ВІСТІ
КОМБАТАНТА

2

ТОРОНТО — НЬЮ-ЙОРК 1971

ВІСТІ КОМБАТАНТА
УКРАЇНСЬКИЙ ВІЙСЬКОВИЙ ЖУРНАЛ

РЕДАКТОРИ: І. Кедрин-Рудницький, Василь Верига

ВИДАВЦІ: Головна Управа Об'єднання б. Вояків Українців в Америці, Головна Управа Братства кол. вояків 1 УД УНА

СПІВУЧАСНІ: Братство Українських Січових Стрільців, Об'єднання кол. вояків УПА, Броди-Лев, Інк., Українська Стрілецька Громада в Канаді.

VETERANS' NEWS, bimonthly, published jointly by:

United Ukrainian War Veterans in America, Brotherhood of Former Soldiers of 1 Ukrainian Division UNA in association with:

Brotherhood of Ukrainian Sichovi Striltsi, Former Members of the Ukrainian Insurgent Army, Inc., Brody-Lew, Inc., Ukrainian War Veterans' Association in Canada.

Address: P.O. Box: 1184, Church Street Station, New York, N. Y. 10008, U.S.A.

Статті, підписані прізвищем, чи ініціялами автора не завжди відповідають поглядам Редакції.

Редакція застерігає собі право скорочувати статті і справляти мову.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ

Англія	1:10.0	0:5:0	ЗСА	5.00 дол.	1.00
Австрія	100 австр. шіл.	20	Канада	5.00 дол.	1.00
Арґентіна	670 пез.	120	Німеччина	20 н. м.	3.50

АДРЕСИ ПРЕДСТАВНИКІВ:

Австрія:
Dr. S. Naklowycz
Wien XX
Dresdnerstr. 124/III/19

Канада - Захід:
Mr. Lew Rudnyckyj
297 Chelsea Ave.,
Winnipeg 15, Man., Canada

З.С.А.:
"VETERANS' NEWS"
P.O. Box 1184, Church St. Station,
New York, N. Y. 10008, U.S.A.

Арґентіна:
Fraternidad de Los Ex-Comb
de la 1a DU ENU, c. Maza 144,
Buenos Aires, Argentina.

Англія:
Mr. Wasyl Nakonechny
23 Alexandra St.
Ashton - U - Lyne, Lancs. England

Канада і інші країни:
"VETERANS' NEWS"
41 Whitbread Cres.
Downsview 465, Ontario, Canada.

KIEV PRINTERS LTD. — 860 Richmond Street West, Toronto 140, Ontario

ВІСТІ КОМБАТАНТА Рік 1971 Торонто - Нью-Йорк ч. 2 (52)

ЗМІСТ

МОВА РІДНА

Мово моя чудова,
Як тебе не любити!
В кожнім твоєму слові
Наше життя відбито.

Сильна, жагуча, ніжна!
Все в тобі, мово, чутно:
Луни часів колишніх
І голоси майбутні.

Є в тебе сни манливі
І заповітні мрії,
Серця тропічні зливи,
Пристрастей чорториї.

Не довіряйте, люди
Тим вертунам манірним,
Що у модернім бруді
Гребують словом рідним.

Вуха їм коле шилом,
В ніздрі штрика пихаті...
Слово народне, миле,
Як тебе не кохати!

Мову, що пахне хлібом,
Тіл і плодів наливом,
Думки людської глибом,
Потом гірким, щасливим.

Пахне любистком, житом,
Подихом трав медовим...
Як тебе не любити,
Мово моя чудова!

Г. Прокопенко

м. Дніпропетровськ.

Іван Кедрин

СЕКРЕТАРІЯТ СКВУ
АБО:
КОНФЛІКТ МІЖ ФРАЗОЮ І ДІЙСНІСТЮ

Перший Світовий Конґрес Вільних Українців, який відбувся у Нью-Йорку в днях від 12 — 19 листопада 1967 р., був безумовно великим успіхом розсіяної в діяспорі української вільної громади, як маніфестація її єдности на плятформі найширших загально-національних ідеалів та інтересів, — як вияв зорганізованости та хисту перевести впродовж тижня могутній з'їзд впорядкованно і без будь-якого назверхнього дисонансу. Організатори й керівники СКВУ зрозуміли, що не добре було б, коли б стільки енерґії і грошей витратити тільки на те, щоб з'їхатися і роз'їхатись. Правда, вже самий факт переведення СКВУ став "реалітетом" і видана про нього монументальна книга величиною 480 стор.: — "Перший Світовий Конґрес Вільних Українців", Вінніпеґ — Лондон — Нью-Йорк, 1969, стала цінним історичним документом. Правильне було рішення — створити тіло, яке було б продовженням СКВУ, як своєрідна репрезентація всіх тих розкинених по світі наших громад, які взяли участь у СКВУ. Таким чином покликано до життя Секретаріят СКВУ і,повторюємо, ідея створення його була в основі логічна, правильна, конструктивна.

Але це була тільки ідея, без сформулювання, ані уявлення, який характер того Секретаріяту, які його функції і конкретні завдання. Це був експеримент і члени 1-го СКВУ очікували, що з того експерименту вийде. Очікували досить довго, бо впродовж трьох років Секретаріяту СКВУ неначе не було, чи пак — він діяв без особливої конспірації, але й без проголошування своєї діяльности. Коли ж появилися звідомлення, то родилися сумніви, чи експеримент із Секретаріятом СКВУ можна назвати успішним, чи невдатним. Як це звичайно буває, самі керівники Секретаріяту представляли звідомлення про свою діяльність надзвичайно красномовно й оптимістично. Таким оптимістичним звітом була надрукована в ч. 6-му за 1970 рік нашого журналу стаття екзекутивного директора Секретаріяту СКВУ п. М. Сосновського, але ще куди більш красномовним та більш вичерпним документом став звіт із Четвертої пленар-

ної сесії Секретаріяту СКВУ, яка відбулася 29-31 січня ц. р. у Нью-Йорку (див. "Свобода", ч. 21 з 2 лютого 1971.).

З тих документів виходить ясно, що первородний гріх Секретаріяту властне у тому, що і плянування праці і її технічне ведення залишено керівникам, без ніяких директив, які були б оперті на обміркованні тих проблем будь-яким колективом. У висліді керівники рішили, що Секретаріят повинен стати своєрідним урядом українства у вільному світі, не в політичному, але в громадському розумінні. Очевидно, сам Секретаріят так себе не називав і не називає, але прямує, щоби стати не-то керівним, не-то, скромнішим словом, "координаційним" центром. У практиці це вийшло так, що Секретаріят наполягав, щоб в усіх країнах поселення українців постали "координаційні ради" різних ділянок громадського життя — освітньої, суспільно-допомогової, наукової, комбатантської, жіночої, — а над тими "радами" чи іншими крайовими центрами — створено ще зверхні "координаційні ради". В теорії і на папері це виглядає дуже гарно. Можна б вималювати таку схему: на самому шпилі, чи посередині, колісцятко — Секретаріят, від якого вели б лінії до центральних координаційних рад, а від кожної з них — до крайових рад, які з черги розпадались би на місцевих членів, окремі організації. Але в практиці воно виглядає так, що створено крайові координаційні ради з реально нездійсненними "координаційними" функціями, а вгорі створено нові організації — також паперові, також без реального значення. Іншими словами — замість обмежитися до переведення нечисленних, але дуже конкретних діл — Секретаріят почав неначе охоплювати все життя в усіх українських громадах у світі — чого не всилі зробити. Вийшовши у своїй праці "згори", від теорії і назверхньої організації, а не "здолини", від реальних життьових можливостей та потреб, фікції вдолині принимано за добру монету і творено фікції вгорі...

Щоби не бути голословним, пригляньмося, як воно у практиці представляється "конечність концентрації громадських сил і координації дій збірного життя українського суспільства у вільному світі...". Почнім від найближчого нам світику — комбатантського. Коли виявилося, що переведення ідеальної консолідації, себто організаційного з'єднання всіх існуючих комбатантських організацій, річ в наших умовинах неможлива, створено в ЗСА Координаційну Раду комбатантських організацій з 4-ма Комісіями. Але самі її керівники не обманюють себе, що та Рада і її Комісії можуть мати велике практичне значення, — поза маніфестацією одности комбатантського світику. Доведено до того, що до зверхньої Комісії для комбатантських справ при Секртаріяту СКВУ делеґовано представників з ЗСА, Канади, Британії й Арґентини, і на папері воно виглядає гарно, але практично не має значення.

"Координаційна Рада Українських Ветеранських Організацій намітила видати спогади з визвольних змагань, забезпечити збереження воєнних пам'яток, перевести реєстрацію архівальних матеріялів та подбати про зорганізування військового музею. Окрему увагу присвятила справі матеріяльної допомоги воєнним інвалідам та немічним українським воякам". Цю заяву неначе переписано зі статутів ОбВУА й інших наших камбатантських організацій. Друкуванням та видаванням спогадів з визвольних змагань займаються "Вісті Комбатанта", видавництво "Червоної Калини" й різні інші видавництва, і Секретаріят СКВУ нічого більше ані краще в цій ділянці не всилі зробити. Те саме стосується турбот про військовий музей та про архів документів з часу визвольних змагань. Один д-р Ст. Ріпецький зробив в справі архіву Українських Січових Стрільців більше, як могли б зробити 10 нефахових осіб при їх найкращій волі. А щодо допомоги воєнним інвалідам і незаможнім ветеранам, то Суспільна Служба Комбатантів, яка раз-у-раз проголошує звіти із своїх щорічних Листопадових збірок і своєї допомогової акції, виконує цю місію якнайкраще від поверх десяти років.

Світова Рада Суспільної Служби так само не всилі "координувати" суспільну опіку в різнних країнах. Те саме стосується Комісії для справ культури. Коли читаємо, що "Праця Президії Секретаріяту була ведена в аспекті організаційному, внутрішньому, з наголосом на координацію різногранних ділянок праці українських центральних громадських надбудов поодиноких країн поселення українців" та, що "у звітовому періоді діяли при Секретаріяті 13 Рад і Комісій" — то це звучить імпозантно, але здебільша для назверхнього ефекту. Зараз після того читаємо: "Оформлено Підготовчий Комітет для створення Світової Ради Української Вільної Науки на базі УВУ, НТШ та УВАН". Це також дуже гарно, що врешті поставлено фірми НТШ і УВАН одну поруч другої без їхніх протестів і без шкоди для котрої з них. Але дійсність далі така, що НТШ і УВАН не всилі відбути ніодної спільної наукової конференції, діють у своїх ґеттах, з тими самими проблемами браку фондів і труднощів притягати активних молодих учених. Що більше, це загальна "тайна", що існує перманентний конфлікт між Европейським НТШ та НТШ в ЗСА й Канаді і коли раніше цей конфлікт головно обертався довкола Історичної Секції, яка врешті завмерла, що дало поштовх до постання окремого Історичного Товариства, то новим джерелом конфлікту є спосіб редагування Енциклопедії Українознавства з закоханням її редактора в гуртку "співіснувальних" співробітників та з проводженням свого "культу особи". Можна грубо сумніватися, чи навіть при найкращій волі і всьому дипломатичному хисті та особистому такті голови Світової Ради Української Вільної Науки вдасться розв'язати ці проблеми.

Звіт із Четвертої Сесії Секретаріяту СКВУ повний райдужних обіцянок і перспектив. Чуємо, наприклад, що "запляновано заходи щодо ревіндикації присвоєних чужинцями наших культурних цінностей". Хто повірить в успіх таких "заходів", де і в кого?. Було би прегарно, коли б можна ревіндикувати загарбані Польщею, як "державне майно" ікони з українських церков на Лемківщині, але хто це може перевести?! Або й те, що Секретаріят зможе створити "центральний музей української культури,— або, що Секретаріят СКВУ може успішно перевести акцію в справі патріярхату для УКЦеркви. У звіті є натяк на те, що Секретаріят старається завести "единомислие" у церковній ієрархії, але може краще було б ствердити, що для успіху патріярхальної акції необхідними передумовами є власне оті "единомислие" та активна постава всіх Владик і всього низового духовенства, плюс зміна міжнародної коньюнктури в користь українців. Чи Секретаріят СКВУ всилі перевести ті зміни?!... Читаємо, що "успішно переведено допомогу потерпілим від землетрусу українцям в Юґославії". Допомогу перевів не Секретаріят СКВУ, а ЗУАДК головно завдяки свому міжнародно визнаному статутові, завдяки свому Европейському Представництву в Мюнхені та у великій мірі завдяки енерґії і праці одної людини в Джерзи Сити, дир. Маріяна Коця, уповноваженого від ЗУАДК. Або, читаємо далі: "Статистично-довідкова Комісія виготовила проєкт обліку українців в країнах вільного світу, який розіслано поодиноким крайовим централям для переведення перепису українців в дотичних країнах на протязі 1971 року". Чудова ідея, — але хто знає, яким апаратом розпоряджають, наприклад, УКК в ЗСА і КУК в Канаді, той може грубо сумніватися, чи вони взагалі візьмуться до реалізації такого велетенського завдання. А що з іншими країнами і континентами?!

Читаємо, що "на зовнішньому відтинку Президія зробила підготовчі заходи в справі членства СКВУ, як неурядової організації в секції неурядових організацій ОН. В цій справі надіслано до Секретаріяту ОН аплікацію та пороблено заходи, щоб отримати підтримку в урядів окремих країн нашого поселення". Чи не варто було поінформувати громадянство, що коли б навіть СКВУ підходив своїм характером під членство в ОН і коли б навіть прийнято його туди, що є вилами на воді писане, то треба було б мати не то одного фахового представника там, а цілий апарат, і що не було би з чого оплачувати їх. То навіщо бавитися в такі ілюзії?!

Очевидно, що багато з отих плянів і проєктів можна би зреалізувати, як би були дві передумови, потрібні для здійснення кожного більшого діла: 1) люди і 2) фонди. Президія Секретаріяту СКВУ складається з громадян, які "з головою" зайняті при інших варстатах праці, зарібко-

вої і громадської, і Секретаріятові можуть присвячувати тільки мінімальну частину свого часу і своєї енергії.

В справі фінансів Секретаріяту сказано в звідомленні з 4-ої сесії тільки дуже неясно: "Пленарна сесія Секретаріяту СКВУ схвалює створити 100.000 Фонд СКВУ та поручає Президії СКВУ обміркувати і здійснити переведення збірки...". Якщо це має бути одноразовий Фонд, то коли б навіть його зібрати — його куди замало, щоб утримати апарат і виконати бодай 10 відсотків плянів Секретаріяту. Коли ж це мав би бути Фонд на зразок Фонду катедри українознавства у Гарварді, себто, щоб користуватися тільки відсотками від капіталу, то треба би не 100.000, а одного мільйона чи бодай половину мільйона. Коли ж під Фондом треба розуміти річний бюджет, то можна також грубо сумніватися, чи це реальна справа: адже Український Конгресовий Комітет в ЗСА, який має вже за собою традицію і безсумніву історичні заслуги, не всилі зібрати річно більше, як кругло 90.000 дол. У звіті сказано, що "схвалено бюджет", але який і на які конкретно цілі — не подано. На тлі отієї маси великих цілей, плянів і задумів, промовчання грошових засобів, без яких не можна осягнути навіть малих речей, а не то дуже великих, робить недобре враження.

Це не значить, що Секретаріят СКВУ нічого доброго не вдіяв і що не треба зберегти його. Річ тільки в тому, щоб не створювати міражів, не оперувати фікціями, щоб стояти ногами на землі і не робити нездійснених, нереальних плянів, ані не складати звітів, які при ближчому аналітичному розгляді мають на собі аж надто багато позолітки — яка нікому не потрібна і шкодить самій справі. Ми маємо вже забагато фікцій — не треба їх побільшувати новими фікціями. Читаючи такий звіт, як оцей з Четвертої сесії Секретаріяту СКВУ, пригадується одна сцена з польського сойму у Варшаві в 30-их р.р. Після надзвичайно оптимістичного, в райдужних кольорах втриманого звідомлення — вже не тямлю, чи прем'єра Бартля чи міністра народного господарства Квятковського — встав лідер опозиції Вінкентій Вітос і запитав: "Пане міністре, коли все так добре, то скажіть нам, чому є так зле?!" В українській вільній громаді не є все зле. Навпаки, коли понад 50 років минуло, як Україна втратила самостійність й опинилась під таким жорстоким і послідовним у нищенні українства режимом, і коли від великого ісходу останньої хвилі еміграції минуло вже теж понад 30 років, то стан вільної української громади навіть подивугідний. Але ми теж свідомі його проблем і його болячок. Українського вільного світу не треба заколисувати гарними фразами ані годувати його величавими та нездійсненими плянами і проєктами. Всього здійснити й осягнути не можна. Треба бути скромним, реальним, практичним. На такі скромні й реальні цілі швидше теж відгук-

нуться жертвенні громадяни, — ми мали вже неодин доказ цього. І тоді теж знайдеться більше охочих співробітників для здійснення реальних цілей і вислід праці буде кожному видніший, хоч і не буде великої сили великих слів.

Вже після написання цієї статті появився в "Свободі" "Звіт генерального секретаря Ігната Білинського — З діяльности Секретаріяту СКВУ у 1970 р." (ч.ч. 40-44, 3-6 березня 1971). Є в тому звіті деякі цікаві інформації про різні країни поселення українців, тон скромніший, менше самохвальби про ніби-то заслуги. Признається існування "замітних перепон у справній дії" Бюра Секретаріяту і виправдується їх "браком фондів". Стверджується у висновках, що для успіху діяльности Секретаріяту потрібні 1) праця і співпраця всіх членів Секретаріяту і Президії з Бюром Секретаріяту, 2) постійні інформації від усіх крайових централь до Секретаріяту та їх гармонійна співпраця з Секретаріятом і 3) наявність фондів, — а за наміченими плянами ті фонди повинні бути поважні. Якщо оптимісти вірять у здійснення всіх тих трьох передумов, то вони можуть сподіватися теж успіху отих широких плянів. На більш песимістичний підхід складається не тільки трирічний досвід з діяльности Секретаріяту СКВУ, теперішній стан його каси та все ще дуже пливкий зв'язок між Секретаріятом і крайовими централями, але й зголошення димісії екзекутивним директором, д-ром М. Сосновським. В усякому разі — Звіт генерального секретаря Президії Секретаріяту СКВУ при всіх згаданих вгорі його прикметах ніяк не опрокидує критичних завваг цієї статті, яка тому й надалі актуальна.

Вона актуальна ще й після подорожі аж 4-ох членів Президії Секретаріяту СКВУ до Риму, щоб дістати авторитетні інформації про стан і шанси заходів щодо створення Патріярхату для Української Католицької Церкви. Делегація поїхала і вернулася і не винувата в тому, що ніхто її не поінформував у Римі про листа кардинала Фюрстенберга, в якому він повідомив наших Владик в імені Папи про відкинення петиції щодо створення Патріярхату. Делегати СКВУ не винуваті у тому, що вони дізналися про того історичного листа щойно в якийсь час після повороту до Америки. Але це ще один доказ, які скромні можливості праці й успіхів Секретаріяту СКВУ, при найкращій волі його керівників.

* * *

У 75-ЛІТНИЙ ЮВІЛЕЙ СПОВНЕНОГО ТВОРЧОЮ ПРАЦЕЮ ЖИТТЯ

Редактора Івана Кедрина-Рудницького

Щирі побажання Многих літ

бажають

Видавництво і співробітники **"Вістей Комбатанта"**

Петро Саварин

МОЗАЇКА КУЛЬТУР І НОВА КАНАДСЬКА КОНСТИТУЦІЯ

Кілька років тому, після довгих дискусій в парляменті, Канада дістала свій власний прапор. Тепер починається акція за нову канадську конституцію. Спеціяльна комісія зложена з членів сенату і послів їздить з міста в місто і збирає інформації про те, якої конституції Канаді треба. В місяці червні має знову відбутися в місті Вікторія, в Британській Колюмбії нарада представників федерального і провінційних урядів в тій самій справі. Будуть застановлятися про такі справи як "чартер прав" ("бил оф райтс"), права на мову і культурну автономію, долю сенату, поділ прав між федеральним і провінційними урядами і обличчя Канади на наступне сторіччя взагалі.

Питання тепер: чи українці Канади повинні заінтересуватися цими справами чи ні? На нашу думку — немає сумніву, що і українці повинні застановитися над новою конституцією. Ця конституція буде зобов'язувати не тільки канадців британського і французького походження, але й канадців всіх інших національностей. Наразі виходить так, що за малими винятками — ми мовчимо і про нас мовчать. Що про нас мовчать — не треба дивуватися, але що ми мовчимо — це погано. Четвертий том Королівської Комісії про дво-культурність і дво-мовність Канади був опублікований ще 23 жовтня 1969, але досі припадає порохом. А він якраз мав взяти під увагу "вклад інших етнічних груп Канади в культурну її скарбницю і те, що робити, щоб той вклад зберегти". Чи ми всі є партнерами Канади чи деякі групи більше "рівні" за других? А що не все є так, як повинно б бути, свідчить факт, що в 1970 році федеральний уряд асиґнував 50 мільйонів на поміч французькій мові і культурі поза Квебеком і тільки 40 тисяч долярів **на всі інші етнічні** мови і культури. І це тоді, коли перепис населення з 1961 року виказав 44% канадців британського походження, 30% — французького, а 26% — інших національностей. Як назвати таке трактування 26% канадського населення?

Через кілька вже десятиліть Канаду малюють як своєрідну мозаїку. В противенстві до З'єднаних Стейтів Америки, з концепцією "стоплювального горщика", філософія Канади була — різнородність мов і культур. Немає сумніву, що до цього зокрема причинилася сильна французька група, але й немає сумніву, що саме така філософія різнородности зберігала Канаду перед її великим південним сусідом політично. Крім того — за різнородність Канади заявилися деякі визначні державні мужі, в минулому і під сучасну пору. З діячів минулих часів варто зацитувати Сир Вілфрида Лоріє, який ось що сказав, повернувшись одного разу з Англії:

“Я відвідував в Англії один із тих моделів ґотицької архітектури, який рука ґенія, керована непохитною вірою, здвигнула гармонійно вгору. Ця катедра збудована із мармуру, дуба і ґраніту. І це є образ, на подобу якого, я хотів би збудувати Канаду. У ній я хотів би, щоб мармур остався мармуром, дуб остався дубом, а ґраніт остався ґранітом: а з цих трьох елементів (складників) я збудував би націю могутню між націями світу”.

Зі сучасних державних діячів варто згадати недавнього прем'єра Алберти, тепер сенатора, Ернеста Менінґа, який в своїй книжці “Політична перебудова”, пишучи про важливість різнородности і культурної свободи в людському житті і житті спільнот, ось що сказав:

“Індивідуальна людська істота є абсолютно унікальною. Кожна організація людських одиниць є унікальною. Немає ні двох людських одиниць ні двох організацій людських одиниць, які були б точно такими самими, тож так довго, як довгі ці різниці не є ні несправедливими ні неморальними, різнородність в людському житті, різнородність в спільнотах людей, в їх культурах і способах життя треба визнавати, заохочувати і вважати цінними урядами і населенням.

Свобода думки і дії в культурній сфері є дуже цінною та важливою. І уряди повинні старатися закріпити постійний розвиток і збереження культурної свободи і відповідальности так для одиниць як і для спільнот”.

Однак ми не повинні заявлятися за свободою мови і культури тільки тому, що вони існували досі і далі існують, часто всупереч тим, які мріють про націоналістичну державу-моноліт, з одною мовою, релігією і культурою. Для нас мозаїчна концепція державної побудови повинна мати вартість само-собою, бо хто заперечить, що різнородність (мовна і культурна) збагачує канадське життя? Саме мозаїка є наче тим ліком на вбивчу однородність сучасної техніки, де все майже стандартне. Мало того, культурна автономія — це природнє людське право і заперечення її урядом — звичайно приводить до непорозумінь, а то й конфліктів. Культурна свобода, зокрема для молоді, є важніша за природні багатства, якими так славиться Канада. Без сумніву, найбільшим багатством Канади є її населення, її багато мов і культур, які на тих мовах вдержуються.

І саме тому всі канадці українського роду повинні заявлятися за мозаїчну концепцію державности і за закріпленням її в новій державній конституції в такій формі (у вступі до нової канадської конституції):

Канада є країною багатьох культур і багатьох мов, з яких дві, англійська і французька, є офіційними.

А крім того, всі ми повинні заявитися за тим, щоб чартер людських прав ("бил оф райтс") теж був включений до конституції, і щоби

той чартер людських прав, включений в конституцію, визнав природнє право всіх етнічних груп Канади на свою рідну мову, релігію і культурну ідентичність.

Повищі принципи повинні в новій канадській конституції трактуватися як основні, щоб обергетися дискримінації в першу чергу, а крім того в ім'я толеранції, свободи людського вияву і кращого способу життя.

Закріплення мовних і культурних прав в конституціях країн не є чимсь новим. Британський Північно-Американський Акт гарантує до певної міри французьку мову і право окремого шкільництва. Швайцарія, Норвегія, Бельгія і багато інших держав мають конституції, де права на мову і культурну автономію є вповні офіційно закріплені. Канада повинна піти їхніми слідами, зокрема на порозі свого другого сторіччя.

Ідеальний канадець другого сторіччя державности повинен, крім одної з офіційних мов, вміти говорити і знати теж другу мову, найкраще — матірну, і його право на цю другу мову повинно бути визнане в конституції, не задля самого знання мови, але хочби й в ім'я національної єдности і гармонії. Мовна і культурна свобода в модерні часи неменш важні, ніж мир, порядок і добрий уряд. І тільки конституційне визнання причиниться до занику дискримінації і забезпечить пошану не тільки двом основним народам Канади, англійцям і французам, але й тим, які мали щастя зажити в Канаді, але походять з інших національностей.

Канада має всі дані на те, щоб стати культурною скарбницею світу. Такі її мови як українська, німецька і італійська — мають широке вживання в степових провінціях Канади, в Торонті і Монтреалі, і репрезентують слов'янську, ґерманську і романську групу мов. Навіть вище згаданий IV том королівської комісії про дво-мовність і дво-культурність стверджує, що ці мови:

а) вживаються на великих географічних полосах;

б) були в ужитку через 50, 75, а навіть 100 рр.;

в) створили багатий фолкльор і дали чимало мистецьких творів, невідомих ні в англійській ні у французькій мові;

г) вживаються в родинному, релігійному і суспільному житті далі.

Якщо б вони пропали — то це була б національна страта, якої наступні покоління канадців нам ніколи не забули б.

На жаль, без конституційного визнання і державної помочі, і то не тільки на словах, але й на ділі, тобто — фінансової, вони на довшу мету не зможуть вдержатися, а стануть радше музейними експонатами чим живими мовами. Том четвертий королівської комісії має ряд рекомендацій на цю тему і ми, українці, повинні домагатися їх здійснення, тобто

переведення в життя. Якщо французька мова має труднощі без державної допомоги поза Квебеком, то як вижити іншим мовам (мовам менших груп)?

Вже крайня пора розпочати в Канаді дискусію на тему так званих "етнічних груп", відкрито і чесно, щоб відповісти на питання чи ми віримо в принцип різнородности, а якщо віримо — то що треба зробити, щоб всі сини і дочки Канади, без огляду на своє походження, мову і релігію, почувалися і **були** фактично рівними.

Українці по різних провінціях Канади повинні звернутися до своїх провінційних урядів, домагаючись ствердження своїх прав в новій конституції Канади, а що найважніше — в провінційних законах, однаково, чи відносяться вони до освіти і шкільництва, мистецтва і культури, чи до середників комунікації, таких як радіо, фільми і телевізія.

Крім того українці Канади повинні зізнавати перед парляментарною комісією Канади в справі нової конституції особисто, а коли вже пізно особисто — тоді листами, бо тільки тим, які стукають — відчиняють.

Не закладаймо рук. Не дозволяймо іншим рішати про нашу долю без нашої участи, а то й відома, бо нагода приходить тільки раз.

Василь Верига

ПІД БІЛИМ КАМЕНЕМ

(Продовження споминів, друкованих у "Вістях Комбатанта", ч. 5-6 (1968) і ч. 3-4 (1969) п. н. "Наша сотня вже готова")

У Северинському лісі

Реорганізація 30-го полку тривала всего один день — 19 липня 1944 року. В понеділок 17-го липня прийшов наказ, щоб зформувати із кожного курінного обозу по одній бойовій групі та віддати їх до розпорядження командирові полку. Того дня погода дещо поправилась, але хмари все ще перекочувалися по блакитному небі одна через одну і вряди-годи скроплювали землю густим дощем. Пополудні я дістав наказ передати мої адміністративні обов'язки курінному адміністративному підстаршині унтершарфюрерові Дич-еві, а сам я мав очолити новозформовану бойову групу і зголоситись з нею до командира полку.

Сонце хилилось уже добре на захід, коли моя група була готова до відмаршу. Склад її був дуже нерівний під оглядом боєздатности, бо бунчужні сотень віддавали тільки таких, з яких в обозах не було ніякої користи. Крім того, моя група була нерівна і під оглядом віку; більшість — це були молоді хлопці, але не бракувало і старших уже під п'ятдесятку. Група складалась із 14-ти осіб і ми попрямували у напрямі полкової команди, яка у той час приміщувалась у якійсь хаті на краю села горішніх Підгірців.

Нараз із нашої правої сторони, тобто із заходу, де простягався великий ліс у сторону Сасова, ми завважили якийсь літак, що летів у нашу сторону. Я наказав заховатись, щоб нас не побачили ворожі летуни та не погостили своїми гостинцями. У цьому випадку моя група виказала не абиякий послух. В одній хвилині все було заховане так, що літак пролетів майже понад наші голови, не запримітивши нас.

Гірше за те було зібрати групу назад до маршового порядку, бо на мій наказ збиратись появилось тільки тринадцять вояків, а чотирнадцятого не було. На лихо вояки себе взаїмно ще не знали. Це була збиранина з різних сотень і вони ще не встигли добре із собою обзнайомитись. Коли мої накликування за загубленим вояком не дали жодного висліду, я післав кількох хлопців у розшуки, які негайно таки нашу згубу знайшли. Це був старший уже дядько, який оправдуючись, заявив, що він не чув мойого наказу вставати.

Нарешті ми вирушили дальше до Підгірців. По дорозі ми проминули могилку стрільця-скорострільчика, що був першою жертвою у на-

шому полку чотири дні тому, і завернули наліво по головному шляху із Сасова у Підгірці. Коли я прийшов на призначене місце і зголосив свою групу у канцелярії полку, там не було нікого крім полкового писаря, який поінформував мене, що згідно із останнім наказом алярмова сотня, до якої мала належати і моя група, покищо залишається при тросах, але в бойовому поготівлі. Було вже зовсім темно, коли ми повернули до тросів, чим здивували ми немало нашого команданта тросів унтерштурмфюрера Гогаге, бо йому нічого не було відомо про відкликання першого наказу. З того виходило, що в команді полку щось не все впорядку із видаванням наказів.

На другий день десь перед полуднем прийшов курінним тросам наказ готуватись до відходу і чекати дальших наказів. Але поміж вояками рознеслася поголоска, що ми відступаємо далі назад. Зрештою це був одинокий висновок, бо вістки з фронту були дуже пригноблюючі. Через якийсь час рознеслася знову вістка, що ми відступаємо тому, що большевики намагаються окружити нас і знищити. Все це непотверджені вістки, але дуже правдоподібні.

Десь біля полудня всі обози 30-го і 31-го полку почали виїжджати з лісу в напрямі на Олесько. Направо від нас простягалась низовина із замаяними зеленню селами. В деяких із них видно було й вогні. Ген, там на сході, розкинулося село Кадовбиська, де ми побували через цілий тиждень і де нас гостили, як своїх власних синів. Тим часом небо затягнулося темними хмарами й пустився дрібний дощ, який кріпшав безупину. Десь у половині дороги до Олеська уже лляв як з цебра, що і пригадало мені ілюстрацію на обкладинці Календаря Червоної Калини за 1923 рік, на якій були зображені козаки на конях серед зливного дощу, а сама ілюстрація мала підпис "Відступ". Ми були в подібній ситуації. Ішов зливний дощ і ми відступали... Невже ж усі відступи супроводжаються дощем?

Нарешті ми в'їжджаємо до Олеська, але замість іти на головну дорогу полева жандармерія звернула нас на ліво у південно-західньому напрямі на пільну дорогу, яка злегка підносилась вгору. Часті дощі із останніх кількох днів розмочили дорогу зовсім і вона перемінилась в одну болотяну масу. Помимо того, вона була вкрита численними важкими возами, які застрягли по самі колеса й коні не могли їх рушити навіть змісця, а не то тягнути. До речі всі ці вози були навантажені різного роду військовим майном й тому ситуація ставала безнадійною. Досі ми ще всі трималися разом і були в порядку, але на цій дорозі все вимішалося так, що не тільки вози нашого полку, але навіть і обози якоїсь вермахтівської частини, що надходила із заходу зі сторони Сасова і намагалась чим скорше дістатись наперед. Але той "перед" був недосяжний. Деякі сприт-

ніші почали витягати свої вози на вкриті дозріваючими пшеницями й житами поля та промощувати нові дороги. Вигуки поганячів та іржання коней наповняли повітря зловіщими звуками.

У стіп Підлиської Гори

Дорогою вже не можна було проїхати взагалі, бо вози затарасували дорогу так, що тільки поля викликали надію видістатися з цього болота. Подібну ситуацію я бачив тільки тоді, коли в 1940 році большевики евакуювали моє родинне село з-над Дністра, очищуючи прикордонну полосу із Румунією.

Десь коло полудня на небі показався ворожий літак, який знизившись над нашою дорогою почав нас обстрілювати із бортової зброї, спокійно пролітаючи над нашою валкою на всій її довжині. Боронитися не було чим і не було як, бо в нас не було навіть і скорострілів, а не то протилетунської артилерії. На щастя жертв в людях не було або в найкращому випадку я про них не чув, і ми тепер уже були більше обережні, знаючи, що вороже летунство слідкує за нами. Зрештою наша валка стояла на місці або майже на місці й тому, коли на небі появився знову ворожий літак, наш кухар, який мав найкращі коні в сотні, разом із кухнею вирвався із дороги і направці через поля від'їхав у сторону якогось невеликого присілка, якого хати заховались у тіні вишневих садків. Нас кількох разом із бунч. Логазою подались за кухнею і кухар нам дав напитися кави, бо обіду не можливо було зварити. Дальше за цим присілком підносилась доволі висока гора, на верху якої маєстатично стояв великий хрест. Це була славна Підлисецька гора із могилою-пам'ятником пробудителя Галичини Маркіяна Шашкевича.

Тут у селі ми напилися доброї холодної води та дістали трохи овочів із садів, зокрема вишень, а господарі нам сказали, що на другий кінець цього присілка був вночі загнався який большевицький відділ. Значить ми дійсно мусимо вже бути в окруженню, коли большевики аж сюди могли дістатися. Ми вернулися назад до валки, але без кухні, бо кухар та його візник П. Бідула щось там нишпорили й казали, що прийдуть пізніше. Коло них залишився був також і бунчужний 7-ої сотні, десятник Логаза. Я вернувся до решти сотенних возів, які були розміщені в різних місцях, в залежності від того, де і коли хто міг вирватися із затарасованої болотистої дороги.

Нарешті і мені вдалося вирвати воза із сотенною канцелярією і ми рушили далі уже полями вздовж дороги. Розуміється, що серед цілої цеї суматохи ми посувалися черепашним кроком. Ми їхали наперед себе, не знаючи куди ми властиво їдемо, і години минали швидше чим кілометри. Я раз пораз розглядався за бунчужним 7-ої сотні, Логазою, але

його ніде не було видно і так само не видно було кухні. До речі, це був останній раз, що я його бачив на присілку під Підлисецькою горою. Де він подівся тоді — невідомо, щойно далеко по війні я довідався, що він належав до тих нещасливців, яких большевики захопили в полон.

Але навіть коли вирвалися з болотистої пільної дороги на поля, ми просувалися так повільно, що майже на тому самому місці нас захопила ніч. Багато із наших возів десь замішались між інші троси і я вже бачив тільки той один із сотенною канцелярією, на якому були також сотенні гроші в скрині і всі мої персональні речі. Під вечір усе якось ніби принишкло: коні вже так не іржали, затихли вигуки погоничів, а що найважніше, не було вже налетів. Просуваючись полями, де коні раз у раз приставали, я завважив, що направо від нас, щось сіріло довгою смужкою. Ніч була темна і довкруги стояла тиша, тільки десь здалеку доносився до нас якийсь глухий гук ніби моторів.

Коло воза нас було тільки трьох і, порозумівшись із моїми товаришами, я вирішив піти подивитися, що то сіріє смугою. Якщо це дорога — ми рішилися переїхати на неї і туди буде легше їхати чим полем. З другого боку мене турбувало те, що туди чомусь ніхто не їхав. А всеж таки я пішов в напрямі тої сірої смуги, яка була віддалена від нас не більше як 200 метрів. Підійшовши ближче, я ствердив, що це справді була бита дорога (з Олеська на Золочів — чого тоді я не знав). На дорозі не було нікого і, роздивившись довкруги, завернув з поворотом у сторону до нашого воза. Чи вночі я затратив напрям, чи може віз за той час від'їхав дещо далі, насправді не знаю. У кожному разі я не міг його знайти. Я ходив сюди й туди вздовж дороги, кликав своїх товаришів, але безуспішно. Я залишився сам без товаришів і відчув якусь велику втому і голод. Тому, що я вже ледви волік ногами, постановив присісти бодай на хвилинку, щоби спочити та застановитися, що мені далі робити.

Я відійшов пшеницями оподалік від дороги і присів. На мені осталася тільки цельта від дощу, шолом та порожний хлібник і ложка. Затягнувши шолом на голову, простягнувся я як довгий на мокрій землі серед дозріваючої пшениці. Як довго я так лежав — не знаю, а моїм наміром було тільки трохи дати ногам спочити. Раптом я почув коло себе якісь голоси і, насилу розплющивши очі, я побачив, що на дворі вже сіріло, а коло мене стояла якась постать у яснопіщаному мундурі. Моє перше враження було, що це большевик і мені пробігли поза спиною мурашки.

— "Камерад, вас махст ду гір"? — почув я врешті і повільно почав приходити до себе, зрозумівши остаточно, що це не большевик, а якийсь вермахтівець у літній уніформі африканського корпусу. Наставав ранок... і піднявшися з землі, я почав розпитувати німця про те, що діється довкруги нас. Але він знав стільки, що і я. Словом нічого. Довкру-

ги тихо... ніде ні одного возу, ні одного коня, нікого більше, тільки цей німець стовбурів біля мене. Він підтвердив вчорашні поголоски, що ми вже окружені большевиками і вирватися з окруження не буде, мабуть легко. Хоч вістка не була відрадна, я все таки потішив себе, що його інформація не є достовірна. Підкріплений сном я вирушив далі в дорогу. Тут і там показалися самітні вояки і я пішов вслід за ними. У шлунку "кишки марша грали" і тому я все ще розглядався за моїм возом. Мені вірилося, що я його небаром знайду, а можливо навіть знайду і кухню і тоді щось там дістану їсти.

Лісом Гавареччини

Сонце вже добре підійшло було вгору, коли я опинився на краю лісу. Пізніше я довідався, що це був ліс Гавареччина. Небо вже випогодилось і заповідалася погода. На краю ліса стояли три піхотні гармати, коло яких вешталися вояки вермахту ніби приготовлялися до стрілу. З цього я зробив висновок, що ворог мусів бути зовсім недалеко від нас тим більше, що два малі німецькі танки посувались до краю ліса у східньому напрямку і туди були звернені й дула гармат.

Розглядаючися за своїми та розпитуючи про ситуацію, я ствердив поза всяким сумнівом, що ми дійсно в окруженні і що це саме йшли приготування вдарити по ворожій лінії, щоби її прорвати і вирватися з окруження. Прориву мала б доконати якась німецька частина з-поза окруження. Мені чомусь пригадалася історія одного молодого німця ще з вишколу в Гайделяґрі, який оповідав про свої переживання в окруженню під Сталінґрадом, звідки його вивезли літаком на один день перед капітуляцією ген. Павлюса.

Я нетерпляче чекав, що буде дальше. Гармати в дійсності вистрілили декілька разів і замовкли. Танки підійшли до краю лісу, зупинилися, а по деякому часі відійшли зовсім кудись до заду. Мені стало моторошно. Довкруги мене не було ні одного українця, а все тільки вермахтівці. Ждати мені не було чого і я попрямував до лісу шукати якоїсь нашої частини. Цим разом я мав щастя. Кілька сот кроків далі в лісі я побачив великий обоз возів і коней. Жовті левики на синіх щитиках вказували, що це були наші частини і, як виявилося, це був курінь постачання, який тут був ще в повному порядку. Були також і вози з інших українських частин Дивізії "Галичина", але зовсім порожні та з випряженими кіньми, які спокійно паслися поміж деревами. Це скріпило мою надію знайти і вози 30-го полку, де я напевно дістав би щось для заспокоєння шлунка, який вперто домагався свого. Але тут мене надії ганебно підвели і я ніяк не міг зрозуміти, куди поділися всі ті вози, з якими ми вирушили з лісу під Підгірцями.

Я вештався сюди й туди, оглядав і вози і вояків, але не бачив нікого з моєї частини. Так я стрінув моїх двох односельчан, вояків з 29-го полку, які також блукали, шукаючи своїх. На щастя вони мали ще кусок засохлого хліба і ним вони поділилися зі мою. Хвильку відпочавши, ми розійшлися шукати своїх частин.

Коло полудня з'явилися над лісом большевицькі літаки і почали скидати на ліс невеликі бомби, які падали десь далеко в лісі поза нами. Я постановив держатися уже цеї української групи все ще сподіючися стрінути когось з 30-го полку, бо ходили чутки, що тут збираються усі частини Дивізії.

До полудня погода була чудова, але сполудня на небі з'явилися великі перехідні дощові хмари і раз-у-раз зривався раптовий теплий дощ. Вже було добре сполудня, коли большевицькі літаки почали налітати частіше і скидати бомби вже зовсім недалеко нас, а часом навіть обстрілюючи нас з бортової зброї. В часі одного з таких налетів я заховався під возом і приглядався, як на недалеку поляну падали бомби, вириваючи великі стовпи глини. Довкруги мене я не бачив нікого і мене дивувало, чому то всі залишили свої вози на призволяще. Так роздумуючи я і не счувся як під акомпаньямент гуркоту літаків та розриву бомб мене зморив сон.

Це що я ляг під возом — мені оплатилося, бо хто знає як довго я був би так спав. Коли мене збудили фірмани, які прийшли до своїх возів, на землю уже спадав вечірній сумерк, і щойно тепер я довідався, чому то коло возів нікого не було. Ці всі вози були навантажені різним вибуховим матеріялом і тому всі держалися від них подальше, зокрема в часі налетів. Тепер у лісі почався рух. Конюхи почали приводити коней та запрягати до возів, приготовляючись до відмаршу.

Хоч мене мучив голод, я чомусь не відважився піти до кухні чужої сотні. Зрештою кухонь не було. Вони знаходилися десь далеко в лісі і навіть у часі моєї мандрівки у пошукуваннях за своєю частиною я на них не потрапив. Побачив я їх щойно тепер, вечером, коли всі почали збиратися при дорозі, що провадила з лісу на поля, а далі до села, як я довідався, Білого Каменя. Я такий був вдоволений, що нарешті є якийсь рух і що ми кудись ідемо, шо й перестав думати про їжу.

Але цей скорий виїзд був скорим тільки на словах. Вози виїзджали зі своїх укрить і прямували до дороги. Але колона не рушала. Я не був уже з ніким пов'язаний, отже пішов вздовж колони до переду подивитися, чому ми не їдемо. Як показалось для виїзду з лісу була тільки одна дорога, яка розмочена дощем зовсім не надавалась на переїзд наладованих великим тягарем возів. Зараз таки при виїзді з лісу один віз застряг у калабані і ніяка сила не могла його звідти витягнути, замикаючи дорогу іншим.

Найбільш активним у цьому місці був сотник Роман Долинський. Він наказав привезти додаткових коней, запрягти їх до того воза і витягнути. Довго вони вовтузилися коло нього, але нарешті віз витягнули і дорога була відкрита для виїзду з лісу. Але тимчасом було вже добре поза північ. Валка посувалася дуже повільно, часто зупиняючись, знову рухалась, щоби за декілька хвилин затриматися знову, вижидаючи не знати чого.

Почало вже сіріти. Над нашими головами загудів малий літак. — Невже ж так рано починає вороже летунство свої атаки — прошибнуло мою думку. Цим разом — приємна несподіванка! Літак покрутився над нами, хтось дав йому знак світляними ракетами і він зовсім недалеко від нас праворуч на горбку щось скинув. Це були консервовані харчі, але із них для мене користи не було. Це був перший літак, який багатьом дивізійникам удалось побачити за ввесь час побуту Дивізії "Галичина" на фронті. Один літак у порівнянні із сотками ворожих, які періщили нас бомбами направо й наліво, не представляв собою нічого. А все таки він викликав надію в усіх, що в цьому скрутному положенню німецьке летунство допоможе вирватись з окруження своїм частинам, а при тому й Дивізії "Галичина".

Суматоха під Білим Каменем

На сході небо зарожевілось яскравим полум'ям і незабаром виринуло веселе, як завжди, сонце, розбризкуючи свої проміння по скривавленій українській землі. Сходило сонце... для багатьох молодих хлопців в останнє. Починався день 20 липня 1944 р. Валка повільно посувалась у напрямі села Білий Камінь.

Та не довго стомлене воякцтво могло втішатися красою розбудженого українського ранку. Саме, коли чоло колони ввійшло в село, з західньої сторони появились ескадри ворожого летунства. Спочатку пролетіли над нами розвідувальники, а вслід за ними почались налети бомбовиків, ескадра за ескадрою числом від сорок до п'ятдесять літаків кожна. Воякцтво почало розбігатись по полях, а ті, що були вже в селі, по садках та поміж хати, щоб скритися перед смертоносним градом бомб.

Дивізійники знову перемішались із вермахтівцями. Я заскочив до першої на краю села хати, довкруги якої пишним цвітом красувалися великі кущі рож. Хата була порожня і видно було сліди німецької господарки. Знищені частини хатнього устаткування, порозривані подушки, одиним словом — безладдя. Десь тут між нами з'явились дві дівчині зі східних областей України, які, як виходило, йшли з німецькими частинами. Що цивільні дівчата там робили, ми не допитувались, бо знали, що це були т. зв. "оффіцірс матрацен". Тут я стрінув і мого товариша Б. Богдана зі штабу 30-го полку і ми перекинулись кількома словами.

Налет закінчився і ми вийшли на вулицю, по західній стороні якої простягався великий, здається, парк чи оболоня. Налет на село не лишився без наслідків. Вже перед тим зрабоване німецьким військом, воно знаходилось у вогні. Великі стовпи диму із червоними полум'яними язиками підносились вгору уже у різних частинах села.

На небі ніде ані одної хмаринки і після кількох слотливих днів настала чудова погода. Сонце уже спішно піднеслося вгору і починало припікати щораз сильніше. Десь оподалік грали гармати. Чиї? Невідомо! Важне, що грали і це знак, що ще є якийсь фронт і там ще щось діється. Гірша справа, коли мовчать гармати, бо тиша на фронті усе дуже зрадлива, вона більше мучить за стрілянину, а в окруженні тиша — була б дійсно вбивчою.

Дорога через село завалена автами, вантажними та особовими. Деякі з них знищені большевицьким налетом, інші стоять нерухомо, бо не стало бензини. Деякі все таки намагаються виховзнутися з села. Розглядатися не було часу, бо на небі з'явилися нові ескадри большевицьких літаків. Десь зникли і ті дівчата, що ми з ними стрінулися в опущеній хаті, пропав і Богдан, від якого сподівався я щось довідатися про 30-тий полк, у якого штабі він повнив службу. Вояки, що були вже на вулиці, знову розскочилися по великій оболоні ліворуч. Я опинився в якомусь проти-летунському рові, яких тут було викопано декілька. Тут я наскочив на одного вояка з 5-ої сотні нашого полку. Налет пройшов, залишаючи по собі нові стовпи полум'я, диму і вирваної землі. Все як би заніміло. З різних закутків виходять недобитки і прямують дорогою далі на південь.

Дорогою над'їхало вантажне авто і мій принагідний сопутник рішився трохи під'їхати ще й мене намовляв. Я відраджував йому, мовляв, що автом далеко не заїде, бо дороги забиті, а що найважніше з автомашин не так легко заховатися перед ворожими літаками. Але їзда автом була йому більше приманлива. Він дістався на вантажну машину із дошками і, примостившись вигідно, зник за закрутом вулиці. Я залишився самий, одинокий з мого полку в гурті таких самих, як і я, німців та українців із різних інших частин.

Просуваємось повільно дорогою через село... І знову кілька десятків ворожих літаків пролетіло понад селом, сіючи смерть і руїну. І знову нові стовпи полум'я і димів... Горять хати й господарські забудування, горять дорогою авта особові й вантажні. Недалеко мосту через річку Буг стоїть у вогні вантажне авто, а з нього здіймають раненого стрільця-дивізійника. Так! Це той самий стрілець, якому я відраджував сідати на автомашину. Таких, що бажали моторизованими середниками видістатися з цього пекла, яке нас заскочило в Білому Камені, було більше. Замість

помогти — вони напитали собі клопоту і тепер поранені зменшили свої можливості видістатися з окруження взагалі.

Нарешті місток і кінець села. Біля містка стоїть впорядчик і забороняє іти дальше дорогою на Почапи, а завертає всіх на поля праворуч на схід від дороги. Поля вкриті різного роду військовим вирядом. Тут стоять автомашини зв'язку з телефонічними апаратами, автомашини варстатових сотень, вози із постачанням тощо. Коротко кажучи, різноманітне військове добро. Обабіч шляху, що провадить на село Почапи, а далі на Золочів — просторі поля, вкриті доспілим збіжжям, що жде женців, але їх немає. Замість них тут тільки військові вози, моторозивані та в кінному запрягу, авта різного роду і сорту, залежно від свого призначення. Стоять нерухомо, німі, а довкруги них вештаються вояки. Все принишкло тільки большевицькі ескадри літаків американського виробу одна за одною, що кілька хвилин вилітають із-за гори і нас частують своїми смертоносними гостинцями. Вибухи моторів і бензинових збірників, розриви ворожих бомб та гук бортової зброї творили якусь пекольну музику, від якої здавалося, весь шлунок намагався вирватися крізь горло. На шляху Почапи — Золочів — жодного руху. Вперед нема куди іти, а взад нема чого вертатися. Поля під Білим Каменем — поля, звідки немає вороття.

В устах неможливо сухо, немов на Сагарі. Коли ворожі ескадри літаків ховалися за горою, голод і справа давали знати про себе таки надобре. Налети проганяли голод і спрагу. Нарешті таки я за селом, бо поміж окремими налетами просувався полями подальше від Білого Каменя. Крики і галас не уставали навіть тоді, коли ворожі ескадри заховалися за обрієм. Це шофери різних німецьких частин забирали з своїх моторизованих середників локомоції все, що можна було нести, а все приладдя і самі машини висаджували в повітря.

Приблизно пів кілометра перед мною зеленів лісок і я спрямував свої роки у той бік, щоби хоч на хвилину скритися перед жаркими проміннями сонця. Ще вчора я бажав собі сонця, а сьогодні маю його вже аж забагато. Небо спокійне, ані одної хмаринки й було б зовсім добре, як би не ворожі летунські ескадри, що чорними круками злітали на нас і полювали за нами, як мисливці за зайцями. Іти полем взагалі неможливо й доводиться скрадатись вузькими межами піль, якщо нема бажання впасти жертвою советських летунів. Сонце вже було високо і налети припинилися; це мабуть обідня перерва.

"Сталінські орґани"

Повільною ходою пустився я у сторону лісу. Раптом, як небесна з'ява, у мою сторону летів один одинокий літак й сіяв полями з бортової зброї. Недалеко від мене серед доспілого жита я завважив протилетун-

ську яму. Я скочив туди саме тоді, коли літак немов би грався зо мною. У ямі уже сидів якийсь вермахтівець. Я притулився в другому куті поздовжної ями і притаївся. За хвилину літак знову з'явився над нами і коло вух просвистіли кулі, а зі стін ями посипалась глина. Коли гук літака віддалився, я піднявся, щоби вилізти з ями. Глянувши мимохіть на мого випадкового товариша нещастя в другому кінці ями, я завважив, що він не рухався. З його чола цюрком стікала кров. Поміч була вже зайва.

Мені хотілось невимовно пити. Вийшовши із ями я наблизився до ліска і, розглядаючись, проходив попри самі дерева. Під самим лісом стояв військовий віз, а подальше паслися коні у холодку, а коло воза сидів якийсь вояк. Коли я переходив попри віз почув, що хтось мене кликав по прізвищу. Зі здивовання я зупинився, бо нікого з знайомих не бачив.

— Ти не пізнаєш мене? Таж я Сенюк, — каже він. Я підійшов до цього вояка. Виявилося, що вояк був з сусіднього села, але одружений у моєму селі, тому я і не знав його з виду. У першу чергу попросив я його води.

— На жаль, не маю води, — сказав він, — але я маю щось іншого. Ти їсти не хочеш? — запитав мене мій майже односельчанин.

— Питання зовсім не на місці, бо я вже два дні нічого в устах не мав, якщо не рахувати того куска хліба, що мені дав Гриць Липка вчора ранком, — відповів я.

— Так сідай і під'їж собі трохи, бо в мене на возі всего доволі, тільки їсти нема кому. — Він підійшов до воза, відчинив велику ковбасяну консерву й поставив перед мене цілий боханець хліба. Зовсім несподівано я підкріпився таки добре, тільки спрага докучала тепер ще більше.

— Знаєш що? — відозвався мій новий знайомий — я маю доволі горілки. Як хочеш вгасити спрагу — попробуй її трохи. — З полевої пляшки я зняв кубок і він наповнив його якимсь коньяком. Я потягнув кілька ковтків, але він мені не смакував і я таки побоявся, що можу впитись після дводенного посту та фізичного виснаження і не спавши уже дві ночі. Коньяк зробив своє. Мені стало якось приємніше і навіть почав розв'язуватись язик. Мій знайомий також не орієтувався в ситуації. От, тепер тут скрився перед налетами і жде вечора, а тоді побачить, що далі. Оба ми згідні, що німці нас тут зрадили, не хочуть воювати і тільки питають як далеко ще "нах гаймат" — до Німеччини.

Сонце вже добре звернуло сполудня і налетів уже не було. Нараз десь із південної сторони розніся якийсь несамовитий гук, якого я в своєму життю ще не чув. Довкруги нічого не було видно. Літаків на небі не було, але гук продовжувався, дудніла земля і розривалися стрільна. Мій співрозмовник також був заскочений цим нечуваним гуком. Щойно

пізніше я довідався, що це були совєтські "катюші", чи як їх німці називали "сталінські органи".

Дещо подальше від нас шнурочком просувалися вояки на південний захід. Мій новий колега не збирався ще покищо нікуди, але я не мав охоти там довше оставати. Хотілося кудись іти, де можна б було довідатися, що довкруги нас діється і чи є якісь можливості видістатися з окруження. Отже, я попрощався з моїм односельчанином і поспішив слідом за іншими вояками.

Спрага мучила мене невимовно і натрапивши на якусь мочару чи взагалі калюжу води, занечищену жабориннямм та кінськими відпадками, але я не міг уже себе опанувати. Розгорнувши весь бруд на боки, повними пригорщами набрав до уст води. Багато мені це не помогло, бо вода була тепла і спраги не гасила, а всеж таки вода була мокра і ліпша від коньяку.

У цьому місці я стрінувся із трьома іншими стрільцями-українцями та одним підстаршиною-німцем із нашої Дивізії. В товаристві якось відрадніше. Вони нараджувались куди їм іти. Для мене це взагалі не становило проблеми, бо я й так не знав, де знаходжуся й куди треба було б іти. Підстаршина німець витягнув військову карту й почав студіювати околицю, вказуючи, що найближче є до села Почапів, до якого треба перетяти цей невеликий лісок. Ми так і зробили. Повернули наліво і заховалися в тіні дерев лісу.

Не довго йшли, як ми опинилися на краю якоїсь поляни й там задержалися. Я дораджував не переходити полями, хоча вона й не була велика, тільки краєм лісу вздовж поляни. Чорт може наднести большевицький літак і тоді — пиши пропало. Німець наперся іти через поляну. Більшість була за тим, щоби перейти поляну, тому і я вже рішив триматися разом. Не встигли ми ще зробити навіть і десяток кроків, як над поляною зовсім низенько з'явився совєтський малий літак якраз нам назустріч. Тут вже і нарада не помогла б. В одній хвилині ми завернули назад до лісу, а літак летів прямо на нас. Ми прилягли до землі і якби могли, були б зрівнялися з нею. Літак не переставав кружляти над нами. Я приляг до землі, шоломом накрив голову, а руками обличчя. Совєтські летуни пустили в рух бортову зброю й по нас посипались галузки дерев, а потім кружляючи над нами скидали бомби чи може таки гранати. Одна, дві, три... Я начисллив сім вибухів. Мене запекло у правому клубі. Смерти тоді я не боявся, але боявся стати калікою чи бути важко раненим. Тоді не було б майже надії врятуватися з цього пекла.

Коли літак віддалився, я підніс голову і побачив на пальцях правої руки кров. Підсвідомо схопив я лівою рукою всі пальці правої руки і потягнув їх. Вони трималися купи і міцно моєї руки. Відлягло від серця,

значить тільки куски шрапнелі чи бомби поцарапали трохи шкіру. Коли я доторкнувся правого клуба, під рукою відчув щось тепле і мокре. Права рука була в крові і зі страху почав я рухати правою ногою, щоби переконатися, чи вона ще тримається мене. Але і тут усе було впорядку. Осторожно я звівся на ноги... по правій нозі стікала тепла кров.

Слава Богу, я міг ще ходити. Відламок бомби тільки шкрабнув мене добре. Німець підстаршина був ранений у руку, а одному нашому хлопцеві геть поцарапало обличчя. Зі мною було б те саме, якщо б я не закрив лице руками. В нас не було жодних бандажів і щойно коли ми закривавлені вийшли з лісу, якийсь вермахтівець завинув мені своїм бандажем руку, з якої текла кров. Клуб лишився без бандажу.

Між своїми

Тепер я відлучився від цього випадкового товариства й попрямував на південний захід уже самий. По дорозі я стрінув одного стрільця із 7-ої сотні, того самого, який був здезертирував до УПА. Що діялось з рештою сотні він не знав. Тепер уже вдвійку пустилися далі в дорогу. Мені докучала рана на клубі, для якої я не мав відповідного бандажу.

Сонце вже так не пекло, бо хилилося до заходу. На південний схід від нас простягався лісок у сторону Почапів, а подальше на ліво видніли корчі. Ми знаходилися посередині орного поля, що втискалось клином у цей заліснений терен. До нас наближався тепер якийсь старшина-українець. При його наближенні я пізнав у ньому сотника Дмитра Палієва.

— Ви куди ідете, хлопці? — запитав він нас.

Відповіді на це питання важко було знайти, бо в дійсності ми таки не знали, куди йдемо. Ми йшли куди нас провадили очі, без якоїсь окресленої цілі, сподіючись стрінути когось з своїх і довідатися, що і як.

— Ми й самі не знаємо, куди ми йдемо та куди нам взагалі йти? — відповів я сотникові Палієву.

— Якщо так, — сказав Паліїв, — то підіть у цей лісок, — і показав рукою ліворуч на лісок, що тягнувся в сторону Почапів, — пошукайте там наших хлопців, створимо одну групу й підемо разом.

— Куди підемо разом? — запитав я сотника Палієва, — чи назад до німців? Ви ж знаєте, що німці своєю поведінкою на фронті у нас стратили довір'я, навіть і серед тих, які сподівались, що вони бодай у фронтовій лінії будуть добрими "Крігскамерадами". Якби не те, що довкруги нас большевики, то хлопці стріляли б їх, як псів.

— Не турбуйтеся, — відповів сотник Паліїв, — я вас до німців не поведу, але треба якось з цього пекла видістатися. А тоді ми їх покинемо. Не гайте часу, йдіть і шукайте інших у лісі, а я перейдусь по полях, може також ще когось побачу.

КАПЕЛЯНИ І ДУХОВНА ОПІКА В ЗБРОЙНИХ СИЛАХ ЗСА

Капеляни в Збройних Силах Америки мають довгу і повну контроверсій, включно з судовими розправами, історію,

Капеляни були в військових частинах американського колоніяльного періоду та в часі Американської Революції. Континентальний Конґрес 13-ох стейтів Америки формально створив військове капелянство для Армії дня 29-го липня, а для Морської Флоти дня 28-го листопада 1775 р. Для Летунства створено окреме капелянство щойно в 1949 р.

В другій світовій війні було 8.000 капелянів в американській Армії, а 3.000 в Морській Флоті; 73-ри капеляни загинули в часі сповнювання духовних обов'язків, 264 були ранені, а 2.400 були відзначені за надзвичайне геройство. Чотири капеляни, які загинули на кораблі "Дорчестер", символізують відданість священиків в однострoях духовим обов'язкам.

Під сучасну пору в Армії, Морській Флоті і Летунстві служить бі-

---

Ми повернули ліворуч у лісок, з якого я недавно і вийшов, нащастя тільки трохи поцарапаний, і зайшли в його гущавину. Ніде ні живої душі, ані людського голосу. Тільки тут і там попід деревами лежали і вермахтівці і дивізійники, але вони вже не належали до категорії живих і були поза межами страху і болю. Ніяка збірка їх уже не могла торкатися, за виїмком хіба тої, на Страшному Суді.

По якомусь часі ми повернулися до сотника Палієва, біля якого зібралося уже двох чи трьох наших вояків і так всі разом вирушили ми у напрямі на південний захід. Орні поля, що клином втискались поміж заліснені терени між Белзцем і Почапами, кінчалися і перед нами виринули високі старі дерева, за якими простягався заліснений терен. Земля усюди була порита різного калібру стрільнами, а між деревами стояло кількох генералів, серед них командир розгромленого XIII корпусу ген. Артур Гавфе та ген. Фрайтаґ, командир української Дивізії. Сотник Паліїв зупинив наш гурток, а самий підійшов до гурту генералів і зголосив свій прихід. Незабаром від повернувся до нас і сказав покищо відпочивати у тіні дерев, поки не дістанемо іншого наказу. У товаристві своїх та маючи поблизу нашу найвищу команду, я легше відітхнув і.користаючи наказом сотн. Палієва, ми полягали у тіні великого, але обчімханого бомбами дерева в свіжо виритій стрільном ямі.

Сонце кидало на нас ще свої пращальні промені... Втома валила нас з ніг і як тільки ми приклали голови до піщаної землі, зараз заснули твердим, молодечим сном. А на кілька кроків від нас нашу долю вирішали генерали XIII корпусу.

Василь Верига

ля 4.200 капелянів, які репрезентують більше як 100 різних релігійних деномінацій. Більшість з тих релігійних деномінацій є протестантські. Деякі з них є релятивно малочисельні. У В'єтнамі минулого року було більше як 500 капелянів, а впало їх там уже 15-ть.

Щодо релігійного заступлення в капелянстві, то протестантські деномінації є краще заступлені, як інші — вони були творцями капелянства в Збройних Силах ЗСА. Найкраще з них є заступлені Південні баптисти: вони становлять тільки 10% населення ЗСА, але серед капелянів вони мають 16%. Жидівська група, яка не є пропорційно заступлена в війську, мала минулого року 58 рабінів в американських військових одностроях.

Капелянів до Збройних Сил ЗСА схвалюють чи подають окремі релігійні деномінації, визнані Радою Капелянів Збройних Сил. Українська Католицька Церква в ЗСА та інші католицькі Церкви східніх обрядів не є вичислені у списку релігійних деномінацій, визнаних Радою Капелянів. Тільки римо-католицька церква є визнана. Мабуть Рада Капелянів ще багато мусить навчитися про релігійний склад населення Америки.

Українській Католицькій Церкві прийдеться домогтися визнання в Раді Капелянів на право схвалювання своїх капелянів до Збройних Сил ЗСА, а далі в порозумінні з Радою Капелянів призначити відповідних наших священиків до сповнювання духової опіки над українськими вояками.

Українське Євангельське Об'єднання й Українське Євангельсько-Баптистське Об'єднання також не є на визнаному списку релігійних деномінацій.

Православні церкви творять окрему збірну релігійну групу. У списку офіційно визнаних православних церков є дві українські православні церкви й одна карпато-руська (Українська Православна Церква в Америці, Свята Українська Автокефальна Православна Церква в Екзилі і Американська Карпато-Руська Православна Греко-Католицька Церква). Українські православні церкви не мають своїх священиків у Збрайних Силах ЗСА, але російська і грецька православні церкви мають по кількох капелянів.

Важно тут відмітити, що українська та інші етнічні групи становлять пропорційно до населення ЗСА більший відсоток в американських Збройних Силах (головно в Армії). Справа капелянів стосується не тільки до Збройних Сил, але також і до ветеранів. Ми тут також не є заступлені.

Володимир Ю. Маєвський

● Від закінчення II світової війни самі тільки ЗСА продали або загально доставили стільки воєнного добра:

3,595,194 всякого роду рушниць,
82.496 автоматичної зброї,
30.668 моздірів,
25.106 різного роду гармат,
93.000 джетових бойових літаків,
8.340 інших літаків,
2.496 морських одиниць,
19.827 танків,
448.383 інших воєнних возів
31.360 ракет.

Макар Каплистий

МОЯ УЧАСТЬ В УКРАЇНІЗАЦІЇ 133 РОСІЙСЬКОЇ ПІШОЇ ДИВІЗІЇ

Минуло вже 52 роки від тих бурхливо-революційних і здавалось би незабутніх подій, а коли приходиться про них згадувати і пробувати відтворити на письмі, то і виявляється, що незабутні події таки добре призабулись. Приходиться напружуватись, щоби пам'ять відтворила місцевості, події, людей, військові частини та військові з'єднання. Тому, шо моя участь у праці по українізації 133 дивізії була молодечо-запальна й активна, хоч мало досвідчена, тому я не ручаюсь за об'єктивність і точність у насвітлюванні тієї праці, тим паче, що час вивітрив і згладив у моїй пам'яті багато подробиць. Я буду радий, як хтось досвідчений і обізнаний внесе до спомину поправки. На жаль, мені не вдалось віднайти нікого з активних учасників, щоби можна було спільно пригадати призабуте. Перечитуючи різні спогади про ті часи та нещадну критику нашої Визвольної Боротьби, її провідників і творців української держави, мимохіть зупиняєшся: Чи варто писати? А як уже писати, то чи так, як дійсно чуття, совість і пам'ять підказують, чи може треба вигладжувати та прикрашувати або притемнювати деякі факти, шо більш виглядають на фантазію. Прошу не ганьбити за ці сумніви, вони виправдані.

Як тільки виданий був наказ. щоби старшини вели освітню працю серед вояцтва, я розпочав читання газет для вояків своєї сотні. Більшість вояків були родом з Прилуцького і Лохвицького повітів. Читаючи російські газети, я навмисно деякі вирази пояснював "малоросійською" мовою. Це дуже наблизило мене до вояцтва, особливо до вояків українців. При введенні виборної системи мене обрали на командира сотні (перед тим виконував лише обов'язки командира сотні). Як революція поглибилася і різні агітатори ширили анархію, радше інстинкт самозбереження як розум продиктував потребу зорганізувати гурток довірених свідомих людей. Старшин-українців у полку не було, але були малороси. Командиром полку був москаль полковник Кузнецов, заступником командира був підпол. Оловський. поляк, а адютантом був штаб. капітан Кзік — чех. З українським прізвищем був штаб. капітан Несторенко — людина бойова, досвідчена. але він відмовився брати участь в українізації, а для виправдання подав: "помілуйте. я імею золотоє оружіє і на хорошем счету, представен в капітани". Вдалося мені договоритись із двома прапорщиками Пукалом і Глущенком. Глущенко був старший віком, більш досвідчений і знав трохи писати українською мовою. А тому, що я був старший рангою — вибрали мене "командиром трійки". За порадою Глущенка ми рішили виписати з Києва українські газети та поширити освітню

працю в цілому батальйоні. Більшість старшин уже були пасивні, але й знайшлися московські шовіністи, які почали глузувати з малоросів. Та найзавзятішим у тім ділі був таки наш землячок з Одеси Ясінський чи Ящінський, точно не пам'ятаю. Цей "єдинонеділимець" просто заявив, що як треба буде, то він власноручно постріляє "ізмєнників" як собак.

Освідомно-організаційна праця посувалась поволі. Українські газети справляли нам труднощі, бо деяких виразів і ми старшини не розуміли. Прикро це стверджувати, але гірка правда, що ми були неграмотні або мало грамотні, коли захопила нас революція. За допомогою Глущенка я почав учитися української мови (тільки читати і розуміти прочитане), бо грамотно писати і сам Глущенко не вмів і відмовлявся писати рапорти. Коли почали творитися при частинах комітети — ми рішили дати до комітету своїх людей. Коли мене вибрали комендантом сотні, то це був перший успіх і заплата за мою освітню працю і людяне відношення до вояків. Але перше досягнення в праці українізації — був вибір мене на голову ради сотні, потім — батальйону, полку і дивізії. Мушу признатись, що цей перший вибір був для мене наймиліший, бо то була воля моїх вояків-учнів. Як я вже зазначив, склад полку був різнонаціональний, як старшинським так і вояцьким складом. Коли трудно було знайти досвідченого дорадника серед українських старшин, то несподівано таким дорадником став підп. Оловський. Я мало знав підп. Оловського, натомість дуже приязно ставився до мене штаб. кап. Казік, який пильнував, щоб я одержав чергову нагороду і підвищення ранґи. Мабуть він поінформував і підп. Оловського про мене.

Полагоджуючи одного разу господарські справи у штабі полку, штаб. кап. Казік зайшов зі мною до підп. Оловського. Офіційні справи залагодили без затримки. На запит підп. Оловського, які новини в полку, Казік відповів: "Наші малороси чи українці організуються, а оце їхній організатор". Такий несподіваний зворот справи заскочив і сильно збентежив мене. Але заспокоїли мене приязна усмішка підп. Оловського та завага, що він про це знає та думає, що це добра робота, бо стримає від поголовної анархії вояків і дає їм зайняття. Тоді він запитав мене, чи маємо подостатком літератури і чи потребуємо помочі? Я відповів, що покищо даємо собі раду, тільки інколи перешкоджають нам переводити читання українських газет. Викрики росіян, насмішки з хахлів знеохочували наших вояків і треба було спеціяльно переконувати їх, щоби вояки не знеохочувались і не відтягались від дальшої науки.

Час минав, революція поглиблювалась, аґітатори все палкіше вихвалювали здобутки безкровної революції, дисципліна в частинах слабшала і частіше виникали бешкети. В одній сотні вилляли борщ, бо був пісний, а там викинули гречану кашу, бо вже обридла (не правда, що гре-

чана каша варилась цілими місяцями без зміни). В четвертій сотні побили кухаря, бо сало вкрав, а в 7-мій також потурбували кухаря, бо лінивий став і нечисто варив. Правдою є, що послаблення дисципліни негативно вплинуло на харчування. Раніше полк. Кузнєцов, командир полку, сам пробував по сотнях приготований обід. Часто бувало, що за недобрий обід кухар діставав нагайкою через плечі, а за добрий — карбованець або два. За це Кузнєцова любили і вояки і старшини, бо дійсно полк був найкраще харчований, одягнений і взутий, а сусідні полки нам заздрили. Та процес наближення революції і поширення анархії зробили своє: полк. Кузнєцов не міг погодитися з полковим комітетом, втратив авторитет і пасивно ставився до своїх обов'язків та перестав дбати про потреби полку. Серед старшин так само ширилася апатія і зневіра. Деякі старшини доходили до отупілої байдужности, а деякі почали піячити. Вояки все частіше і частіше почали викрикувати, що пора вже кінчати буржуазно-династичну війну, а треба заключити пролетарсько-селянський-вояцько-народний мир для "всего міру".

Почалось "братання" з німцями. Старання полкової старшини недопустити до "братання" розбивались об демагогічні викрики і аґітацію різних революціонерів-аґітаторів. Приходило до прикрих сутичок і трагічних випадків. В кулеметній сотні, де командиром був штаб. кап. Петров (походив із робітничої родини, а старшинську ранґу одержав за бойові заслуги), почалася сварка. У висліді сотня рішила виставити свого командира на окопи, щоби німці розстріляли його. Ніякі намови, ніякі арґументи не помогли, навіть те, що Петров із робітників і старшиною став із підстаршин, не мали впливу. Петрова силою висадили на окопи, але німці догадались і протягом години ні один постріл не впав у нашу сторону. За цей час сотня заспокоїлася і рішила помилувати свого командира. Петрова стягнули з окопу, а вночі він зник. Треба підкреслити, що Петров був надзвичайно хоробрий і здібний вояк, мав найвищі бойові нагороди підстаршинські і кілька старшинських. А втім, аґітатори обвинувачували Петрова, що він боронив царя і кліку, яку робочі і трудовий народ скинули, тому Петров був "злосний контр-революціонер". В цьому випадку повчальним є становище маси. Загально Петрова вояки любили, коли увійшов у силу наказ про "виборноє начало", вибрали його к-ром сотні. Але вистачало кількох спритних аґітаторів, щоби викликати ненависть до к-ра, якого кілька місяців тому вибрали собі самі. Цей випадок пригнічуюче подіяв на старшин.

Українці продовжували свої читання. Вояцтво і старшини при цих читаннях зближувалися і наша група чисельно збільшилась. До нас зголосилось кілька старшин, але відмовились брати на себе будь-які обов'язки. Таким чином наша трійця залишилась і надалі ініціятивною групою.

Ми не мали допомоги від старших і досвідчених старшин, натомість було багато добрих, розумних, вишколених і дисциплінованих підстаршин. Саме ці підстаршини і творили найцінніший склад майбутньої українізованої дивізії. Пам'ятаю старшого віком кадрового підпрапорщика Пустовара з Полтавщини, розумного, бойового, досвідченого вояка і доброго відданого українській справі патріота, та підстаршину гарматчика Одинця. Прапор. Глущенко і підстаршини Пустовар і Одинець творили трійку, що несла на своїх плечах освідомно-організаційну працю при українізації полку і важкого гарматнього дивізіону. На мене був покладений обов'язок полагоджувати справи в полку, в постачанні та в полковім комітеті. Мушу признатись, що мої обов'язки були мені не під силу. Я розумів, що я молодий, недосвідчений, малоосвічений українець, бо був українцем тільки з крови і стихії. Ця свідомість мене мучила, але покинути розпочату працю якась невідома і незбагнута сила мені не дозволяла, і я ніс цей непосильний тягар. Знаю, що наші невіруючі Томи не йимуть віри моїм словам, бо справді ситуація на сьогодні видається щонайменше дивною. Та потішаю себе тим, що маю багато людей і приятелів, які знають мене з громадської та фахової праці, то хоч вони повірять моїм словам. Бо все своє життя я скромно цінив мої сили і тому цілком не старався бути "першим", але все і завше боявся бути "заднім", а в громадському житті ніколи не відмовлявся виконати посильні обов'язки, що їх громада мені доручала. Ці завваги роблю для того, щоби читач краще міг зрозуміти мене при описі дальшої моєї праці при українізації 133 дивізії.

Від читань, розмов і дискусій про біжучі політичні події під впливом вісток з України, де почалась українізація частин та організація вільного козацтва — почалися і в наших частинах розмови про творення окремих українських частин. Але нашими силами ми могли обсадити сотню, в найкращому разі батальйон. Отже нашим завданням було вишукати досвідчених бойових старшин і старшин ген. штабу, які могли б занятися правильною організацією полку або й більшої частини. Статистика, що її перевів корпусний комітет, дала нам відомість, що в корпусі було понад 40% вояків з українських губерній, а це означало, що вояків ми мали для цілої дивізії. Ширення анархії і упадок дисципліни на фронті та події в Україні примусили нас до рішучих , швидких і конечних заходів для українізації частин корпусу. З'їзди селянські, робітничі, залізничників, кооператорів, учителів, а найбільше два військові з'їзди в Києві вплинули заохочуюче для посилення організаційної праці в корпусі. Але з ростом нашого руху і розгортанням нашої праці наткнулися ми на несподівані труднощі. Довший час полковий комітет не звертав уваги на нашу працю та на запити, що то хахли роблять на зібраннях, завжди зневажливо відповідали: "Учаться по хахлацькому розгаварювать". Гірші відносини на-

ступили, як головою корпусного к-ту став "товаріш Пікін". Новий "председатель корпусного к-та", тов. Пікін був людиною досить сильної волі та характеру, надзвичайно добре орієнтувався в політичних і навіть військових справах, був добрим промовцем, користувався зручно демагогічними крилатими революційними гаслами, відважно критикував начальство і біжучу політику Тимчасового уряду. Відважно дискутував навіть із командиром корпусу і всіми іншими штабовими старшинами. Цим здобув собі авторитет серед вояків і навіть серед частини старшин, в складі корпусного комітету не мав опонентів і справи вирішував так, як хотів і як вияснював членам к-ту. Лише одинокий прапорщик Нікітін мав відвагу боронити свої думки, коли з ним не погоджувався. До справи українізації ставився обережно і все пояснював, що ця справа належить до рішення к-ра корпусу. Хто був Пікін — ніхто докладно не знав. Було лише відомо, що він був робітником на Петербурському заводі, заки його взяли до війська. Та своє правдиве наставлення до українізації і української справи взагалі Пікін виявив пізніше, як переконався, що українці самі хочуть робити порядок в Україні.

Сильним арґументом для нас було те, що поляки почали організувати свій леґіон, а згодом і татари приступили до організації свого батальйону. У великій допомозі став нам підполк. Оловський, поляк, який виразно заявив, що він нам допоможе, як лише будемо потребувати його допомоги чи поради. Виявилось також, що він прикладає всіх зусиль, щоби зорганізувати поляків у польськім леґіоні. Правда, сам він явно не вів організаційної праці, бо організаційну працю проводили молодші польські старшини. Цікаве явище: москалі не виявили такої злоби, ненависти і ворожнечі ні до поляків, ні до татарів, як виявили до нас, українців. А всеж, підполк. Оловський виразно заявив, що він допоможе нам, бо ми маємо добрий вояцький і підстаршинський матеріял, тільки мусимо підшукати більше старшин, а передусім освічених старшин. Ця порада покривалася з нашим інтуїтивним відчуттям від самого початку праці.

З великою допомогою прийшов нам прапорщик Гейко, що був призначений, а може обраний на корпусного комісара для українізації. Прапорщик Гейко — студент Київського Політехнічного Іституту, людина молода, енергійна, добре зорієнтована в організаційній праці Центральної Ради, Генерального Секретаріяту і зокрема українізаційної праці Військового Секретаріяту та Військового К-ту в Києві, поінформував нас про стихійний українізаційний рух в Україні, зокрема в Києві. Звернув нам увагу на великі труднощі, що їх чинить Тимчасовий Уряд Центральній Раді. Заявив, щоби ми були готові помогти Центральній Раді, як вона буде такої допомоги від нас жадати. При цій нагоді зазначив, що 28 дивізія не надається до українізації, а краще надається 133 дивізія. Пізніше

знявилося, що 133 дивізія була більше розагітована і що там почалась дезерція. В 133 дивізії залишилося більше українців, а тим самим краще можна було перевести українізацію. Підп. Оловський і шт. кап. Казік оформили наш перехід до 133 дивізії, висилаючи малими партіями українців до різних полків дивізії. Я попав до 529 піхотного полку. Тут велась праця по українізації полку. На полковій нараді на пропозицію прапорщика Гейка мене вибрали делеґатом до Дивізійної Ради. На нараді представників частин дивізії мене вибрали на голову Дивізійної Ради, знову-ж таки на пропозицію прап. Гейка. Сталося це тому, що Гейко переконував делегатів: "Підпор. М. Каплистий приїхав до вашої дивізії 10-12 днів тому. Він ще не має призначення на жодну посаду, а ви всі вже маєте обов'язки в своїх частинах, Крім того підпор. Каплистий вже вів працю в 28 дивізії, тому йому найкраще доручити виконання цих обов'язків".

Хоч я почав відмовлятися від такої великої чести та тяжких обов'язків, то несподівано для мене самого обрано майже одноголосно мене на голову. Ще одно мушу підкреслити, що ніхто другого кандидата не ставив. Коли я відмовився вдруге і просив вибрати когось із старших, бо я молодий 21-літній парубок, то цей мій невдалий вислів дотепно підхопив якийсь старший делегат і заявив, що якраз і добре, що я парубок, бо мені жінка не буде перешкоджати в праці, а як закінчимо революцію та збудуємо Українську Республіку — тоді справимо вам гучне "гетьманське весілля". А старший з козацькими вусами делегат заявив: "Та-ж прапорщик Гейко молодший від вас рангою і мабуть небагато старший літами, а виконує ще тяжчу від вас працю. Тож не сумнівайтесь, а беріться за діло". Після такої арґументації оплесками підтвердили мій вибір. На це я спромігся сказати лише одне слово: "Дякую".

Після звітів про стан українізації в частинах і після обговорення біжучих невідкладних питань, як забезпечення харчами, одягом, взуттям і українською літературою, прапор. Гейко закінчив нараду проголосивши мене своїм заступником. І так прап. Гейко, за згодою делеґатів, обдарував мене почестями та обтяжив відповідальністю тої міри, що й нині мені дивно, як то могло статись.

Тверезо аналізуючи тодішні події і стан української справи стверджую, що після 52-літнього життєвого досвіду і після закінчення 2-х високих шкіл я не є певний, чи тепер я відважився б перейняти на себе таку відповідальність. Тим більше, що високих аспірацій і особистої амбіції "лізти вгору" я таки не мав, але мав я бажання мати в Києві українську владу і наше леґендарне, ніким і нічим непереможне Козацьке Військо.

Тягар нових обов'язків і відповідальности дослівно приголомшили мене. Вже на другий день я поставив вимогу, щоб до 2-х тижнів дивізія мала мати генерала і хоч 2-3 штабових старшин. Як цього не буде — я

відмовлюсь від виконування обов'язків, бо не маю віри, що справлюсь із біжучими завданнями. Прап. Гейко приобіцяв, що він розвідає в штабі корпусу, а як не вдасться знайти, то виїде до Мінська і бодай командира дивізії знайде. Перед від'їздом прап. Гейко був зі мною у к-ра корпусу, на жаль, я забув прізвище того генерала. Я відрапортував генералові з якої нагоди представляюсь, а прап. Гейко просив його. щоби поміг мені та Дивізійній Раді зберегти частини дивізій від дальшої анархії, бешкетів і дезерції. Генерал заявив, що він допоможе, якщо ми будемо точно виконувати накази та совісно повнити щоденні обов'язки. Обіцянки командира корпусу допомогти нам і прихильний тон нашої розмови підбадьорив мене. При відході ми приобіцяли генералові, що зайдемо до голови комітету тов. Пікіна. Ми Пікіна знали, тому відразу приступили до обговорення співпраці дивізійної ради з корпусним к-том. Пікін заявив, що також поможе нам, якщо команда корпусу буде нам іти на руку. При тій нагоді розповів, що має непорозуміння з командиром 133 дивізії, бо той "старорежимник" своїми наказами та заборонами, неприхильним наставленням до комітетів довів дивізію до анархії. Він уже говорив із командиром к-су про зміну командира дивізії і запитав нас, чи ми згідні підтримати його внесок. Прап. Гейко заявив нашу повну згоду. Моє серце радісно затремтіло, бо я сподівався, що новий командир дивізії буде українець. Дивно поєднались наші бажання: ми хотіли мати командира дивізії українця, а Пікін хотів помститись за те, що командир дивізії ігнорував його, як вибраного представника частин корпусу. Ми заявили, що переведемо перевибори по всіх частинах дивізії та дамо своїх представників до корпусного комітету. Цим зможемо помогти перевести ухвали корпусного комітету в бажанім для Пікіна дусі. Погодився Пікін і на виділення певної суми грошей на закупно літератури та газет в українській мові.

Перші успіхи в нашій роботі нас підбадьорили і я особисто поволі набирав віри в успіх нашої роботи. З Пікіном ми домовились, що він повідомить частини про перевибір комітетів, а делеґатом корпусного комітету буде підпор. Каплистий. Пікін прощався з нами мило і запросив нас допомогти навести порядки в корпусі, зокрема в 133 дивізії. Після цих двох візит-нарад перед нами постали завдання: 1) перевести перевибори в 133 дивізії і підготовити грунт для українізації дивізії; 2) підшукати командира дивізії і 2-3 штабових старшин українців; 3) підшукати людину, що добре знає і пише українською мовою (це було в наших умовах дуже важке і важне завдання; і 4) закупити потрібну українську літературу і газети. Ці завдання ми поділили: прап. Гейко має підшукати командира і старшин українців та особу, що знає українську мову, а мені залишилось перевести перевибори у всіх частинах дивізії та полагодити справу закупу літератури і газет. Моє положення ускладнюва-

лось тим, що опинився в цілком незнанім мені оточені. Я не знав майже нікого зі старшин, а вояки вже були досить розагітовані. Приступити зразу до перевиборів не було можливости. Треба було спершу перевести підготовну роботу. Цю підготовну роботу мали перевести прап. Глущенко і підпор. Пустовар. Про культ. освітню роботу в полках і дивізії ми зголосили в штабах полків і в штабі дивізії. Наше зголошення приняли до відома, бо при зголошенні у штабах ми все підкреслювали, що наша праця узгіднена з к-ром корпусу і корпусним комітетом.

В дивізії вже панував настрій розкладу і ніхто не звертав уваги на те, що діється в частинах. Як уже була в якійсь частині переведена підготова і підшукані люди, тоді скликували м'тин і я реферував про перебіг справ і подій на всьому просторі бувшої імперії. Основним мотивом інформації була потреба здорової, розумної організації комітетів і освітньої праці по частинах, бо революція вимагає від кожного громадянина, щоби він знав, що діється в світі і добре пізнав свої права та обов'язки супроти революційної влади. Закінчувався мітинґ тим, що я закликав підготовитись до перевиборів. Така підготовча праця тягнулась більше місяця. Ми ще не оголошували українізації, бо не мали командира дивізії і потрібних старшин. Прап. Гейко знайшов ген.-майора Федорека з Кубані, який признався до українства, але перейняти дивізію відмовився, бо мав запрошення до ген. штабу в Петрограді. Знавця української мови також не міг знайти. А тим часом я мусів уже повідомити генерального секретаря військових справ і Військовий Комітет в Києві, що ми почали підготовну працю для українізації 133 дивізії, та що маємо вже організовану дивізійну Раду. Такий рапорт-повідомлення я написав російською мовою, а прап. Глущенко відмовився перекласти на українську. Свою відмову прап. Глущенко пояснював просто: як писати українською мовою, то треба писати грамотно, а я самоук і не хочу писати неграмотно, тому краще писати російською мовою. Отож я, голова української дивізійної ради, написав перший рапорт російською мовою, а виправдав себе так і закінчив рапорт дослівно: "Извините пожалуйста что пишу по русски ибо по украински не умею". Трохи соромно це писати, дарма що я був би щасливим, як би я міг мати копію мого першого рапорту та показати сьогоднішнім критикам, в яких умовах ми працювали та як важко було провадити освідомно-організаційну і українізаційну працю як на фронті, так і в запіллі. Пропаґаторам і критикам революційно-державницької праці творців УЦРади і УНРади раджу джерельно і всебічно перестудіювати матеріяли про той період і не обмежуватись пропаґандивними партійними брошурами, а простудіювати всю літературу, що вийшла під большевицькою окупацією і у вільному світі. Тільки тоді можна буде усталити більше-менше правильний погляд на ті події, а я

певний, що багато сьогоднішних критиків схилять свої голови в поклоні вже мертвим творцям нашої державности.

Щоденна нервово-виснажлива праця на різних засіданнях, нарадах, інформаційних зібраннях, мітингах чи просто на читані газет та повнення фронтової служби, так полонила нашу увагу і забирала нам час, що ми не помітили, як перейшов большевицький переворот, як розлетівся Тимчасовий уряд і як легко і швидко розлилась і поплила ще сильніша хвиля "поглиблення революції". Ця хвиля паралізувала волю командного складу і дала свободу вияву нестримної анархії на фронті. Командний склад армії не розумів духу і стихійности революційного періоду. Командир 133 дивізії цілковито розгубився і коли ми прийшли до нього, щоби остаточно договоритись про українізацію дивізії, — то він якось дуже ніякого заявив, що він є проти українізації, але як командир корпусу згодився, то він не може противитись розпорядкам вищої влади. А на прощання додав: "Голубчики, поймите меня, я никак не понимаю что ето такое "Соціялісти-Революціонери" і "Соціялісти-Демократи", кадети, украинци, поляки ведь ето все русские люди". Оце характер думання і глибина розуміння революційних подій російського генерал-майора. А командир корпусу — ген. лейтенант, сам по собі мила, інтелігентна людина, на наше запитання, що він думає робити, як почнуть большевики опановувати комітети заявив: "я генерал і командир корпуса буду ожидать нових приказов". А нам заявив, що він знає про наше намагання зорганізувати дисципліновану частину і вірить, що ми маємо добрі наміри, але дозволу на українізацію 133 дивізії він не може дати. "Председателю Пікіну можете сказати, що я не забороняю вам продовжувати працю, а про решту договоріться з корпусним комітетом". Ясно, що большевицькі агітатори безоглядно і рішуче почали "поглиблювати революцію", тобто, почали ламати дисципліну в частинах, ширити ненависть до нелюбих старшин, закликати до явного непослуху. Розпочалась явна боротьба 2-х сил: дисциплінованої сили командного складу армії, велетенської своїм складом, але без розуміння дійсности і без ясного пляну дії чи протидії та здисциплінована невеличка сила фанатичних большевицьких агітаторів, для яких було ясно визначене: знищити армію яким би то не було способом. Ця невелика сила з конкретним деструктивним пляном у висліді боротьби перемогла свого сильнішого противника і перебрала провід у державі, що пізніше створила свою теж здисципліновану збройну силу.

Голова корпусного комітету тов. Пікін зустрів нас чемно-холодно і закинув нам малу активність і малу допомогу, яку ми дали йому в боротьбі з командиром 133 дивізії. Ми виправдались тим, що наша праця утруднена через те, що ми мало знані в дивізії. Вояки ставляться до нас

з недовір'ям, а офіцери або байдуже або вороже. Тож перше ми мусіли познайомитися з людьми, а тепер уже готові приступити до перевиборів. Пікін радо погодився на перевибори, але не погодився з нашим пляном, щоби замість Комітетів вибирати Ради. Він заявив нам, що він не проти ширення української науки, але проти творення окремих українських частин, бо це розбиває єдність на фронті і при цьому вжив цілу низку псевдореволюційних гасел і арґументів, що доказували потребу єдности. Нам ще був потрібний Пікін і ми тоді, після обміну думок, погодилися на тому, що перевибираємо Комітети, але як якась частина вибере Раду замість Комітету, то ми не будемо обмежувати волі виборців. Пікін був явно проти цього, але врешті погодився, щоби не розбити спільної акції. Із обміну думок вияснилось, що Пікін цілком за поглиблення революції, та що він має на цьому тлі непорозуміння вже з командиром корпусу. Не вдалося нам довідатись, чи Пікін був членом большевицької партії чи лише беззастережним її прихильником. Рівнож тоді уже виявилось, що і на закупно українських газет та літератури Пікін не хоче дати потрібних грошей. Ми твердили, що нам належиться за статистикою Корпусного Комітету 30-40%, а Пікін запропонував 700 рублів на російську літературу і 50 руб. на українську. Ми виторгували 150 рублів з тим, що закуп української літератури переведе прап. Гейко, а російської літератури закупимо на 600 рублів у Москві. Пікін запропонував мені негайно виїхати до Москви та закупити потрібні для науки приладдя, підручники і книжки. Я заявив, що ніколи в Москві не був і мені тяжко буде самому поробити потрібні закупи. Пікін погодився, що зі мною виїде прап. Павлов, уродженець Москви. Я погодився виїхати до Москви, щоби відтягнути перевибори в дивізії, бо ми ще не мали кандидата на командира дивізії, а також треба було часу, щоби підготовити наших людей до вибору Рад, а не Комітетів, а моє особисте бажання поглянути на Москву і побачити власними очима і почути своїми вухами, як дійсно проходить революція. Прап. Глущенко і підпор. Пустовар одержали від мене інформації і вказівки, щоби до 10-х днів підготовили людей до перевибору Рад.

За два дні ми одержали "командировку" від корпусного комітету до Москви для закупу зошитків, олівців, паперу, підручників і літератури для культурно-освітньої праці корпусного комітету. Хоч і тяжка була їзда в той час, але наші делегатські документи були нам у пригоді і ми опинилися в Москві. Заїхали до родини прап. Павлова. Батько Павлова був власником досить можливої "чайної" на розі Тверської вулиці і родина жила не бідно. Мене зустріли гостинно, а коли Павлов оповів, що то я витягнув його із фронту до Москви, то вся родина обдарувала мене приязнею і я почувався, як у сьомому небі після 13 місячного перебування на фронті. Молодші сестри прап. Павлова, обидві студентки мос-

ковського університету, заявили нам, що ми маємо 3 або 4 дні провести в Москві весело, щоби спомин про Москву залишився в нас на все життя.

Закупи ми поробили вже на другий день, але везти з собою цілий багаж ми не могли, тому більшість тягару вислали наперед. Павлов мав ще поробити закупи для Пікіна і надати багаж, а я з сестрами почав оглядати Москву. Переїхали ми вздовж і поперек Москву. Я особисто не захоплювався Москвою, бо вона розкидана і мало впорядкована, брудна з бідними дільницями. Одеса в порівнянні з Москвою видавалася чепурною красунею, тому москалі називали Одесу "южная красавіца". Решту дня провели в кіні. На другий день оглядали церкви і собори. Їх багато в Москві і гарні, але нині не міг би ні одної описати, лише можу зазначити, що дзвін "Івана Великого" залишив слід в моїй пам'яті і донині пригадую ті безконечні східці, що провадили на саму гору дзвіниці. Оглянув і знаменитий Кремль з величезною площею для різних парад. Як би був знав, що ця частина Москви увійде в історію, як символ жорстокої катівні народів та що назва "Кремль" означатиме символ постраху для всього вільного світу, був би йому присвятив більше уваги. Третій і останній день я провів серед студентської молоді, відвідав знамениту каварню "Філіпова". Москвичі кажуть, що хто не був у "Філіпова", той не був у Москві. Відвідував і бавився на "Воробйових горах", купив собі в "Офіцерском Обществе" кожух за пів ціни, бо вже були побоювання, що большевики конфіскують. Я мав ще й той привілей, що я з фронту. Тож наш час кінчився і ми мусіли прощатись з милою, гостинною родиною Павлових. Так я ще пам'ятаю Москву, хоч багато деталів забулось, але не забулась 3-х денна гостинність родини Павлових.

Поверталися ми з Москви вже з різними пригодами, бо починаючи вже від Мінська на фронті був рух і відчувалася вже справжня анархія. Всеж ми таки добралися до нашого корпусу. Я передав речі і склав звіт в Корпусному Комітеті із поїздки.

Застав я вже нового командира дивізії — українця, полковника генерального штабу (прізвища не пам'ятаю) і ще 2 чи 3 нових штаб. старшин. Новий командир призначив мене на командира штабу дивізії і на тому пості я закінчив свою службу в 133 дивізії.

Мих. Залізняк

РЕЙД УПА:
ЗА 99 ДНІВ ВІД ПЕРЕМИШЛЯ ДО ПАССАВ

На терені Словаччини

17 червня 1947 року. Від бою 2-го червня до переходу польсько-словацького кордону наша сотня, яка в той час начисляла 110 бійців, зменшилась до сорок людей. Деякі були вбиті, а зв'язкові, які не повернулись до сотні, віддірвані під час бою, відійшли від сотні з іншими дорученнями.

Перейшовши кордон, сотня проходила поспішним маршем, щоб не запримічено наших слідів і в день не було за нами погоні чехословацького чи польського війська.

Був мрячний і холодний ранок. Сотня відійшла около 5 кілометрів від кордону в напрямі на південь. Сотенний Громенко задержав сотню на відпочинок, а рої дістали наказ розпалити вогні. Усі були перетомлені маршем і не виспані, але найгірше може пригноблювало те, що ми покинули рідні сторони. Виставлено кругом забезпечення і їх змінювано щогодини. Решта клалась спати коло вогню, щоби хоч дещо відпочати.

Недалеко від нас було чути голоси дроворубів і спів пастушків. Ми вже були відвикли від таких голосів, бо понад два місяці чули лише польських вояків у сутичках з нами. Коло год. 16-ої чути постріли на кордоні. Невідомо, чи хтось пробував перейти, чи може зауважили наші сліди і йдуть за нами, пострілами додаючи собі відваги.

Сотенний дав наказ стягнути забезпечення, замаскувати вогні і вже о год. 16.30 сотня відійшла з місця постою дальше лісами на південь. По дорозі в лісі можна було найти доспілі черешні, гриби, що їх стрільці запопадливо збирали і ховали в торби. Вечером почав падати дощ, в лісі стало темно і маршувати стало важко. О год. 22-ій сотенний знову задержав сотню. Запалено вогні, щоби при них трохи відпочали, бо на год. 24-у заповіджено відмарш. Так пройшов наш перший день на чужій території.

18 червня 1947 року. Над ранком сотня зайшла в лісок коло села Яблінка Нижня і в густому молодняку розмістилася на денний постій. Про якесь снідання не було мови. Виставивши забезпечення всі поклалися спати. О год. 10-ій зміна стійки зголошує, що з першої чоти чотового Бартля утік стрілець Прут, родом з села Яблониця, повіт Березів. Сотня змушена була залишити це місце постою, як розконспіроване, бо не відомо, куди стрілець Прут пішов. Якщо він пішов до села і зголосить словацькій міліції, то слід сподіватись погоні.

Маршуючи обережно сотня зайшла в більший ліс і там задержалася. О год. 15-ій утік з другої чоти чотового Залізняка стрілець Щупак, родом зі села Павликома, повіт Перемишль. Голод робить своє... День холодний, стрілецтво пригнічене, голодне, чужа територія, кожний по свойому думає...

Коли смерклось сотенний Громенко висилає чотового Бартля, Лагідного, Петю, Калину і Нічного до села Яблінки, щоб закупити дещо з харчів, бо дальше вояцтво так не потягне. На наше здивування вони повернулись зі села і принесли коло 50 кл. муки, соли і смальцю. Словацьке населення ставилось до них прихильно, бо про УПА знало вже з попередніх рейдів курінного Прута в 1945 р. і командирів Хріна та Стаха в 1946 р. Муку розділено між рої і зараз же зварили з неї юшку т. зв. "чир". Це справді була приємність по якомусь часі з'їсти гарячої юшки. Йшов дрібний дощ. В тому селі наші довідалися, що в день словацька міліція зловила 4-ох упістів. Припускаємо, що це мабуть двох з нашої сотні, а двох других з іншого відділу.

19 червня 1947 р. Над ранком в год. 3-ій сотня відійшла лісом, щоб ще більше віддалитися від кордону. Пройшли яких 4-и кілометри дороги. Далі було неможливо маршувати в день, отже сотенний зупинив сотню, підшукавши добре місце для денного постою поблизу села Папіна. День погідний, чутно рух автомашин на шляхах. Напевно розвідка повідомила вже чехословацьке військо про наше перебування на словацькій території та воно підтягає свої війська в цей район. О год. 16-ій сотня відійшла з місця постою, щоби зорити за ворожими рухами і розвідати, чи не можна б вечером знову піти до села і купити дещо з харчів.

Під вечір зауважено, що частини ЧВ (чехословацького війська) війшли в ліс. Сотенний наказав поготівлю і сотня заняла бойові становища. Це мабуть вже погоня за сотнею. Можливо, що минулої ночі в селі Яблінка ми себе розконспірували, напевно вже нам і тут не дадуть спокою. Але ж їсти хочеться! Коли добре смерклося, сотенний висилає один рій до села Папіни. Як лише рій підійшов до крайніх хат, його обстріляло ЧВ і рій відступив, вертаючись до сотні. Два бойовики з СБ Бистрий і Ферко пішли до села без відома сотенного і їх також обстріляли. Бистрий утік, а Ферка, родом зі села Павликова, таки там вбито.

Виявилося, що ЧВ бльокує села цього району і що дальший наш рейд на захід буде утруднений. Сотенний наказав нашвидко розпалити вогні та зварити з вчорашньої муки юшку. Почав знову накрапати дрібний дощ. Стрілець Корінь, що відлучився подорозі від сотні, хоч кинув кріса, прилучився знову до сотні. Поївши гарячого чиру, стягнено стійки і в год. 24-ій сотня відійшла далі на південний захід.

20 червня 1947 р. Маршуючи тереном, головне забезбечення подало знак затриматися. Сотня моментально залягла. Зголошують сотенному, що в нашому напрямі зближається група війська. По зв'язку йде наказ підпустити на близьку віддаль, стріляти на знак свистка. Коли чехословацька стежа в складі 7-ох вояків наблизилася до нас на яких 20 метрів, сотенний крикнув по-словацьки "руци в гору"! Не сподіваючись чогось такого, стежа, як пошнурку, підняла руки вгору. Тоді наша ціла сотня піднялася, якби виросла з-під землі. Наш сотенний прикликав їх командира до себе і заспокоїв, кажучи йому, щоб вони не боялися, бо ми вояки УПА і не прийшли воювати на словацьку територію. Ми прийшли інформувати про боротьбу українського народу та терор Сталіна і остерегти інші народи перед московським імперіялізмом. Ми не хочемо воювати проти чехословацької армії ні міліції і ми не прийшли грабити чи мордувати цивільне населення, як це поширюють проти нас пропаганду московські пропаґандисти, щоб відстрашувати від нас цивільне словацьке населення. — Як підете в село, — каже їм наш сотенний, — то розкажете про це своїм командирам та цивільному населенню. — Вони притакували, що так зроблять. Сотенний попросив їх, чи вони не могли б дати нам дещо набоїв. З доброго серця, чи зі страху, командант їхньої стежі наказав свойому кулеметникові дати набоїв, а сам віддав набої до пістолі. Сотенний подякував йому і на відході попращались, стиснувши один одному руку. Сотня відійшла у свойому вибраному напрямку, а словацька група в протилежну сторону. За яких 10-15 хвилин почули ми кілька серій з кулемета в повітря. Це напевно командант групи наказав стріляти для свого "алібі", щоби цим виправдати перед своїми зверхниками добровільну віддачу амуніції.

Маршуючи полями над ранком, сотня зайшла в ліс на денний постій, бо йти днем неможливо. Годі висохнути в тих горах, бо знову пустився дощ. О год. 17-ій сотенний наказав стягнути забезпечення та заповів відмарш. Обережним маршем, вистерігаючися зустрічі навіть з цивілями, сотня зайшла під вечір над село Криве. Зайшли в глибокий яр над потік і запалили вогні, щоби трохи висушитись. Сотенний дав наказ чотовим виділити з роя по одному стрільцеві на організацію харчів до села Криве. Групу очолив бунчужний сотні Соколенко. Решта нетерпеливо ждала коло вогню, чи не почують стрілів, як попередної ночі. На щастя усі вернулися щасливо і принесли муки, фасолі, цукру, а навіть у крамниці купили кави і тютюну. В усіх піднісся настрій. Заготівщики оповідали, що населення ставилося прихильно та жертвувало що могло, хоч саме бідне. По роях заходились кухарі варити "культурну" вечерю.

На постою підійшов до мене стрілець Каштан з третього роя, другої чоти, і просить мене, щоб його застрілити, мовляв — "моя ранена

рука всохла, рана не гоїться, я нею не можу порушувати, лічити нема де і нема як, а я далі не можу вже йти. Я не хочу бути дезертиром, але хочу вмерти за Україну, за яку я три роки вже воював". (Стрілець Каштан був ранений в ліву руку в бою-прориві трьох ворожих ліній в Добрянському лісі 2-го червня 1947 року.)

Почувши таке прохання, я остовпів і не мав слів відповіді. Його рана дійсно докучала йому дуже. Куля перебила кість руки вище ліктя; він з подивугідною мужністю переносив біль та невигоди, голод і холод, бо не було ні місця на лікування, ні спокою. Весь час ми були в марші та боях.

Я не міг нічого йому відповісти ні виконати його прохання, але зголосив про це сотенному Громенкові. Сотенний покликав стрільця Каштана до себе і він це саме заявив перед сотенним. При тім були присутні курінний капелян о. Кадило, курінний дентист д-р Зубченко, районовий шеф СБ Карло, бунчужний сотні Соколенко і к-р Лагідний. Сотенний і о. Кадило старались переконувати стрільця Каштана, що може так завжди не буде, що може вдасться залишити його десь в словацькому селі, а відтак може дістатись до шпиталю, але це все не переконувало стрільця Каштана. Він мав свою відповідь: "Я не хочу, щоби мене судили комуністи! Я воював за Україну, сьогодні чи завтра вмерти і так треба, я не можу вже довше зносити терпіння і болю, я хочу вмерти чесно".

Сотенний звернувся до присутніх з свого почоту зі запитом, що вони думають. Всі мовчали в задумі. Не було ні заперечень ні розради. Ніхто з нас не знав, що станеться з нами завтра. По довшій надумі сотенний прихилився до прохання стрільця Каштана та вислав свого зв'язкового трільця Перця до сотні спитати стрільців, хто добровільно зголоситься виконати волю стрільця Каштана. Зголосився стрілець Рубаха з першої чоти. Отець Кадило дав стрільцеві Каштанові останнє розгрішення та благословення. Ми всі прощали та стискали руку стрільцеві Каштанові на останню його дорогу, "прощай нам наш друже"!

Стрілець Каштан з холодним спокоєм, без ніякого зворушення, відійшов — а за ним стрілець Рубаха. Може в останні хвилини свого життя він молився і просив прощення у Бога, бо знав, що хвилини його життя почислені. Ми усі задеревіли і дивилися мовчки в слід за ним. Вийшовши поза наші становища, нічну тишу прорізав нагло стріл з ППШ стрільця Рубахи. Постать стрільця Каштана повалилася на землю. І так обірвалося молоде життя друга Каштана, вояка УПА, що віддав своє молоде життя за свою Батьківщину. На тому місці стрільці викопали могилу і поховали повстанця-героя, що волів згинути від своєї кулі ніж попасти живим ворогові в руки. І так у лісі на Словаччині біля села Криве виросла ще одна незамітна могила українського повстанця. Цей розділ при-

свячую стрільцеві Каштанові, воякові УПА на вічний спомин. Стрілець Каштан, років 24, походив мабуть зі села Брижава, повіт Перемишль.

21 червня 1947 р. Ранком сотня відійшла далі лісом на захід, а провадив її словацький селянин, який упростив нам дорогу, виминаючи села. Подорозі в часі маршу утік стрілець Кирило, а перед вечором знову ж стрілець Бак. Це спонукало сотенного Громенка зарядити збірку сотні і формально заявити, що хто хоче залишити сотню і остатися на Словаччині чи вертатися до Польщі, може це сміло зробити, за це ніхто не буде його карати, але нехай цього не роблять потайки. Утеча когось майже кожного дня зраджує наш марщрут. Хто хоче залишитись нехай виступить і сотенний заручив словом чести, що нічого за це нікому не станеться. Подібно висловився також і районовий шеф СБ Карло. Та мимо цього ніхто зі стрільців не зголосив свойого відходу зі сотні.

Наш побут на території Словаччини став відомим і чехословацькі військові з'єднання почали бльокувати села, шляхи, мости, а навіть перешукувати ліси. Це все утруднювало наш марш на захід, а доступ до села за харчами ставав чимраз трудніший. Урядові кола ЧСР підняли в пресі крик про бандитів, грабіжників та перестерігали населення Словаччини, щоби воно нічим нам не помагало та негайно повідомляло про наш побут.

Лісом сотня зближалася до якогось села. Сотенний вислав по стрільцеві з кожного роя на організацію харчів. Післанці вернулися з картоплею, сіллю, фасолею та по одному боханкові хліба на рій. Зварили якусь мішанину і так дещо підкріпилися в год. 2-ій над ранком.

З тим відділом, що пішов до села по харчі, відійшов також о. Кадило. Він зайшов до місцевого римо-католицького священика і думав, що йому вдасться одержати якісь докумети та залишитися на Словаччині. Отець Кадило був вже не молодий та був виснажений маршами та боями. Пізніше була чутка, що о. Кадила видав цей римо-католицький словацький священик владі і що чехословацькі власті видали його Польщі, де його засуджено на кару смерти.

22 червня 1947 р. Коло год. 7-ої сотня зайшла в грубий буковий ліс і там розтаборилася. Сотенний покликав чотового Бартля і мене на нараду до сотенного почоту. З'ясував положення сотні на Словаччині, важкий стан прохарчування, взуття, умундирування, боєприпасів і врешті випадки дезертирства. В дальших нарадах сотенний подав до відома, що завданням нашої сотні є перейти рейдом в американську зону Німеччини. Про наш рейд наказав нікому не говорити. Це лиш нам подає до відома на випадок, якби сотню розбито в бою, або якась чота відірвалася, щоби командирі знали, що мають робити. "Ви бачите самі, — говорив сотен-

ний, — чехи кинули великі сили проти нас, багато стрільців і ми самі є вже виснажені боями та маршами і не знати, чи зможемо йти далі рейдом". Всі на нараді зібрані старшини старалися своїми порадами допомогти сотенному в його важкім та відповідальнім положенні. Усі дораджували, щоб вияснити всім стрільцям ціль нашого рейду. Всі мають знати, куди йдемо і мусять рішитися чи видержать цей марш чи ні. На випадок якби хтось відбився, тоді знав би куди сотня пішла. Чехи бльокують нам дорогу і в короткім часі зорієнтуються, куди ми прямуємо, тому нема страху, що хтось може зрадити напрям нашого маршу.

На год. 17-у заповіджено збірку сотні. Тим часом у день втікло двох стрільців — Шугай і Вільха, оба зі села Грушівка, повіт Березів. На збірці сотенний Громенко повідомив усіх, що наш рейд по Словаччині є тимчасовий. Наше завдання перейти маршем до американської зони Німеччини і хто не чується на силах, або хоче остатися тут, нехай зголосить про це своїм зверхникам. Ніхто за це нікого карати не буде. Рейд буде трудний і його закінчення годі передбачити. Зголосилося 9-ох стрільців. Вони були хворі і не могли далі маршувати. Прощались зі слізьми в очах. Серце розривав біль, що так кінчалася наша боротьба і що треба було розлучитися з друзями і самим іти в незнане.

Переорганізовано другу чоту, бо багато з неї було вбитих і відійшло. Стан сотні з кожним днем меншав. Створено три рої. Рій ройового Чорного поділено, а його самого назначено кулеметником. Вечером вислано стрільців до села для зорганізовання харчів. Але в селі було чеське військо і стрільці повернулися з нічим. Подорозі цей рій випадково зловив стрільця Шугая, що утік за дня. Сотня відходила лісом далі в південно-західньому напрямі. Подорозі вислано знову один рій до села за харчами. Але і в тому селі квартирувало ЧВ. Стрільці повернулися з нічим... З попередньої ночі залишилося трохи фасолі і сотенний наказав кухарям зварити сяку-таку вечерю, бо вночі мусимо відбути довший марш, щоби вирватися з бльокади.

23 червня 1947 р. Ранком сотня заняла становища на краю ліса і там перебула цілий день. День гарний, теплий... Стрільці чистять зброю, голяться, направляють взуття та уніформу. В год. 17-ій сотня вирушила в дорогу. З другої чоти охляв стрілець Крук. Маршуючи до год. 22-ої сотня задержалася недалеко якогось села на відпочинок. Вислано 5-ох стрільців до села за харчами. Вернулися стрільці, принесли трохи муки і цукру. З принесеної муки кухарі зварили юшку та по такій вечері відмаршували далі.

24 червня 1947 р. Сотня пройшла горами около чотири кілометри. Зі сходом сонця в лісі стало ясніше та відрадніше. Сотенний підшукав

добре місце для постою і сотня розтаборилася на відпочинок. День був гарний... Стрільці, що не пішли на забезпечення, відпочивають. Курці збирають листя малини та з нього роблять махорку до курення. О год. 19-ій наказ стягнути забезпечення та готовитися до відмаршу. Маршуючи лукою, по якій протікав невеликий потік, а по обох боках луки тягнулись гористі ліси, сотня дійшла до дороги, що вела до якогось села. Треба було перейти цю дорогу. Тому що було ще ясно, сотенний вислав політвиховника Горка та команданта ПЖ Нічного провірити дорогу та зорієнтуватись, чи в селі є військо. Сотня тим часом заняла становища на краю ліса, виставлено забезпечення. Не минуло може і десять хвилин, як лісову тишу прорізав постріл з сторони, звідки ми прийшли. Сотенний вислав ройового Калину з двома стрільцями для провірки. По короткому часі прибіг ройовий Калина та зголосив, що стрілець Бук, який забезпечував тил, прострілений вмирає. Тоді нас чотирьох побігло до стрільця Бука. Він лежав з простріленими грудьми і тихим голосом вишептав: "засідка... я вмираю... прощайте". В тій хвилині з лісу посипалася по нас серія стрілів, але на щастя одна з куль зачепила тільки шапку сотенного. Ми всі розскочилися за деревами та стрибками долучиися до сотні. Сотня підійшла вище на гору та заняла оборонні становища, вичікуючи наступу чехів. Але вони не наступали, лише викрикували "до преду, до преду, сакра". Сотенний наказав кулеметникам дати серію стрілів в їхню сторону та тим спровокувати їх до наступу. Але "пепіки" не рушались. Вони нас певно обсервували, але не наважувались нас заатакувати. Так чеський снайпер застрілив тільки стрільця Бука. Він був добрим і чесним вояком. Походив з села Брижава, повіт Перемишль.

Смеркалось і стріли з боку чехів утихли. Сотня поспішно відійшла з свого місця постою, бо завтра напевно чехи підтягнуть більші сили і будуть бльокувати та перешукувати ліси. Командири Горко і Нічний після тієї перестрілки до сотні вже не долучились. Подорозі чолове забезпечення задержало словацького селянина, а сотенний сказав йому, що чехи вбили одного нашого вояка біля потоку край дороги, нехай люди з цього села поховають його по людському. Селянин обіцяв це зробити і ми його відпустили. Коло півночі сотня задержалась, запалено вогні, щоби зварити дещо з'їсти.

25 червня 1947 р. Над ранком сотня відійшла лісом ще кілька кілометрів. Коли вже розвиднілося, сотня заквартирувала на підшуканих місцях. Виставлено забезпечення. Вояки втомлені маршем скоро поснули. День похмурий, але без дощу. Десь коло обіду рознеслась в сотні вістка, що втекли чотовий Бартель (перша чота), ройовий Калина, ройовий Журба, кулеметник Хитрий та стрільці Гонта і Шпаченко, усі з першої чоти. Ця вістка потрясла цілою сотнею. Ніхто не сподівався, щоби з ко-

мандного складу хтонебудь дезертирував. Найбільшим ударом ця дезерція була для самого сотенного Громенка. Скільки разів сотенний говорив, що кожний, хто хоче, може відійти явно. Але втікати, забираючи з собою ройових та для своєї охорони кулеметника та двох стрільців, як зробив це чотовий Бартель, це не тільки зрада супроти сотенного, але супроти присяги вояка УПА, що її чотовий Бартель складав при вступленні до УПА. Вони показали себе слабодухами, що в ганебний спосіб зрадили своїх друзів та здезертирували з сотні. На сотню налягло пригноблення. Сотенний Громенко був дуже прибитий. Чотовий Бартель прийшов з своєю групою до Німеччини. Подорозі згинув тільки стр. Шпаченко. Для історичної правди хочу тут ствердити, що в січні 1948 року в таборі Ді-пі в Реґенсбурґу відбувся суд над чот. Бартлем і його групою. За кару усім їм було знято лише їх ступені, які вони одержали від Головного Командування УПА в Краю та затверджені УГВР.

О год. 6-ій сотенний заповів збірку сотні. Перед відмаршем сотенний ще раз звернувся до вояцтва з промовою, в якій закликав, що хто хоче відійти від сотні нехай зробить це тепер і явно, а не втікає крадькома. Ніхто за це не буде нікого карати. Дезерція потайки лише деморалізує сотню та утруднює командуванню її ведення. Промову вояцтво приняло мовчки. Ніхто не зголосився покидати сотню. Після цього сотенний перевів реорганізацію сотні. Першу чоту Бартля перебрав чотовий Лагідний, а рої Журби і Калини перебрали передові стрільці — Рубаха і Свірк. Коли стемніло, відділ відійшов. Дійшовши в околиці Вісна і Жегна, відділ задержався на відпочинок для зорганізування харчів. Група, що пішла до села Вісна, вернулась з нічим, бо в селі квартирувало ЧВ. Натомість друга група, що пішла до села Жегна, мала більше щастя та повернула з хлібом, ще й до того білим, кавою, цукром та мукою. Кухарі зварили на швидку руку вечерю. По вечері відділ помаршував далі.

26 червня 1947 р. Відділ маршував цілу ніч і десь біля год. 7-ї ранком задержались на відпочинок. День погідний і спокійний. Перед вечером кухарі почали приготовляти вечерю. Сотенний вислав групу стрільців з чотовим Лагідним до села, щоби закупити ще дещо з харчів. Відділ вернувся з нічим, бо в селі було ЧВ. З'ївши дещо, ми рушили в дорогу, минаючи село, в якому квартирувало ЧВ і перейшли в інший комплекс лісу. По двогодинному марші задержались біля год. 4-ї ранком на відпочинок.

27 червня 1947 р. Відпочавши коротко, відділ рушив далі лісом. Подорозі ми наткнулись на політвиховника Горка та командира Нічного, які були відлучились від сотні, коли була перестрілка з чехами і під час якої згинув стрілець Бук. Втіха була велика. Тому, що лісовий масив був великий і густий, ми посувались далі за дня. Коло год. 9-ї ранком стали в

густім молодняку на відпочинок, де й перебули цілий день. Після вечері відділ рушив дальше в дорогу і, зблизившись до села Топольовци, задержався. Сотенний вислав чот. Лагідного до села, щоб зорганізувати харчі. Група чот. Лагідного наткнулась в селі на групу дезертирів з чоти Бартля — а саме ройового Журбу та двох стрільців. Побачивши відділ, Журба почав утікати. Чотовий Лагідний дав кілька серій з автомата за втікаючим Журбою і його товаришами, але вони зникли за хатами. Повернувшись з виправи, чот. Лагідний розповів пригоду з дезертирами. Група закупила в сільській кооперативі харчів і їх розділено на рої.

28 червня 1947 р. Неділя. Відділ, маршуючи до год. 6-ї став в ліску, недалеко села Петковце на постій. День дуже гарячий. Стійка задержала якогось цивільного, який випадково наткнувся на неї. Його привели до сотенного, який розпитав його про рухи військ в околиці. Придержаний знав про боротьбу УПА та видно їй симпатизував, бо радо давав нам інформації. Перед вечером сотенний дав цьому цивільові гроші та просив його піти до села та закупити для нас харчі. Він погодився на це. На всякий випадок сотенний зарядив поготівля та змінив місце постою. Але страх був даремний. Цивільний виконав свою обіцянку, вернувся назад та приніс повний наплечник харчів. О год. 6-ій вечером відділ підійшов під село Петковце і сотенний післав стрільців на закуп харчів. Ройовий Чумак, що ходив з відділом по закуп, вернувся з закупленими 6-ма вівцями та овечим сиром т. зв. "бундзом". Хлопці відразу повеселішали, бо не буде вже довший час голоду. Вже довший час ми не їли м'яса. О півночі вирушили далі на захід.

30 червня 1947 р. Перейшли ріку Топля, шосу і залізницю та зайшли в ліс. На краю ліса запалили вогонь та зварили снідання. В ночі згубився стрілець Козак з другої чоти і вже не долучився до сотні. Він був зі села Лубна, повіт Березів. По яких п'ятьох годинах маршу відділ став на відпочинок. Зайшли в глибокий яр з потоком, виставили стійки і зварили чир та каву. Перед вечером один рій з бунчужним сотні Соколенком пішов до села Златнік, а другий рій з чотовим Лагідним до села Глінне. Та на жаль до обох сіл перед вечером прийшло ЧВ і закватирувало на ніч. З'ївши вечерю, рушили далі в дорогу, бо чеське військо чимраз більше стає нам на ноги та бльокує нам дорогу. Ціле щастя, що погода сприяє і ми не мусимо мокнути.

Кінчається місяць червень. Ми вже майже цілий місяць в дорозі і ніхто не знає, чим це все кінчиться. А скінчилась наша мандрівка аж 11 вересня 1947 року, коли нас 36 вояків УПА в місті Пассав над Дунаєм в Німеччині склали свою повстанську зброю американським окупаційним військовим властям. Так закінчила великий рейд на захід сотня УПА сотенного Громенка.

Роман Крохмалюк

СТАНИЦЯ ВІЙСЬКОВОЇ УПРАВИ У ВІДНІ

(Продовження з ч. 6/70)

Примусовий набір до дивізії та до РОА

Осінню 1944 року було уже всім ясно, що скорше чи пізніше Німеччина мусить війну програти. Військова Управа станула тому на становищі, що про який небудь набір до І УД нема що думати. Тому, коли на лист генерала Фрайтага ВУ у Відні дипломатично відмовилась переводити набір до дивізії по таборах праці, штаб дивізії прислав до Відня трьох старшин, які мали наказ переводити набір поміж нашими біженцями на терені Відня і віденської округи. Були це старшини: Бартощук, Ґалерник і Савицький. Вони переводили набір молодих людей до дивізії не тільки по таборах праці, але теж і в переходовому таборі в Штрасгофі.

Були одначе випадки, коли ми висилали молодих людей до дивізії виключно на їхнє власне бажання. Багато з них німці примусово включили до РОА (Руская Освободітельная Армія) — московської армії ген. Власова.

Перші вишкільні табори РОА находились у місті Мерінґен, куди німці насильно відвозили багато наших людей. Набором до РОА займалася німецька поліція (СД), що виловлювала по різних таборах молодих людей, між ними багато українців, та відставляла їх до вишкільних таборів РОА. Усім тим, що з тих таборів втекли і зголосилися до нас, ми виставляли карту покликання до дивізії, що рятувало їх перед арештом чи консеквенціями з причини втечі з таборів РОА. Та німецька поліція не обмежувалася тільки до цивільних людей. Вона виловлювала насильно членів української допоміжної поліції, як теж відділи Українського Визвольного Війська (УВВ), спрямовуючи їх до переходових таборів РОА. У цій справі ми переслухали булавного української поліції Осипа Андрушкова, якому вдалося втекти з таборів РОА у Мерінґен. Таборів стерегла німецька поліція разом з московськими відділами ген. А. Власова. Крім булавного О. Андрушкова декілька днів пізніше ми переслухали теж інших українців, що видісталися з таборів РОА. На підставі їх зізнань ми відтворили собі докладний образ цього, що наші люди в тих таборах переживали.

У таборах РОА давали їсти раз на день і то погано. Хто не мав власної їдунки чи ложки, мусів довго чекати, бо на десять людей видавали одну їдунку. Люди спали на землі, бо не вистачало ліжок. Бувші большевицькі офіцери, а тепер старшини РОА відносилися з недовірям до українців та насміхалися з них тому, що наші люди не вміли говорити

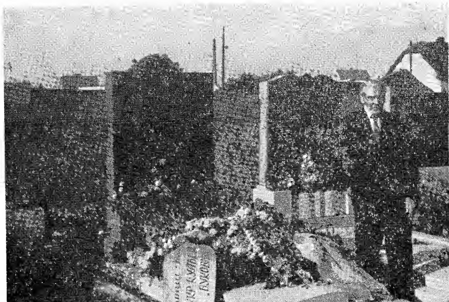
по-московськи. Більшість армії ген. Власова рекрутувалася з полонених совєтської армії, між якими було теж поважне число українців. Вони всі зголосилися до РОА тільки тому, щоби не згинути з голоду у німецьких таборах полонених. Німецька поліція силою розброювала на дорогах укр. поліцію та членів УВВ і відсилала до таборів РОА. Тільки завдяки дезорганізації і хаосові, що панували в таборі, наші люди втікали по двох-трьох і, діставшися до більших міст, находили контакт з нашими комітетами, які ними займалися та приміщували у знайомих німців на роботу. Ті, що зголосилися до В.У і хотіли йти до дивізії, діставали карту покликання, інші діставали посвідку, що має зголоситись до В.У за два тижні. За цей час кожний з них мав нагоду віднайти знайомих і найти приміщення, а то і працю, переважно у німецьких селян.

Зв'язок з Військовою Управою у Любен та її почесним головою генералом Віктором Кургановичем

У Любені находилася канцелярія В.У та її начальник сотник О. Навроцький. Там теж перебував інж. А. Палій, який був головним референтом допомоги родинам членів дивізії. Туди ми теж посилали наші звіти. Ми теж інформували наших старшин, що приїзджали з дивізії про обставини, у яких находилися родини членів дивізії, та про стан грошевої допомоги тим родинам, яким згідно з німецьким законом ця допомога належалася.

Вже з початком своєї діяльности у Відні В.У нав'язала письменний контакт з почесним головою Військової Управи, бувшим ген. УГА Віктором Кургановичем. Ми одержали від нього листа з проханням відвідати його та поінформувати про дивізію та членів Війської Управи.

Генерал Курманович жив постійно в містечку Баден під Віднем у власному домі з дружиною та її сестрою. Знаючи генерала ще з моїх студентських часів, я вибрався до нього у відвідини. Саме день перед тим був летунський налет на Відень і наслідком його ж був сильно знищений південний двірець, з якого відходив поїзд до Бадену. Присівшися на військове авто, я доїхав до двірця, відки ще треба було йти три кілометри пішки, щоби дістатися до поїзду. Хоч я виїхав з хати ранком, то до Бадену приїхав щойно в само полудне, хоч в нормальних часах ця їзда тривала одну годину. Місто Баден було курортом, відомим у цілому світі зі своїх лікувальних сірчаних джерел. Та тепер усі санаторії були замінені на шпиталі. Ген. Курманович, тоді вже під сімдесятку, дуже цікавився дивізією, її боями на Словаччині, як теж і працею В.У. З початком другої світової війни генерал працював до 1943 року у військовому бюрі цензури у Відні. Опісля з уваги на утруднений доїзд до Відня генерал залишився у Бадені, працюючи у заряді одного з військових шпиталів. Я

Ген. Греків після посвячення нагробного пам'ятника ген. В. Курмановичеві в Бадені (Німеччина) 1958 р.

передав генералові українські часописи, а зокрема комплєкт дивізійної газети.

З переїздом УЦКомітету до Любен німецький уряд дистрикту Галичини, хоч сам находився у Кракові, старався удержувати зв'язки з поодинокими референтурами УЦК і часто бувші урядовці генерал-губернаторства домагалися від референтів УЦК звітів, які вони опісля часто в перебільшеній формі пересилали до своїх вищих властей. Причиною тієї надмірної запопадливости було часто те, що кожний з них старався доказати, що його праця є незвичайно важка і цією дорогою міг бути звільнений від військової служби. До таких урядовців належав Тюрк, бувший урядовець Ген. Губерн., що з окрема взяв собі під опіку УЦК в Любені, а у Відні бувший нім. староста у Тернополі Гаґер, що "опікувався" станицею УЦК у Відні. Гаґер належав теж до тих, що писали до своїх вищих властей обширні звіти, та коли прийшлося у якійсь важній справі для УЦК інтервенювати, він це робив нерадо. Він теж жадав звітів від В.У. про нашу діяльність у Відні та коли я йому відмовив, він через довший час відносився до нас дуже холодно.

Цілком інше становище і підхід до справ мав д-р Дреслєр, що був офіційно затверджений німецьким урядом заступати справи Г.Г. на терені полудневої Німеччини. По фаху правник і дипломат д-р Дреслєр зорієн-

тувався по приїзді до Відня дуже скоро в ситуації. Він відкрив своє бюро в цьому ж самому будинку, де приміщувалися станиця УЦК і В.У. Д-р Дреслер присвятив багато часу допомозі українським біженцям, йому теж УЦК і В.У. завдячувати повинні, що він уже при самому кінці війни в незвичайно тяжких обставинах підшукував приміщення для наших біженців в окрузі міста Кауфбойрен, у південно-західній Баварії.

Різдвяні Свята у І УД на Словаччині

З початком січня 1945 року декілька членів В.У та УЦК виїхали на Словаччину, щоби перебути Різдвяні Свята з дивізією. З ними виїхали теж артисти "Веселого Львова", мистецька група, що під проводом проф. Л. Туркевича давали концерти для наших вояків. Від нас виїхав інж. Хроновят, а я залишився в бюрі, тимбільше, що ставала щораз то більше актуальною справа евакуації на захід родин членів дивізії. У зв'язку з цим В.У. почала видавати усім тим, що бажали на власну руку їхати на захід, відповідні посвідки, які німецькі поліційні і військові власти гонорували, а часто теж нашим людям помагали, якщо йшлося про нічліги чи підшукання відповідної праці в південно-західній Німеччині. Рівночасно прийшло розпорядження від голови В.У. полк. А. Бізанца про перенесення бюр В.У. до Лінцу, де теж мала приміститися віденська станиця УЦК.

На перенесення бюр В.У. до Лінцу я задивлявся досить скептично. Лінц положений над Дунаєм находився кругло 150 кілометрів на захід від Відня. Цю відносно коротку віддаль при наглому прориві фронту большевицькі танки могли б зробити впродовж дванадцяти годин. Але зарадити цьому не було як. Щоби не викликувати паніки в населення німці евакували усі бюра, коли на це прийшов час, не далі 200 кілометрів. Ці евакуаційні місця німці називали "запасними пунктами". У цьому часі члени В.У. відвідували на Словаччині поодинокі полки та курені, з яких деякі брали ще участь в боях з югославськими партизанами Тіта, що підходили з полудня на терени Словаччини.

Через кілька днів прийшла вістка з дивізії, щоби не висилати газет, знак, що дивізія буде зміняти місце постою. Незадовго повернулися з дивізії також члени В.У. Рівночасно скорочено турне мистецької групи проф. Туркевича та відкликано репрезентаційний концерт, що мав відбутись у місті Жиліні. Кілька днів пізніше ми довідались, що І УД перекидають зі Словаччини до Стирії в Австрії, та що чолові відділи дивізії вже вирушили зі Словаччини.

Підготовка до евакуації родин І УД і Військової Управи

По повороті інж. М. Хроновята з відвідин дивізії на Словаччині, ми відбули у двійку нараду над дальшими напрямними діяльности В.У. у Відні. У зв'язку з посиленим і майже щоденним бомбардуванням військових, а

далі цивільних об'єктів Відня і його околиці альянтськими літаками, ми вирішили залишити відвідин таборів біженців, де ми розшукували за родинами членів дивізії, а сконцентрувати цілу увагу на висилку родин на захід. Ми відбули спільну нараду з д-ром Т. Мацьковим, референтом УЦК для переведення спільної акції у справі евакуації українських родин взагалі, а родин членів дивізії зокрема, як найдалі на захід. Ми порозумілися з д-ром Дреслером, який виїхав на другий день до Авґсбурґу шукати приміщень для наших біженців. Ще на коротко перед своїм виїздом д-р Дреслер повідомив мене, що справа приміщення для станиці УЦК і В.У. у Лінцу не виглядає добре і військова командантура робить великі труднощі. Тому було б вказаним поїхати комусь з В.У. до Лінцу і поладнати справу на місці.

А тимчасом ситуація на східному фронті гіршала з дня на день. Большевицькі армії почали сильно натискати на Східні Пруси, а рівночасно розпочали офензиву на теренах бувшої Польщі. Уже 17-18 січня впала Варшава, Лодзь і Краків. На північному крилі фронту большевикам вдається переломити німецький фронт і вже з кінцем січня займають майже цілий Вартеґав (бувше познанське воєвідство) та з кінцем січня окружують Познань. Рівночасно большевицькі танки пробиваються на полудне під Бресляв і доходять до ріки Одри. Відступаючи на захід, німці стягають населення за ріку Одру, яка згідно з плянами головного німецького командування мала б стати сильною оборонною лінією.

Річ ясна, що у такій ситуації збільшилися арешти і нім. поліція дошукувалася всюди шпигунів та часто арештувала цілкоми невинних людей. Так попав був, між іншим, до в'язниці наш відомий діяч, адвокат д-р В. Бемко за кілька необережних слів, коли пішов в якійсь справі інтервеніювати в німецькій поліції. Мені тільки з трудом вдалося його звільнити.

Дня 2 лютого я виїхав до Лінцу, щоби поладнати справу приміщення станиці УЦК і В.У. у військовій командатурі. Я виїхав військовим поїздом, що з уваги на часті атаки американських швидких літаків мав подібно, як і інші військові поїзди, один вагон з протилетунською артилерією.

Поїзд наближався вже до містечка Ст. Пельтен, коли проголосили алярм. Незабаром появилися два американські мисливські літаки, обстрілюючи поїзд. Протилетунська артилерія з поїзду та поблизького Ст. Пельтен почали густо стріляти і оба мисливські літаки нагло відлетіли. Чи причиною їх відлету було пошкодження чи теж те, що в нашому поїзді було декілька возів з раненими (ці вагони були марковані великим червоним хрестом на білому тлі) не знати. Щойно на станції я довідався, що в останніх вагонах було ранених кілька вояків та один старшина.

В Лінцу я пішов негайно до команди міста і по виясненні справи евакуації станиці УЦК і бюра В.У. дістав запевнення, що зарезервовані приміщення при вул. Шпіттельвізе 14 будуть нам віддані до вжитку. Про це я зараз повідомив представника УЦК у Лінцу д-ра Жуковського. Другого дня відвідав я групу українських юнаків, які обслуговували протилетунську артилерію на горбах коло Лінцу і вже пізним вечором повернувся до Відня.

Німецькі адміністраційні власти ограничують подорожування поїздами до мінімум. Треба мати окремий дозвіл на подорожування залізницею. Мимо постійних налетів, що тривають по три до чотирьох годин, щораз то більше наших людей приходить за посвідкою на виїзд. Наші посвідки німці признають і видають на цій підставі квитки на залізницю. Німецькі фабрики перестають працювати одна за одною. З цього користають наші люди і, діставши звільнення з праці, виїзджають на захід.

Д-р Дреслер повернувся до Відня і повідомив нас, що йому вдалося дістати місця на переміщення українських родин, зокрема родин членів дивізії до кількох сіл в повіті Кауфбойрен. Саме містечко Кауфбойрен лежить у підніжжя Альп. Ми відбули негайно спільну нараду з д-ром Мацьковим в цілі підготовлення транспортів. Повідомляємо наші родини, що живуть в таборах, а також усім, що відвідують наше бюро, пропонуємо вписатися до транспортів. Багато вписується, та є такі, що чомусь протягають справу. Знаємо, що є декілька родин, які дістали вістку, що член їх родини, після битви під Бродами, не мав вже змоги повернути до дивізії і залишився в Західній Україні. Ці напевно не їдуть на захід. Вони схочуть перебути війну у Відні, щоб опісля повернутися домів. Та кромі цього діяла ще між нашими людьми большевицька пропаганда. У таборах Ґунтрамсдорф і Гайліген Кройц під Віднем, де находилось багато наших родин, кружляли, напр., вістки, що з большевицькою армією йде американський червоний хрест і переймає опіку над біженцями. Хтось пустив вістку, шо американці подібно, як це було після закінчення першої світової війни, видають біженцям великі приділи рижу, м'ясних консервів, кави тощо. Інж. Хроновят і я старалися дійти до джерела цієї неймовірної пропаганди та це нам не вдалося. Ми догадувалися, що поміж нашими людьми було напевно декілька добре законспірованих большевицьких агентів, та ні УЦК ні В.У. не мала жодних можливостей їх розкрити.

В.У. мала майже з кожним табором контакт через своїх мужів довір'я чи теж бувших уповноважених В.У., які або находилися в таборі, або жили поблизько. Через них ми закликали людей, щоби голосилися до транспортів. Урядування утруднюють постійні алярми і налети, що тривають щораз го довше.

Десь в половині місяця лютого зголосився до В.У. підстаршина Маслюк, що був разом з іншими на вишколі у підстаршинській школі у Познані. Підстаршинська школа брала участь в бою з большевиками під містечком Кельце. Через кілька днів вступили до нас ще кілька підстаршин в дорозі до дивізії. Усім видаємо перед їх виїздом до дивізії кількаденні посвідки відпустки. Дня 21 лютого американські літаки скинули кілька бомб, правдоподібно з цілею знищити будинок, у якім ми працювали і де, крім В.У. і станиці УЦК, містилися ще якісь німецькі бюра. Частина будинку була знищена, але наші бюра вийшли ціло. Дня 28 і 29 лютого відійшли двома поїздами два перші транспорти, зорганізовані спільно В. Управою і станицею УЦК. З родин зголошених кільканадцять не явилося або відмовилися їхати.

Тому, що зміцнені терористичні налети аліянтів на Відень, які не ограничуються лиш до бомбардування військових та промислових об'єктів, але скидають розривні і фосфорові бомби на житлові будинки, ситуація в місті значно погіршується. Відчувається сильний брак харчів ба навіть питньої води.

У деяких округах Відня можна було часто бачити довгі черги людей, що стояли перед криницями за водою. У тих обставинах наш контакт з дивізією ставав що раз то більш утруднений.

Десь у половині березня я дістав телефон від ляндкомісаря Гаґера. Телефоном він повідомляв мене, що зі мною хоче бачитися губернатор д-р Вехтер, який саме приїхав з головою В.У. полк. Бізанцем до Відня. Інж. Хроновят лежав цього дня хворий на грипу дома. З губернатором стрінувсь я цього ж самого дня у каварні на площі св. Стефана. Саме кілька днів тому назад був терористичний налет американських бомбовиків на Відень, при чому пошкоджено було катедру св. Стефана. Зустрінувшись з губернатором, я привітав з назначенням його на головного командира усіх чужинецьких дивізій. Від нього я довідався, що він вибирається разом з полковником Бізанцом до І У. Дивізії.

"Є вигляди — сказав д-р Вехтер, — що може прийти в коротці до замирення і війна готова закінчитися. Усі чужинецькі дивізії: обі лотиські, естонська, а зокрема обі українські мають не тільки бойове, але теж перш за все політичне значення". У виду цього треба їх за всяку ціну задержати. Тому теж німецька головна команда відтягає всі чужинецькі дивізії з таких позицій, які вважалися пропащими, або де існувала велика можливість їх окруження і комплетного знищення. Зазначивши, що наша розмова довірочна, д-р Вехтер заявив, що йому відомо, що в І УД зокрема між нашими старшинами є певне занепокоєння щодо майбутнього І УД, якщо б прийшло до замирення. При цій нагоді він запитав мене про думку В.У. Маючи на увазі, що наша розмова є довірочна, я

отверто заявив губернаторові, що як корисні не були б умовини перемир'я для Німеччини, большевики, на мою думку, напевно жадали б видачі їм української, обох лотиських та естонської дивізій. Щодо ситуації на фронті, де стояла і боролася І УД забезпечення її перед окруженням большевиками, є одною з найважливіших справ. Коли б наша дивізія дісталася у большевицький полон, вона всеодно була б большевиками знищена на місці, або на каторжних роботах на Сибірі.

Мені було відомимн, що у пляні перекинути І УД зі Словаччини до Стирії брав участь губернатор. Маючи всі докладні інформації про перебіг воєнних дій на Мадярщині, д-р Вехтер міг передбачити, що з упадком Будапешту неодна дивізія, що боролись на Мадярщині і Словаччині, може бути розгромлена чи теж попасти через хаотичний відступ німецьких та мадярських військ в полон. Тому саме д-р Вехтер постарався про те, щоби І УД перекинено було завчасу зі Словаччини до Австрії. Про це згадував теж мені інж. Хроновят, коли повернувся з відвідин І УД на час Різдва зі Словаччини.

На кінець нашої розмови д-р Вехтер сказав: "Побачимо, що дасться зробити". Пращаючись, попросив мене ще раз задержати нашу розмову в тайні. Це була остання наша розмова. По закінченні війни д-р Вехтер попав до табору полонених в Італії, де помер на атак серця.

Петро С.

"ПАН ВЕЛІТЄЛЬ"

З початком лютого 1945 в селі Красніч, яке лежало на шляху Жіліна—Братислава, заквартирувала на короткий перепочинок, в дорозі до Словінії, друга батерія гарматнього полку Дивізії «Галичина».

Село було велике і батерія розташувалася в центрі села. Дивізійники тоді вже були добре знані на Словаччині. Знали їх словаки, як здисциплінованих військовиків, знали про їхнє коректне і прихильне ставлення до словаків. Любили словаки слухати українських пісень, навіть тих «масних», як «А я в лісі різав дуба», чи «Там на горі цигани стояли», похитуючи головами. Говорили, що «братки» «шпатні» пісні співають, але любили їх слухати і просили їх більше співати. Трактували вони дивізійників, які вже були постоєм на Словаччині чотири місяці, як своїх братів і, де тільки було можливо, приймали їх до себе на квартиру, відпускали їм свої ліжка, а самі на підлозі на соломі спали, бо змученим «браткам» відпочинку треба.

І в Краснїку не було інакше. Дивізійників вітали, приймали до своїх хат, а для коней відпускали стайні — як було місце — чи стодоли. Якщо вони чимось журилися, то тільки тим, хто на місце дивізійників прийде лад держати, та побоювалися, щоб їх на «форшпан» не брали, як це звичайно на війні буває.

Батерія розмістилася в селі на точно призначених місцях — «квартирах», які були розписані попереднього дня «форкомандою». У «форкоманді» був Євген Болбачан, добрий службовець, але при кожнім постою подбав, щоб два його друзі, з якими ще зі школи знався і з якими він нераз і «смерті у вічі заглядав», дістали порядне приміщення і не тільки, щоб гостинна, розлога з вигідними ліжками була хата, але, щоб і було там відповідне жіноче товариство. Словом, щоб колегам «шафа грала».

Так і цим разом в Красничу приписав своїм друзям гостинну словацьку хату оподалік заздрісного ока дивізійників, при кінці села, де бажали мати в себе дивізійників, відпустили кімнату з двома ліжками, але де й були ще дві донечки-студентки братиславської гімназії.

На цю квартиру десь біля четвертої вечора зайшли два дивізійники.

— Добру дьєнь! — і підійшли близше до витягненої руки словака. — Михайло Саєнко. Зенко Дорожик, — представляючись сказали.

— Ян Радзік. А це моя жінка і мої дочки: Анічка і Марічка.

Цокнули закаблуками дивізійники, легко схилили голови в привіті і майже в один голос промовили: — Нам дуже приємно.

— Це ваша кімната, — показав Радзік. — Помийтеся, там є мидниця, і заходьте до їдальні. Ви здорожені. Щось перекусимо.

— Та... в нас своя кухня... — якось ніяково заговорив Саєнко. — Десь за годину і вечеря буде.

— Нонсенс. Ви мої гості і в час Вашого постою в нас харчуватися будете, — твердо сказав Радзік.

— Дуже дякуємо, — знову майже рівночасно заговорили гості і більше не відмовлялися.

За вечерою всі розговорилися. Наші дивізійники досить добре по-словацьки говорили так, що не тільки Ян Радзік, але і його жена і обі донечки брали участь в розмові.

— А чому Ви панно Аночко не в школі? — нараз запитав Саєнко.

— Та, ми з Марічкою щоденно до гімназії в Братиславу доїзджаємо, — якось ніяково відповіла Анічка, — а сьогодні і завтра науки нема.

І від того моменту Саєнко почав домінувати в розмові. Його, одного з кращих студентів, цензора бурси і вкінці абітурієнта бучацької гімназії, цікавило, чи в Братиславі вчать те саме, що в Бучачі вчили. Переконавшися, що він таки більше знає, як наші студентки останнього року Братиславської гімназії, почав хвалитися своїм знанням історії, математики, грецької мови, а коли зайшла мова про латину він не втерпів і немов уявляючи себе Ціцероном встав і відповідно жестикулюючи руками почав:

— Кво ускве тандем абутере, Каталіна, пацієнція ностра... (як довго будеш надуживати, Каталіно, нашу терпеливість). Говорив він з пам'яти цілу промову Ціцерона по латині, а коли скінчив, усі йому плескали в долоні і просили, щоб він ще говорив. Наш Саєнко почав з пам'яти рецитувати, скандуючи, як то у школі бувало, Віргілієву «Енеїду». І так пописуючись і на розмовах просиділи до пізньої ночі.

Радзік тішився, що йому попали такі мудрі, напевно старшини - дивізійники. Правда не знав він, які їх старшинські ступені були, бо оба вони були вбрані у ватованих зимових «тарн-уніформах», був це зимовий фронтовий білий однострій, щоб краще зливався з кольором снігу і милив ворога, а крім левиків і ще якихось червоним обшитих відзнак жодних пагонів, ані відзнак, крім срібного паска на рукаві у Дорожика, нічого не мали.

Дівчатам гості дуже подобалися, вони не зводилли своїх очей з наших героїв, а Анічку Саєнко прямо зачарував. Вона уявляла собі Саєнка на сивому коні на чолі всего того війська, що сьогодні стоїть у Красночі. Подобалися їй його чорне кучеряве волосся, його кругле лице і червоні щоки. Була горда з того, що він все так добре знає. І були б ще так дозго сиділи і гуторили якби не Радзік, який пригадав, що вже час всім іти спати.

На другий день Саєнко мусів іти «до командного пункту», щоби полагодити деякі справи. В його неприсутності до дому Радзіка прийшов якийсь дивізійник. Він хотів бачити Дорожика. Прихожий мав такі самі відзнаки, як Дорожик, включно зі срібним паском на рукаві. Говорив він до Дорожика швидко-нервово і Радзік розумів, що прихожий чогось від Дорожика вимагає, на що Дорожик не хотів погодитися. Радзік не розумів усего, бо дивізійники говорили по-українськи і Дорожик часто повторяв: — Ні! Ніколи! Нараз між ними почалася сварка... кричали один до одного... Дорожик розгарячився і... нараз витягнув пістолю...

— Зенку! — заверещав щойно ввійшовший в хату Саєнко.

Дорожик змінився... опустив пістолю, а прихожий обернувся і вийшов з хати.

Все ділялося в секунді, а Радзік, який був свідком того, впевнився, що Саєнко «велітєль», бо йому сейчас уступили оба, в яких були срібні паски на рукавах, а також тому, що Саєнко не робив служби навіть тоді, як Дорожик ходив на нічну стійку.

Коли Радзік відійшов, Дорожик оповів Саєнкові, що сталося. До нього прийшов десятник Влодко Гулаківський і сказав, що він переноситься на їхню квартиру, бо він незадоволений з тої, що має. А коли Дорожик за ніяку ціну не хотів погодитися, тоді Гулаківський загро-

зив, що він зробить донос на Євгена Болбочана за те, що той їх фаворизує, бо завжди записує їм найліпшу квартиру, ліпшу навіть, як самому командирові батерії. Це його — Дорожика — випровадило з рівноваги. Він зажадав, щоби Гулаківський забрався, а коли той відмовився, Дорожик хотів його примусити вийти.

Цей інцідент зіпсував у хаті атмосферу, але не на довго. За обідем знову всі весело гуторили. Радзік почав величати Саєнка «велітєлем» і навіть просив, щоби Саєнко заступився за ним і за його сусідами в команді, щоби їх на «форшпан», бува, не взяли. Анічка раз по разу за порадою, як написати задачу, до нього зверталася, а він пояснював, блистів своїм знанням — і жартував з нею. Вона не спускала з нього свого зору, хіхоталася з його навіть і не дуже то смішних жартів...

Але всему доброму приходить кінець. Наступного дня, в понеділок рано, наші дивізійники мусіли від'їхати. Анічка і Марічка не поїхали до школи, бо хотіли як слід попрощатися з їхніми новими приятелями.

Раннім ранком в понеділок, ще заки свисток на збірку розніся в селі, прощали Саєнка і Дорожика не тільки родина Радзіків, але і всі сусіди. Всім було жаль від'їзджаючих дивізійників. Саєнко оправдувався, що мусить рано відходити, бо він ще має багато справ до пола-

годження і не давши змоги зібраним словакам висловити їх слів подяки — відійшов.

Вздовж цілого села уложилася довга валка дивізійників готова до від'їзду, а перед хатою Радзіка, де зібралась його родина і вдячні сусіди, стояв навантажений віз, запряжений в пару паршивеньких коней. На возі сидів з головою закутаний у хутро візник-коняр і здавалося, що він, відвернувшися обличчям від гурту зібраних людей, дрімав.

Радзік був невдоволений, що саме перед його хатою мусів стануть оцей фірман з його паршивими кіньми. Він навіть підійшов до візника і просив його, щоб той дещо вперед під'їхав, але візник навіть не подивився в бік Радзіка. Нічого було робити... Радзік заглядав, коли то на коні або в залубнях над'їде його «велітєль»... Він хотів його ще раз офіційно попрощати... хотів він від словацького народу подякувати українцям за їхню опіку, хотів побажати їм щастя на югославській, теж братній землі, і вкінці хотів сказати, що внедовзі прийде той час, коли всі слов'янські народи, як вільні держави, засядуть разом навколо спільного столу.

— Ходом руш! — впала команда, яку повторювали вздовж валки.

Вози почали рухатися, тільки віз перед хатою Радзіка стояв, не рухався. Колона зпереду вже віддалилася, ззаду воза чути було крики других візників, але хоч як візник старався — його коні не рухали з місця. Зчинився рух, над'їхав на коні сам командир дивізіону, щоби переконатися, що здержує колону. Бачучи це, коняр почав бити коней, але воза з місця зрушити не міг. Ударений кінь скакав, шарпав віз впоперек дороги і ставав, тоді другий ударений кінь робив те саме. Коні шарпали в обі сторони, але віз вперед не рухався.

— Чи ти не чув команди? Чи ти глухий? — верещав командир. — А, що коням сталося? Вони нечищені і голодом зморені! Та їм аж боки западаються. Чи вони підчас відпочинку щось їли? Ти підчас слідуючого нічного постою зголосися до мене до рапорту. Як тебе звуть?

— Саєнко! Пане сотнику, — немов грім з ясного неба впали слова візника.

— Та цеж наш «велітєль»! — закричав Радзік.

І сталося щось непредбаченого. Заворушилися словаки, счинився шум, який скоро перемінився в голосний плач жінок. Вони плакали і просили милости в командира, а Радзік із словаками кинулись пхати застряглий віз.

А Михайло Саєнко, радист другої батерії, гарматного полку, який тільки на час переїзду зі Словаччини на Югославію став конярем, умирав зі сорому.

Але при війську і таке буває...

ЗРЕАЛІЗУВАННЯ БЮДЖЕТУ І ІНВАЛІДСЬКОГО ФОНДУ ЗА Р. 1970/71

Станиця	Зобов'язання	Виплачено	Винні	фонд вплат.
1. Торонто	450.00	450.00		1499.00
2. Вінніпеґ	80.00	80.00		300.00
3. Едмонтон	200.00		200.00	40.00
4. Ст. Катерінс	90.00	75.00	15.00	263.00
5. Монтреаль	150.00		150.00	600.00
6. Кальґари	50.00	50.00		130.00
7. Саскатун	10.00		10.00	
8. Судбури	70.00		70.00	
9. Тандер Бей	50.00		50.00	
10. Гамільтон	10.00		10.00	96.00
11. Інші	20.00		20.00	
	1180.00	655.00	525.00	2928.00

В тому часі Краєва Управа виплатила інвалідам $2150.00

Осип Мудрий, фін. реф. Кр. Управи

РОЗРАХУНОК

за книжку Гайке "Українська Дивізія "Галичина".

Одержано від Головної Управи 1.021 примірник на суму $5.105.

Станиця	передано до	розпродажу	вплатили на рахунок книжки	ще винні
1. Торонто	500	3750.00		3750.00
2. Едмонтон	75	562.50	562.50	
3. Вінніпеґ	75	562.50	300.00	262.50
4. Ст. Катерінс	30	225.00	225.00	
5. Монтреаль	100	750.00	500.00	250.00
6. Гамільтон	11	85.25	77.30	7.95
7. Тандер Бей	50	375.00	144.00	231.00
8. Кальґари	25	187.50		187.50
9. Ванкувер	2	15.85		15.85
10. Магазин	868	6513.60	1808.80	4652.30

Продано — 11; запас — 142; вплати на рахунок книжки — 90.00; ще винні — 1.065.00.

ДОКУМЕНТИ ДО ІСТОРІЇ УД УНА

(З Архіву "Вісті Комбатанта". Гл. ч. 6 з 1970 р.)

Передруковуючи архівні матеріяли, зберігаємо в них їхню оригінальну мову і правопис.

Редакція

ДОКУМЕНТ Ч. 5.

Телефонограма для Голов УОК (Делегатур)

ІНСТРУКЦІЇ

1. Проголошення творення Української Галицької Військової формації відбудеться в середу дня 28 квітня 1943 р. у Львові год. 9.00. Збірка делегатів точно в год. 8.30 в будинку УЦК при вул. Парковій ч. 10.

2. На цей день мають **обов'язок** прибути: лишень двох

а. Голова УОК згл. Делегатури

б. Референт військових справ УОК згл. Делегатури. Делегати прибувають конечно в святочнім одязі.

3. Голови і військові референти підготують ширші конференції у своїх районах, що мають відбутися в днях від 30. IV. до 5. V. включно. На цих конференціях мають взяти участь Мужі Довіря Волостей і поодиноких місцевостей та визначніші громадяни зпоміж місцевої інтелігенції (священство, учительство і т. п.).

Ціль конференція міродайна інформація громадянства і вербункова акція.

В конференції візьме участь делегат Української Військової Управи УЦК зі Львова.

4. Військові референти підготують і урядять відповідні приміщення, в яких вже 2 травня буде прийматися зголошення добровольців через Військову Управу УОК.

5. Порозумітися з місцевими священиками в справі врочистого Богослуження дня 2 травня.

6. Подрібні інформації у всіх справах, зокрема вербункової акції на Зїзд дня 28. IV. 1943 р. у Львові.

7. Телефонувати на число 113-66.

8. Пригадується: "Заподати кандидатів на референтів по двох".

Українська Військова Управа УЦК

Львів, дня 22 квітня 1943 р.

ДОКУМЕНТ Ч. 6

УКРАЇНЦІ ГАЛИЧИНИ!

Від 28 квітня цього року йде підготова створити Дивізію із галицьких українців. За цей короткий час зроблено вже багато. Для керування всією справою створено у Львові Військову Управу з колишніх старшин Української Галицької Армії, на кожний повіт призначено одного старшину У. Г. А. як уповноваженого Військової Управи. По всій Галичині, по її містах і селах, відбулися численні народні збори та ділові наради. На цих зборах і нарадах з'ясовано, яке значення має для нас СС Стрілецька Дивізія "Галичина", та встановлено, що наш найвищий національний обов'язок — всіма силами її підтримувати й масово вступати до її лав.

Десятки тисяч добровольців зголосилися до Набірних Комісій. Зголосилися і старшини і вояки У. Г. А. Генерал Віктор Курманович пригадав нам у своїй відозві давню присягу вояків У. Г. А,: не покладати зброї, поки Рідному Краю загрожує небезпека московського большевизму.

Масово зголосилася до Набірних Комісій українська молодь. Цим довела вона, що хоче бути гідною своїх батьків, славних героїв У. Г. А.

Український народ у Галичині виявив свою зрілість і свідомість. Він — зрозумів, що його місце на фронтах світової війни,

зрозумів, що не може він залишатись лише спостерігачем воєнних подій, зрозумів, що зброя рішає долю народів,

зрозумів, що в цій війні важиться і доля України,

зрозумів, що лише той має голос і право при закінченні війни, хто тримає зброю в руках, хто б'ється за кращу долю свого народу.

Та готовість українців до збройної боротьби збентежила всіх ворогів українського народу. Вони не хочуть бачити зброї в його руках і всіма силами ведуть пропаганду проти творення СС Стрілецької Дивізії "Галичина". Вони вживають усяких засобів, щоб застрашити українців. А де не помагає залякування, там зрадливо вдають вони ніби то українських патріотів. Обов'язок кожного свідомого українця — дати рішучу відсіч цій злочиній ворожій кирині.

У власному українському національному інтересі, для забезпечення кращого майбутнього свому народові — українське населення Галичини йтиме й далі твердо та непохитно тим шляхом, на який воно свідомо вступило від дня 28 квітня цього року.

Львів, травень 1943.

ЗА ВІЙСЬКОВУ УПРАВУ:

Сотн. О. Навроцький
начальник військової канцелярії

Мгр. М. Кушнір
реф. пропаганди

ДОКУМЕНТ Ч. 7

СТАТУТ ВІЙСЬКОВОЇ УПРАВИ ГАЛИЧИНА

(Опублікований в німецькій та українській мові)

Для виповнення її високої задачі в европейській оборонній боротьбі проти большевизму надаю Військовій Управі Галичини такий

СТАТУТ:

1. Загальні основи

Військова Управа є помічним органом Ґубернатора Галицької Області й відносних Командних станиць вишколу СС Стрілецької Дивізії Галичина для набору та духово-культурної й соціяльної опіки належних до дивізії та зокрема членів їх родин.

Вона є безпосередно підчиненою Ґубернаторові.

Керівник та члени управи є іменовані та відкликувані через Ґубернатора Галичини. Український Центральний Комітет предкладає Ґубернаторові відповідні особи.

Річеві кошти діяльности Військової Управи поносить з застереженням іншого уреґулювання Укр. Центр. Комітет; кошти окружних та повітових повновласників будуть переняті через союз громад.

Діяльність органів Військової Управи є почесною. Вони можуть одначе за свої видатки одержати відшкодування.

Військова Управа буде в кожній окрузі заступленою через окружного, в кожнім повіті через повітового повновласника. Повновласники є рівнож покликувані й відкликувані через Ґубернатора Галичини. Військова Управа предкладає Ґубернаторові відповідні пропозиції в цім напрямі.

Повітові повновласники підлягають Окружним. Окружні підлягають безпосередньо Військовій Управі. Політичні диспозиційні управлення Крайсгавптманів не зістають нарушені. Повновласники є зобов'язані стало інформувати Крайсгавптманів про перебіг праць. Повітові повновласники мають цей сам обов'язок у відношенні до Ляндкомісарів. З другої сторони праця Військової Управи дістає повну й неограничену піддержку Крайсгавптманів і Ляндкомісарів. На просторі міста Львова виконує управлення окружних і повітових повновласників сама Військова Управа.

Військова Управа є управненою предкладати Ґубернаторові проєкти, які покажуться сутевими для виповнення поставлених задач. Таке саме право прислуговує окружним і повітовим Повновласникам у відношенні до Крайсгавптманів згл. Ляндкомісарів.

Військова Управа працює в тісному порозумінні з Укр. Центр. Комітетом. Таке саме відношення обов'язує окружних і повітових повновласників відносно Укр. Допомогових Комітетів згл. Делеґатур.

Загально беручи має Військова Управа та її органи у своїй роботі все спільно працювати з відносними державними урядами. Зокрема відноситься це до командних станиць СС Стрілецької Дивізії Галичина.

II. Праця Військової Управи ділиться зокрема на:

1) Набір

Військова Управа має обов'язок вести набірну акцію для вступлення до СС Стрілецької Дивізії Галичина серед галицько-українського населення. В цім напрямі належить усвідомляти населення про значіння цих нових відділів у дусі спільної европейської боротьби проти большевизмові.

У зв'язку з цим допильнує Військова Управа рівнож організаційну підготовку набору.

Військова Управа докладе старань для старанної реєстрації всіх б. офіцирів та підофіцирів української національности. Вона є помічничою при підготовці їх до служби. Вона є зобов'язаною предкладати властивим урядам відносні проєкти.

Військова Управа поноситиме старання для духовної підготовки до майбутньої військової служби охотників в часі між приняттям охотника і його покликанням.

В таких рямцях можуть окружні й повітові повновласники переводити зібрання охотників. Охотників належить зокрема повчити про їх власні права й обов'язки як жовнірів у рямцях німецької Армії як рівнож про справи забезпечення їх родин.

2) Культурно-освітна опіка

Військова Управа приготовляє побіч набірного матеріялу також освітній та научний матеріял для відділу в українській мові. Вона виконує всі функції, зв'язані з опікою війська. Рівнож організація релігійно-душевної опіки, як також допоміжні мірила в санітарній службі зачисляються до цього.

3) Матеріяльна опіка

Військова Управа наглядає та організує матеріяльне забезпечення для членів родин жовнірів СС Стрілецької Дивізії Галичина як рівнож опіку та забезпечення в рямцях державної організації суспільної опіки для членів Дивізії потерпівших в службі або війні.

4) Дальші задачі

Військовій Управі можуть бути признані й інші, як вичислені в цім статуті, задачі, якщо це покажеться конечним для успіху її праці.

Вехтер,
Ґубернатор

ДОКУМЕНТ Ч. 8

Довірочно! Для службового вжитку членів Набірних Комісій!

НАПРЯМНІ

для набірних комісій СС Стрілецької Дивізії Галичина

Велика боротьба на сході треває дальше з незменшеною завзятістю. Кожна праця, яка має посилити цю боротьбу мусить бути виконаною скоро, рішучо й продумано. Це відноситься рівнож до набірних комісій.

Суттєвим для їх діяльности побіч інших справ, які тут поодиноко не будуть обговорюваними є:

1. Всі набірні потягнення мусять бути переведені в найбільшому поспісі, а іменно в цілому повіті.

Треба постаратися за скоре й старанне розвішення плякатів. Плякати набірних комісій мусять бути розвішені все безпосередньо під закликом Пана Ґубернатора.

Комісії вживають до помочі в якнайширшій мірі посадників, війтів і солтисів повіту, духовенства та вчительства. Їх треба на зібраннях повчити старанно про чекаючі їх у зв'язку з цим обов'язки.

Діяльність комісій начинається 2 і 3 травня. Перегляд до праці зачинається заце 9-го травня. Комісії перегляду до праці річників від 1920 до 1925 приступають до праці щойно 10 травня. Комісії мають отже уложити собі працю в цей спосіб, щоби вони починаючи від 10 травня можливо рівночасно й в цих самих місцях зачали працю з ко-комісіями перегляду до праці.

Більшість охотників має бути набрана вже перед цим речинцем.

2. Бюрове приладдя як також потрібні фірманки доставить Ляндкомісар.
3. Набірна комісія має діяти в основі кожного дня у двох місцях.
4. Приниманими можуть бути лише охотники української національности, що мешкають в Галичині.

Не є передумовою, щоби кандидати були народжені в Галичині або тут від довшого часу мали трівале місце осідку. Вистачає посвідка властивого посадника або війта, що кандидат в часі зголошення має у відносній громаді своє місце замешкання або звичайно перебуває.

5. Ті, котрі ухилялися від роботи, можуть бути принятими. Пан Ґубернатор зарядив, що наложена їм кара буде поминеною, якщо вони зголосяться на протязі трох днів до СС-Стрілецької Дивізії. Полекша ця відноситься лише до тих, які одержать перехідну посвідку прийому до 1 червня 1943 включно..

Вона не відноситься до тих, які зістануть зловлені ще перед зголошенням до набірної комісії.

Пан Ґубернатор зарядив дальше, що зголошення у набірної комісії не може бути використане до арештування того, який ухилявся від виїзду до праці. Він може, коли не зістане принятим, відійти свобідно.

Ті, які ухилялися від праці, і які мимо добровільного зголошення не зістали принятими, можуть числити на безкарність лише тоді, якщо вони на протязі трьох днів від дати посвідки про добровільне зголошення зголосяться до властивої станиці Уряду Праці до виїзду в Німеччину. Властиві станиці мають доручення не арештувати тих осіб, які зголошуються в трох днях від дати посвідки зголошення до набірних комісій.

Заінтересованих в тому охотників належить про це повчити. Їм треба досадно звернути увагу на наганність ухилюванняся від праці. Їм належить виразно пояснити, що дарування кари у зв'язку з їх добровільним зголошенням не оправдує їх шкідливого для воєнної господарки поступування. Каральність ухилюванняся від роботи може бути лише злагідненою через готовість до більшої видайности праці.

Задачею набірних комісій є перешкодити, щоби ці полекші не мали шкідливого впливу на мораль праці.

Треба прикладати вагу до того, щоби ті охотники, які ухиляються від роботи, інформували набірну комісію про ухилюванняся від роботи.

Особисті дати охотників, які ухиляються від роботи треба негайно, іменно цього самого дня подати до відома власнивим станицям Урядів Праці, жандармерії та кримінальної поліції, щоби вони здержалися від арештування. При тому треба звернути увагу, чи охотник зістав принятий чи відкинений. Відповідні формулярі будуть комісіям доручені.

6. Охотники покарані тюрмою або в'язницею понад п'ять літ не можуть бути принятими. Якщо кара зістала виречена польською державою або через Совітів за політичну провину, внесок на приняття належить спрямувати на письмі до Пана Ґубернатора через військову управу.

7. Докладний перегляд охотників не належить до набірних комісій. Спричинена таким поступуванням, повільність була-б перешкодою дістати з потрібною скорістю перегляд всіх охотників. Устійнення спосібних і неспосібних наступає отже на основі їх зовнішної постави. Треба звернути передовсім увагу на видні назовні хвороби й уломности як рівнож на видні духові меншевартості.

8. Кожна набірна комісія дістає округлу печатку з написом: "Набірна Комісія Військової Управи Галичина". В середині печатки поміщена відзнака СС Стрілецької Дивізії Галичина. Одержання печатки потверджується на письмі з заподанням її числа.

9. Відносно письмових праць треба перестерігати слідуючого:

Всі посвідки й формулярі належить виповняти в німецькій й українській мові.

Вони мають бути написані для пред'явлення німецьким урядам латинськими і для вжитку власника посвідки українськими черенками.

Виїмком є списки. Вони призначені лише для вжитку влади й Військової Управи. Їх треба тому писати лише латинкою.

Перехідна посвідка прийому й посвідка відкинення зголошення охотника має бути виповненою все подвійно. Оригінал одержує охотник; відбитку належить зложити в азбучнім порядку прізвищ у повітового Повновласника. Це має бути зложене в азбучному порядку окремо для кожної громади й міста.

Відбитки ці будуть приміненими через комісії прийому для їх діяльности. Принятого перехідно охотника втягається на призначенім для цього списку. Для відкинення охотників є рівнож передбачені списки. Списки відкинених провадиться лише поодиноко, списки перехідно принятих подвійно. Один виказ пересилається окружному Повновласникові, один лишається у повітового.

Окрему увагу треба звернути на цих охотників, які не послухали зазиву до обов'язку праці.

Конечні річеві завваги, поміщені в уст. 5. Відносно формальної сторінки поступування треба до цього додати, що ці охотники одержують окремі, переслані в тій цілі наборним комісіям, посвідки, які їх через означений протяг часу — для принятих щодо часу покликаних, для відкинених через 3 дні — хоронять перед арештуванням.

Дуже важною справою є щоденне пересилання списків тих, котрі ухилювалися від обов'язку праці, для властивих станиць урядів праці, кримінальної поліції і жандармерії. Відповідні формулярі пересилається рівночасно.

Пересилати треба все післанцем.

В разі занедбання цього обов'язку, не можна ручити за охорону цих охотників.

Львів, дня 28. 4. 1943.

ПРОТОКОЛ

з наради Координаційної Ради Українських Комбатантських Організацій, що відбулася підчас 4-ої пленарної Сесії Секретаріяту СКВУ в дні 30 січня 1971 р. о год. 2-ій по пол. в готелі Коммодор в Нью-Йорку.

Приявні: Д-р Володимир Ґалан, голова, д-р Святослав Фостун, д-р Іван Козак ОбВУА, Петро Постолюк Б-во УСС, Юрій Лопатинський, Об'єднання кол. вояків УПА, Ілярiон Поліщук СВУР і Іван Поритко, секретар.

О год. 2-ій по пол. нараду відкрив д-р В. Ґалан, привітавши присутніх, зосібна представника з Европи д-ра С. Фостуна, та запропонував порядок нарад:

1. Відкриття і усталення порядку нарад.

2. Звідомлення з організаційного оформлення КР УКО та з дотепершньої діяльности КР УКО.

3. Плян праці КР УКО.

4. Евентуалія.

До 1 т. На внесення побр. П. Постолюка принято порядок наради, як визжче.

До 2 т. Секретар КР УКО побр. Ів. Поритко подав подрібно про організаційне оформлення КР УКО — З'їзд представників українських комбатантських організацій у вільному світі підчас СКВУ в Нью-Йорку 15 листопада 1967 однодушно ствердив неподільність української вояцької традиції і постановив для дальшого плекання визвольної боротьби .створити координаційний осередок, якого оформлення доручено ОбВУА.

10 травня 1969 р. зорганізовано в Нью-Йорку Координаційну Раду Українських Комбатантських Організацій в ЗСА, до якої приєдналися такі організації: ОбВУА, Братство У. С.С., Об'єднання кол. вояків УПА, Товариство кол. вояків УПА, Братство 1 УД УНА, Українське Вільне Козацтво і Союз Ветеранів Українського Резистансу.

На засіданнях КР УКО 20 вересня, 22 жовтня і 8 листопада 1969 р. опрацьовано плян праці й покликано до її виконання 4 комісії:

1. Плекання військової традиції й тяглости визвольно-збройної боротьби під проводом д-ра Івана Козака, яка виготовила подрібний плян діяння.

2. Видавничо-публікаційна комісія під проводом побр. Івана Кедрина, якої завданням є збирати і видавати друком спогади зі збройної боротьби окремими книжками та взагалі зосереджувати причинки до історії визвольних змагань, почавши від 1914 р. виступу У.С.С., Листопадовий Чин, УГА, Армії УНР, Дивізії 1 УД УНА і УПА.

3. Архівальна комісія під проводом д-ра Степана Ріпецького має завдання збирати і зберігати воєнні пам'ятки. Перевести реєстрацію архівальних матеріялів з визвольної боротьби, розпорошених по різних осередках та привести до зорганізування окремого військового музею.

4. Суспільна Служба Комбатантів під проводом побр. Івана Поритка, працює на окремім правильнику вже від 1953 р. і об'єднює всі наші комбатантські організації на терені ЗСА. ССК займається організацією матеріяльної допомоги українським воєнним інвалідам і немічним кол. українським воякам. З призбираних се-

ред української спільноти фондів намагається постійно допомагати важче пошкодженим та давати доразові підмоги лекше пошкодженим, чи немічним (головно самітним) кол. воякам в Півн. і Півд. Америці за винятком Канади. 50% зібраних фондів пересилається до розподілу до Европи та за залізну заслону. Суспільна Служба Комбатантів вповні зосередила збіркову акцію в ЗСА, дбає про координацію розподілу допомоги, бо тільки так вона доцільна і справедлива.

Остаточно оформлений координаційний центр комбатантів Координаційна Рада УКО в ЗСА в порозумінні з головними комбатантськими організаціями у вільному світі — рішила не створювати Головної Ради Координаційної УКО, бо за згодою Секретаріяту СКВУ таку організаційну пов'язаність буде сповняти — Комісія Комбатантів при Секретаріяті СКВУ в складі: д-р Володимир Галан, голова, полк. Ярослав Липовецький — заст. голови, Іван Поритко — секретар, д-ра Святослав Фостун і інж. Богдан Яхно — члени.

КОШТИ УЗБРОЄННЯ

У II світ. війні:

літаконосець	$55 мільйонів
винищувач (дестроєр)	$8.7 мільйонів
підворне судно	4.7 мільйонів
літак-бомбовіз	$218 тисяч
мисливський літак	$54 тисячі
рушниця	$31✡

Тепер:

літаконосець	$545* мільйонів
винищувач	$200 мілн.
підводне судно	$200** мілн.
літак-бомбовіз	$7.9*** мілн.
мисливський літак	$6.8 тисяч.
рушниця	$150✡✡

* Літаконосець Німіц, тепер у будові.

** Найновіше атомове підводне судно.

*** B-52 збудований в 1961 р.

✡ Рушниця з 1946 р.

✡✡ Рушниця вживана тепер у В'єтнамі.

НАРАДА КООРДИНАЦІЙНОЇ РАДИ КОМБАТАНТСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

В домівці Українського Народнього Дому у Нью-Йорку відбулася в неділю 7 березня ц. р. нарада Координаційної Ради українських комбатантських організацій з участю делеґатів від усіх комбатантських організацій, що є членами Координаційної Ради. Нарадами проводив д-р Володимир Ґалан. Приявними були, крім д-ра Ґалана, д-р І. Козак, І. Кедрин і Вишневецький (ОбВУА), І. Поритко, д-р С. Ріпецький й М. Островерха (Братство УСС), Богдан Лисяк і Володимир Саляк (Братство кол. вояків І УД УНА), Ю. Лопатинський (Об'єднання кол. вояків УПА) і С. Футала (Товариство кол. вояків УПА ім. Т. Чупринки).

Секретар Координаційної Ради І. Поритко поінформував, що згідно з постановою недавньої конференції Секретаріяту СКВУ — Координаційна Рада українських комбатантів має компетенції світової Ради, стоючи у безпосередньому порозумінні з Комісією Секретаріяту для комбатантських справ. На заклик І. Поритка голови існуючих в Раді Комісій — д-р Козак від Комісії для плекання військової традиції, І. Кедрин від Комісії публікації і д-р С. Ріпецький від Комісії архівально-музейної — зобов'язались виготовити обіжник, що буде розісланий всім українським організаціям у різних вільних країнах світу. Те саме зробить І. Поритко від Комісії Суспільної опіки.

В часі живої дискусії всі учасники наради погодились, що хоч межі для практичної дії Координаційної Ради дуже вузькі, проте вона потрібна і доцільна, ставши символом єдности комбатантського руху та центром, в якому повинні зосереджуватися інформації про українські комбатантські організації і їх роботу в усьому вільному світі.

З КОМБАТАНТСЬКОГО ЖИТТЯ В ДІТРОЙТІ

22 листопада 1970 р. покликано до життя та статутово оформлено: Координаційний Комітет Українських Комбатантських Організацій, в склад якого увійшли організації: "Братство Українських Січових Стрільців", "Братство 1-шої Української Дивізії Української Національної Армії", "Об'єднання кол. Вояків У.П.А.", та "Товариство кол. Вояків У.П.А. ім. ген.-хор. Тараса Чупринки".

Завданням КК УКО, згідно зі ст. 5 статуту є: а) Об'єднувати членські організації на аполітичній і понадпартійній загально українській базі побратимства зброї в боротьбі за спільну ідею визволення українського народу. б) Координувати їхню діяльність в ділянці відзначування всенародніх історичних подій. в) Плекати серед українського громадянства, головно серед молоді культ борців за волю Соборної Української Держави. г) Плекати й поглиблювати серед членства членських організацій духа єдности, побратимства та дружніх взаємин на базі вояцьких традицій.

До першої Управи КК УКО вибрано на два роки: Іван Коцур — голова (Б-во У.С.С.), Мирослав Трешневський — заст. голови (Б-во 1 УД УНА), Іван Вонсуль — секретар (Т-во кол. Вояків У.П.А.), Богдан Курило — скарбник (Об'єднання кол. Вояків У.П.А.), Іван Білоус — прес. референт (Б-во У.С.С.).

Члени Управи: Осип Ворик (Б-во 1 УД УНА), Петро Гнатюк (Об'єднання кол. Вояків У.П.А.), Роман Андрушків (Т-во кол. Вояків У.П.А.).

Адреса секретаря:
Iwan Wonsul
4934 Braden
Tel.: 826-3417
Detroit, Mich. 48210

В НАШОМУ ВИДАВНИЦТВІ МОЖНА НАБУТИ ТАКІ КНИЖКИ:

РАВТ УКРАЇНСЬКОЇ ПРЕСИ І РАДІО

Заходами Спілки Українських Журналістів Канади відбувся в дні 30 січня ц. р. в Торонті, Равт української нреси і радіо. На ньому виступили до змагання за почесне і репрезентативне місце — бути Кралею української преси 16 кандидаток від українських часописів, журналів і радіопересилань.

За рішенням жюрі, Кралею проголошено студентку Ірину Макарик від "Студента" — органу СУСК, а князівнами — Лесю Ткаченко від радіопрограми "Пісня України" і Дарію Роздольську від сумівського журнала "Крилаті".

Кралею "Вістей Комбатанта", що репрезентуватиме наш двомісячник у цьому році, є Зірка Радь — народжена 1952 р., студентка 13 кляси Етобіко каледжу, закінчила курси українознавства при церкві св. Миколая в Торонті. Має намір студіювати мистецтво в Йорк університеті. Зірка є активна в Пласті — веде пластовий гурток. Вже другий рік під ряд організує українську мистецьку виставку на Всеканадській виставі, що відбувається кожного року в Торонті. Зорганізувала українську групу ґітаристів. Співає у дівочому хорі "Веснівка".

Спонзорами від "Вістей Комбатанта" на Равт Преси були українські фірми, а саме:

FIRCHUK TEXTILES LTD.
658 Queen St. West,
Toronto 3, Ont.
Tel.: 364-5036

***

R. CHOLKAN CO. LTD.
Real Estate Brockers
and General Insurance
527 Bloor St. West
Toronto, Ont.
Tel.: 532-4404

***

E. KOST CONSTRUCTION CO LTD.
ЄВГЕН КОСТРУБА
Mississauga, Ont.
Tel.: 279-7624

***

FUTURE BAKERY
735 Queen St. West
Toronto 140, Ont.
Tel.: EM 8-4235

На цьому місці складаємо щиру подяку нашим спонзорам, а панні Зірці Радь бажаємо найкращих успіхів.

РЕДАКЦІЯ І АДМІНІСТРАЦІЯ
"Вістей Комбатанта"

ПРОГНОЗИ МАЙБУТНЬОГО СТАТЕГІЧНОГО ПОЛОЖЕННЯ СВІТУ

F. O. Miksche: KAPITULATION OHNE KRIEG
Die Jahre 1970 — 1980
Seewald Verlag, Stuttgart
Стор. 260. Ціна 19.80 н. м.

Питання, чи перегони в збросннi допровадять до атомової війни та до знищення деяких народів і культур світу, все ще далі непокоїть людство, яке прагне тривалого й правдивого миру. Сучасна міжнаціональна політична констеляція нашої планети витворює ілюзорний мир, у якому Захід усе ще далі у хаосі, не маючи стабільного стратегічного оформлення, що є найважливішою проблемою власної оборони. Оборонна система НАТО є у кризі; вона вимагає ґрунтовної перебудови, далекосяглих реформ. І не зважаючи на далекосяглий технічний проґрес, незмінними й надалі залишилися тільки два фактори — люди й географічні простори, які визначують динаміку подій світу.

Хочемо звернути увагу на студію визначного европейського військового практика полк. Фердінанда Отто Мікше. Книжка вийшла друком в 1965 р. п. н. "Капітуляція без війни. Роки 1970 — 1980". Ця праця залишиться актуальною на багато років, бо її автор належить до нечисленних фахових і передбачливих знатоків атомової війни. Перед кількома роками вийшла студія того ж самого автора п. н. "Atomkrieg findet nicht statt" і вона далі не потребує цілковито ніякої коректи. Усі передбачення Мікше здійснилися. У численних статтях на різних мовах автор ще в 1959 р. перестерігав, що стратегія Заходу ізза багатьох причин опиниться у глухій вулиці. Захід має великий арсенал нуклеарної зброї, але не має великих армій, Схід натомість має великі нуклеарні бомби і чисельні армії. Мікше ствердив, що "безпека Заходу побудована далеко більше на ілюзіях, як на реалізмі". Визначний европейський військовий практик із багатолітнім досвідом фронтовика і ген-штабіста Ф. О. Мікше є визначним учителем военного мистецтва, гострим критиком і відважним дискутантом. Він відзначений французькими, британськими і португальськими орденами за заслуги під час другої світової війни. Його науково-военна творчість велика. В 1941 р. вийшла друком його студія п. н. "Блискавична війна"; в 1943 р. "Is bombing decisive?"; в 1950 р. появилася його праця п. н. "Secret forces"; а в 1955 . "Atomic weapons and Armies". Досі вийшло 13 праць Мікше, всі у французькій і англійській мовах, деякі з них в еспанській та тільки дві в німецькій мові.

Рецензована студія Мікше "Капітуляція без війни" є писана на підставі досвідної роботи в рамах НАТО. Вона появилася на доручення НАТО, тому повністю заслуговує на те, щоб із проблемами, обговорюваними на сторінках цієї студії, запізнався також зокрема український комбатантський світ на еміґрації. Тут застановимося тільки над найважливішими проблемами, бо в короткій рецензії неможливим є аналі-

зувати цілості багатого матеріялу.

Студія поділена на два розділи: 1-ий — 70-ті роки з 6 розділами, а другий — Проблеми західньої Европи — також з 6 розділами. В 1-му розділі автор запізнає читача з наступними проблемами: глибокий аналіз положення сучасного світу, причини кризи демократії, значення ЗСА для Европи, Росія і Европа, дальший тяг холодної війни, обосторонне значення коекзистенції, допомога комунізмові, глобальна клясова боротьба, відповідальність білої людини, постання і значення III-го світу, джунглі в допомозі розвитку, чи ЗСА знайдуть розв'язку, американський життєвий простір, Китай, Росія та Індії, міркування щодо російсько-китайської війни, можливості китайсько-американської війни, що станеться із Півд. Америкою, життєвий простір Зах. Европи, майбутність чорної частини світу й перспективи 1970—1980-их років.

У другому розділі Мікше заторкнув наступні проблеми: Атлянтійський Пакт, невдача західньої збройневої політики, атомове відстрашування — блеф, атомова війна — абсолют, розпад НАТО, атомова скомплікованість, пакт ненападу та розброєння, офензивна оборона, образ майбутньої війни, автономна західньо-европейська стратегія, перебудова Атлянтійського Пакту та відношення Франції до Европи.

Вже саме перечислення заторкнених проблем у рецензованій студії вказує на горизонтальний і вертикальний їх засяг у сучасній констеляції цілого світу. На підставі багатого досвіду Мікше вказує на дуже багато причин, які склалися на пославлення західньої демократії і тільки стратегічну оборону перед дипломатичною та подекуди навіть стратегічною офензивою СССР і Китаю. Автор м. ін. пише: "Образ нашого століття є заповнений суперечностями... Пливаємо в морі ілюзій і надій, що вже давно історичні досвіди заперечили, бо передусім треба рахуватися із людською незгідливістю, яка є причиною усіх нещасть"... Людина Заходу в своїм не виправданім оптимізмі глядить на сучасний світ крізь призму технічної системи, абстрактних принципів і штучних схем, також у неї є нічим невиправдана віра в те, що майбутність буде без війни, без різниць рас, народів, держав, релігій; без злочинів і політичних авантюр; без конфліктів, ненависти і жадоби пімсти. Сучасна людина живе в мрійництві збереження вічного миру, вона бажає все кращого вічного добробуту й тривалої святості земського раю. Однак усе це є далеке від дійсности, бо в світі динамічними залишилися протиставні ідеалізми, які, на жаль, є головними спричинниками сучасного в світі хаосу й ілюзорного миру. Сучасна модерна людина живе в дикій погоні за все новими ефектами і рекордами в техніці, тому вона перемінилася з homo sapiens на homo technicus; рівночасно не приборкавши в собі жадоби пімсти, дикої ненависти, щоб найбільш підлими методами й засобами поширити власні інтереси і престиж, із шкодою для інших. Ця характерна риса не є ніякою запорукою миру на землі. Головною причиною перманентної кризи західної демократії, яка подекуди переходить в анархію є те, що державне мистецтво великодержав Заходу підпадає

емоціональним впливам, від яких не можна вимагати багато ані логіки ані глузду. Брак логіки й глузду є причиною нерішучої і непевної політики. Мікше твердить, що "незважаючи на абсолютну перевагу Заходу над фашизмом, він в 1939 р. рішився на союзництво з чортом-комунізмом, щоб при його допомозі приборкати диявола". Це сталося 29 років тому назад. Мікше стверджує, що "також і сьогодні демократи повнюють ті ж самі помилки, йдучи комунізмові на уступки, щоб тільки вдержувати штучний мир, який не є правдивим миром". Така політика демократії спричинює все нові трагедії у світі. Від себе додамо: Недавно в Тегерані під час конференції Прав Людини делеґатів країн ОН, советська делеґація в дуже гострій формі атакувала американську делеґацію за війну у В'єтнамі і неґрів. Замість того, щоб документами доказати делеґації СССР, що під советською системою усі неросійські народи є позбавлені основних людських прав, американська делеґація промовчала всі атаки, не видвигнувши на цьому форумі справи геноциду українського та інших неросійських народів СССР. Того роду політику має на увазі Мікше, бо вона тільки заохочує аґресора до дальших атак. Таку політику автор називає опортуністичною, небезпечною, нездоровою в компромісах. Вона у висліді нагромаджує щораз більше різних нерозв'язаних проблем. На жаль обирані масами зах. демократій особистості призвичаєні керуватися категоріями тільки обмеженої часом політики; їм бракує загальної, далекозасяжної часом і простором концепції. Рівночасно маси демократій Заходу пересичені добробутом, щораз більше послаблюють власну оборонну мораль і автоматично сприяють зміцнюванні офензивної моралі аґресора. Головним причинником духово-моральної кризи, в якій найшовся демократичний світ, є політика ЗСА. В американській психології спостерігаємо перебільшену віру в силу гроша і щедрість. Цілком іншу історію від ЗСА має Европа, і спосіб думання цих двох континентів у розв'язуванні світових проблем є відмінний. ЗСА не хочуть розуміти інтересів окремих европейських націй. Зіткнувшись із 44 союзними державами, американська ментальність не хоче розуміти їхніх інтересів і тому часто постають конфлікти, які сильно захитують оборонною системою Заходу. Майже всі союзні країни є залежні від оборонного потенціялу ЗСА і саме тому вони находяться у трагічному положенні. Загрожені з боку СССР мусять з примусу гео-політичного положення підпорядковуватися волі першої супер-потуги світу. Американський зразок демократії є для американців догматичною релігією із схильністю трактувати інакше думаючих за невіруючих. Тому американці вважають, що вони можуть реалізувати свої ідеї, не беручи до уваги традицій, темпераменту інших народів. І це властиво є головною причиною спротиву союзних націй американській політиці.

Мікше подає дуже цікаве положення сучасного світу, яке творить психологічний клімат Заходу. Цілий світ находиться у революційному процесі, який за 10-20 років буде прискорений та грозить трагічними струсами. Впродовж останнього сто-

річчя на світовій карті зайшли основні переміни. Такі потуги, як Англія і Франція, завалилися немов доми з карт; постали нові імперії — Китай і араби. Новий розподіл територій володіння находиться все ще далі в дії. Колишня Дунайська монархія, Німецький Райх, Великобританія і Франція з двох смертоносних міжнаціональних змагів вийшли послаблені. Тільки Росія з цих війн вийшла побідоносно й загрожує решті старого европейського континенту. Коли 24. 4. 1945 р. зустрілися біля Торгау американські і російські війська, для Европи розпочалася цілком нова епоха, бо рівновага цього континенту вже була зруйнована. Первісно під геополітичним оглядом ділилася Европа на три великі простори: Східню, Середущу і Західню частинн. Історичною ролею Середущої Европи, своїм простором від Балтику до Чорного моря, який то простір заповнювали Третій Райх і Дунайська монархія, було творити балянс між Сходом і Заходом. Середуща Европа була немов бастіоном, обороняючи західню частину найперше перед інвазією монголів і татарів, опісля під час першої світової війни боронила перед російською навалою. Коли ж в 1945 р. Середуща Европа зникла, дійшло до безпосереднього контакту Сходу із Заходом. Таким чином у висліді другої світової війни здійснилися мрії панславістів-росіян 19 ст. Европа втратила не тільки свою рівновагу, але що важливіше — самостійність, що самозрозуміло мало вплив також на розвиток подій в Африці і Азії. Решта Европи сьогодні є немов малим півостровом Азії під загрозою російської комуністичної імперії. Мікше часто вживає слово "панславістичної", що не відповідає дійсності, бо інші слов'янські народи (українці, поляки, чехо-словаки, болгари і т. д.) є насильно окуповані росіянами.

Автор дуже цікаво здефініював цілі совєтської коекзистенційної політики, які зводяться до одної мети — перманентної революції. Дефензива для совєтського комунізму стала б його загибелю, тому він змушений далі провадити агресивну політику, але мирними засобами, використовуючи передусім усі засоби психологічної війни. З конкуренційних мотивів західні держави, кожна зокрема, незважаючи на ворожість комунізму до їх систем, стараються допомагати країнам Східного бльоку. Конкуренцію такої допомоги Мікше докладно змальовує, що самозрозуміло понижує престиж цих країн. Також на міжнаціональному форумі Москва і Пекін намагаються вдержувати в динаміці клясову боротьбу та проводять субверсивну діяльність дослівно по всіх країнах Заходу.

Коли йдеться про значення білої людини в кольоровому світі, воно під сучасну пору дуже обнизилося. Панує переконання, що біла людина вже є небажана в кольорових народів. І цим якраз можна пояснити багато неуспіхів москалів у кольоровому або третьому світі народів, які є під культурним, технічним, господарським, соціяльним та іншими аспектами відсталими народами. Ці народи Москва намагається здобути для себе, а Пекін — для себе. У боротьбі за позискання цих народів бере участь також Захід, який дотепер давав найбільшу всесторонню допомогу. Автор подає цікаві стати-

стичні дані про відношення білих до чорних на 1980 р.: 1. Кругло 650 мільйонів західніх білих (60%). 2. СССР із европейськими сателітами 350 мільйонів (20%). 3. Країни третього світу кругло 2 млрд. разом із Китаєм — 20%. А що білі Заходу пересічно є 10-20 разів багатші в порівнанні з 4/5 населення землі, це може бути причиною більш брутальних форм боротьби третього світу проти білих. Ґвалтовний приріст кольорового населення і біднота, — це ґрунт для плекання політичної пристрасті і в тому без сумніву комунізм буде відгравати дуже важливу ролю. Москва й Пекін рекомендують себе оборонцями третього світу перед імперіялізмом.

Життєвим простором ЗСА не є Европа, а тільки Сх. Азія з тихоокеанським простором і Латинська Америка. Ці простори для ЗСА є геополітично важливими, як силове поле — їхнього власного життєвого простору. Тому ці райони займають перше місце в американській стратегії. Найслабша позиція ЗСА є в Півд. Азії, тому вони вперто продовжують війну у В'єтнамі.

В Середущій Азії, яка до 18 ст. належала до Китаю, сьогодні там схрещуються інтереси Росії і Китаю. Щоби закріпити за собою Середущу Азію, Москва переводить переселення в ці райони головно неросійських народів. Скорше чи пізніше Китай рішиться збройно відвоювати від СССР цю територію. На випадок війни між Росією і Китаєм, під оглядом геостратегічним довжина фронту виносила б 2300 км (довжина фронту між Ленінградом та Севастополем — 1800 км. Оборона цього кордону нелегка проблема!). Автор є переконання, що з уваги на воєнно-технічну слабість в порівнанні до потенціялу СССР, Пекін мабуть буде стосувати інфільтраційну стратегію, маючи абсолютну перевагу в людському потенціялі. Щоб обсадити границю від Тихого океану до височини Памір СССР потребуватиме щонайменше 150 дивізій (1 дивізія для 50 км фронтової полоси). Під оперативним оглядом ціла Середуща Азія є дуже тяжка до оборони, бо передусім бракує догідних шляхів для воєнного транспорту. Існуючі тепер шляхи будуть наражені на безперебійне бомбардування. Далі китайці вже є спроможні власною атомно-ракетною зброєю знищити совєтський індустріяльний центр, що означало б втратити 1/3 воєнного матеріялу, так що 2/3 мусіла б Москва постачати з европейської частини СССР. Мікше твердить, що проблема китайсько-совєтської війни вже є у приготуванні ген. штабом совєтських збройних сил. Чи вдасться москалям без атомової зброї протиставитися 700 млн. китайців? Проблема складна, бо китайці є приготовані застосувати проти СССР партизанську війну, перекидуючи на тили сов. армій 25-30 млн. армію партизан. Отже автор є того переконання, що війна проти Китаю є дуже рискована для СССР. Вправді сьогодні ще передчасно, щоб Китай із дуже малим в порівнанні з американським і з СССР воєнними потенціялами відважився започаткувати війну. Але в 1975 р., твердить Мікше, Китай вже буде достатньо конвенціонально й нуклеарно озброєний. Озброєний Китай є значно більшою загрозою для СССР як для ЗСА.

Щоб ЗСА могли провадити війну проти Китаю, потрібно було б щонайменше 50 дивізій для фронтової боротьби, далі на кожну дивізію по 60 тис. персоналу вищих штабів, служб постачання та інших служб запілля. Отже в підсумку потрібно було б ЗСА коло 3 млн. людей, до цього потрібно було б дальших 1,5 млн. летунства і воєнно-морських сил. А щоб собі уявно представити, як високі були б кошти вдержання 4,5 мілн. армії, треба взяти до уваги наступне: вдержання 130 тис. армії у В'єтнамі коштує ЗСА денно 6 млн. дол., в американсько-китайській війні ці кошти зросли б до 250-300 мілн. дол. денно. Треба мати на увазі, що під час другої світової війни ЗСА мали всего 89 дивізій; під сучасну пору ЗСА мають 16 дивізій. Отже також для ЗСА війна з Китаєм є рисковна, бо і для окупації великого китайського простору було б потрібно дуже великої залоги.

Мікше багато уваги присвятив расовій проблемі в ЗСА та на підставі експлозії приросту муринів твердить, що в 2000 р. більшість населення ЗСА будуть творити чорні. Рівночасно ЗСА переживають технологічну революцію, бо між кваліфікованими силами, щораз більше являється муринів, які в майбутньому можуть опанувати технологічний сектор ЗСА.

Окремою дуже складною проблемою для ЗСА є Півд. Америка, якої населення раптово зростає; з початком нашого століття на цьому континенті було 70 млн. населення, сьогодні вже є 236 млн., а з кінцем нашого століття зросте до 500 млн. Вже сьогодні щонайменше 150 млн. населення голодує. ЗСА на цьому континенті, як також на інших, збагачують багатих, а бідні залишаються без належної господарської, соціяльної і культурної опіки. Багаті є проти комунізму, зате біднота є йому прихильна.

Під час, коли ЗСА є зайняті розгортанням подій на Дал. Сході і в Лат. Америці, а до вершка напружень може дійти в 70-их роках, Европа буде залежною від геополітичної стабільності Середземноморського району і Бл. Сходу. Ці два райони мають стратегічне значення для Европи, вони вже сьогодні є немов силовими полями для цілої Зах. Европи. Доля майбутнього укладу світу буде розгрaватися не поза залізною завісою між Балтиком і Адрія-

тиком, а тільки в районі між Перським заливом і атлянтійським побережжям Марокко. Тому від нормалізації арабського світу буде залежати не тільки майбутність Середземноморського району, але також дальший розвиток подій в чорній Африці. Сьогодні Москва проголосила себе "оборонцем" арабів перед західним імперіялізмом. Історично, така політика Москви є пов'язана з колишніми стремліннями Петерсбургу, який проголосив був себе "оборонцем православних християн" на Балканах і на Бл. Сході. Мікше є того переконання, що для Москви араби є місійними народами. Далі Москву з арабами єднає та ж сама ненависть до західнього імперіялізму. Однак із цього ще не випливає, що арабські країни мали б стати підкореними комуністичному пануванні Москви, але треба побоюватися того, що вони можуть бути використовувані та скеровані на неправильний шлях політичних дій. Головним чином ідеться про ривалізацію потуг на Бл. Сході й тут буде залежати від дипломатичних заходів Заходу, щоб ці країни не попали в сіти "панславістичного" російського комунізму. Також треба мати на увазі, що до Суезької кризи в 1956 р. В. Британія дбала за безпеку на Бл. Сході. Однак вона була примушена здати свої позиції, залишаючи: Палестину 1948 р., Єгипет 1954 р., Йорданію 1956 р., Ірак 1958 р. Як довго ще будуть держати британці Аден? В 1955 р. організовано т. зв. Багдадський пакт, союз В. Британії, Ірану, Іраку і Пакістану, щоб витворену порожнечу заповнити. В 1958 р. цей пакт розпався. Для СССР Бл. Схід є мостом до Африки, тому Москва старається його закріпити.

Зречення колоній В. Британією, тобто відколонізація була подиктована реальною політикою щоб не бути відповідальним за дальший розвиток подій в кольоровому т. зв. третьому світі. Після відколоизування народів Африки, наразі існує загрозлива порожнеча, бо суверенні країни погрузли в домашніх революційних війнах так, що до стабільности чорного континенту ще далеко! Насувається питання, хто саме заповнить цю посталу порожнечу, бо за її опанування змагаються передусім червоний і жовтий комунізми, а Захід намагається цей третій світ скерувати на правильний шлях суверенности кожної зокрема країни, щоб тим способом їх рятувати перед московським та пекінським колоніялізмом.

Коли йдеться про перспективи 1970—1980 рр., Мікше в десятьох точках спрецизував сучасну добу гігантних перемін, бо за виїмком Австралії, усі інші частини світу находяться у революційному заколоті. Старі імперії зникли, постають нові, також нові сили заповнюють порожнечу, яка постала в наслідок відколонізації. Зацікавлених перспективними прогнозами Мікше відсилаємо до його вартісної студії.

Проблемі західньоевропейської безпеки присвятив Мікше 103 сторінки у своїй студії, тому ми не є у спромозі, хоча б у головних зарисах, подати багатого матеріялу з цілого пов'язаного комплексу проблем. А головним чином йдеться про Атлянтійський пакт, який переживає хронічну кризу. Цей пакт був створений в 1949 р. з метою заповнити

посталу в наслідок другої світової війни порожнечу на европейському континенті, та щоб цим способом встановити рівновагу сил між двома супер-потугами. Багато даних щодо проблем стратегії, політики збросння, перспективного стратегічного плянування, атомної зброї та іншого не можна коротко з'ясувати, бо всі ці проблеми в студії є глибоко проаналізовані, з відважним вказанням на помилки Заходу, які можуть заважити на цілеспрямованості в майбутньому. Мікше твердить, що атомова війна є абсолютною, тому він, зокрема атомовій стратегії присвятив всесторонню увагу, бо вона заперечує усі клясичні правила стратегії. В атомовій добі виключається великі війни! Незважаючи на ідеологічний антагонізм між ЗСА та СССР, між цими двома суперпотугами існують також спільні інтереси, які постали після утрати американцями атомового монополю. Обидві потуги є зацікавлені в тому, щоб вдержати статус кво та обмежити творення нових атомних потуг. І в цьому саме напрямку Вашінґтон старається зберігати не формальний аліянс, співпрацюючи, мовчанкою висказуючи зрозуміння партнера в його глобальній цілеспрямованості. Вправді під час Кубинської кризи в жовтні 1962 р. американська політика супроти СССР прибрала нові зовнішні вияви, але вона й далі залишилася дефензивною. Бракує Заходові офензивного спротиву проти СССР, який коекзистенцію використовує для дальших пенетраційних цілеспрямувань в гльобальному масштабі.

На закінчення нашого огляду й оцінки цієї дуже цінної студії Мікше, звернемо ще нашу увагу на дві карти, які аналітично обгрунтовують переміни в геостратегічній констеляції Зах. Европи. Також неменш цікавою є схема переорганізації НАТО на базі західньо-европейської, а не атлянтійської спільноти.

Студія Мікше повністю заслуговує на те, щоб із нею запізнався кожний політичний діяч на еміґрації. З неї можна дуже багато навчитися, як треба думати та діяти, зокрема нам, у сучасній модерній добі.

Ф. Кордуба

ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ ВІДДІЛУ

Нью-Йорк. В суботу 6 березня ц. р. відбулися в домівці Літературно-мистецького Клюбу Загальні Збори Ньюйоркського Відділу ОбВУА. Головував проф. Михайло Лисогір, секретарював М. Турецький. Широкий звіт за час від 21 червня 1969 року склав голова Відділу д-р І. Козак. Управа відбула 9 засідань, прийнято 8 нових членів, які заповнили пустку, що її зробила смерть 8-ох членів Відділу. Голова і його заступник ген. А. Валіський виконували різні репрезентаційні функції. Д-р Г. Ничка відвідував хворих. Відділ жертвенними зусиллями своїх членів і прихильних громадян переводив Листопадові збірки на Фонд Українському Інвалідові. У 1969/70 р. та збірка принесла 2.955 дол., минулорічна збірка дала вже 1.670 дол., але вона ще не закінчена. Відділ нараховує 95 членів.

Звіт Контрольної Комісії склав майор З. Івасишин, касовий звіт склав скарбник І. Винник. Після схвалення абсолюторії переобрано давню Управу в тому самому складі з дуже невеличкими змінами. Приявних на Зборах було 26 осіб.

Особовий склад керівних органів Відділу ОбВУА Нью-Йорк, обраний Загальними Зборами 6-го березня 1971 р.

Управа: голова, заразом референт Суспільної Опіки — д-р Іван Козак, заступник голови — ген. Аркадій Валійський, секретар — Микола Турецький, скарбник — майор Іван Винник, культурно - освітній референт — ред. Іван Кедрин-Рудницький, вільні члени — о. Микола Вояковський і Яків Фартушний, заступник члена — проф. Роман Чубатий, прапороносець — Василь Коваль, почот прапора — Ігнат Кам'янка.

Товариський суд: голова — проф. Михайло Лисогір, члени — д-р Степан Ріпецький, д-р Григорій Ничка, заступник члена — д-р Василь Палідвор. Контрольна Комісія: голова — інж. Захар Івасишин, члени — Дмитро Бакум, інж. Дамян Захарченко, заступник члена — Олекса Демченко. Представники до Координаційного Комітету українських і українсько - американських комбатантських організацій м. Нью-Йорку: д-р Іван Козак і інж. Юрій Тамарський. Представник до комітету Об'єднаних Американсько - Українських Органнізацій міста Нью-Йорку: д-р Іван Козак. Делеґати на XI Делеґатський З'їзд ОбВУА: ген.-хор. Аркадій Валійський, майор Яків Фартушний, майор Іван Винник, пор. Петро Постолюк, пор. Роман Чубатий, заступник делеґата Ігнат Кам'янка.

20-ть РОКІВ ПРАЦІ ВІДДІЛУ ОбВУА В ФІЛЯДЕЛЬФІЇ

Відзначуючи 20-річчя Відділ ОбВУА відбув 19 грудня м. р. річні збори, на яких зроблено перегляд праці за 20 років.

Від 1925 року до жовтня 1949 р. діяв у Філядельфії перший гурток Української Стрілецької Громади, коли після 1-го З'їзду кол. українського вояцтва в Нью-Йорку 9 жовтня 1949 р. зорганізовано в Філядельфії на базі цього стрілецького гуртка 1

Відділ ОбВУА з управою в складі: побр. Іван Поритко, голова, др- Іван Олексишин, заст. голови, Роман Лесик, секретар та д-р Лев Шановський і Василь Яців, члени. Через 5 каденцій очолював цей перший Відділ ОбВУА побр. І. Поритко. Відділ взірцево оформлено з ясним наміченим пляном діяння — допомагати знедоленій Батьківщині. Рівночасно українські комбатанти включилися в громадську працю, беручи живу активну участь в праці УККА, який очолювали кільканадцять років і цим дуже скріплювали працю громадських чинників, що діють в користь української визвольної справи.

В 1954 р. Відділ працював під головством побр. Володимира Рудницького, в 1955 його заступив д-р Микола Рибак, а в 1957 побр. Микола Алексевич, в 1958-61 рр. головував д-р Антін Княжинський, в 1961 знову д-р Микола Рибак. Від того часу Управу Відділу очолює безперервно побр. Микола Алексевич.

Загальний перегляд діяльности філядельфійського Відділу ОбВУА унагляднює те, що Відділ справно виконує свої головні завдання. Об'єднав 137 членів і є найбільшим Відділом ОбВУА в ЗСА. Плекаючи вояцькі традиції визвольної боротьби українського народу, старався передавати їх нашій молоді. Найважнішим завданням була допомога і опіка українськими воєнними інвалідами та немічними кол. українськими військовиками. Наш Відділ гідно й успішно сповняв це важне завдання. Від 1958 року, від зорганізування Суспільної Служби Комбатантів, осягнув у листопадових збірках 23.500 долярів, за цей час Станиця кол. вояків УНА зібрана около 10.500 — разом 34 тисячі дол. так, що наші комбатанти у Філядельфії через Суспільну Службу Комбатантів видатно допомагали своїм кол. товаришам зброї — учасникам нашої визвольної боротьби.

В рямцях Відділу ОбВУА діє теж і наше жіноцтво (кол. вояки, мед. сестри і дружини наших вояків), згуртоване в Жіночій Секції Відділу ОбВУА. Під умілим і енергійним проводом сл. п. Леонії Федак Жіноча Секція дуже оживляла діяльність Відділу ОбВУА, що справедливо відзначувано в річних звітах. На великий смуток і жаль два тижні перед зборами заслужена голова нашої Жіночої Секції ненадійно відійшла у вічність. В її похоронах Відділ ОбВУА взяв греміяльну участь і віддав її заслужену пошану.

Відділ ОбВУА веде свою працю у повній гармонійній згоді, співпрацює зі всіма нашими організаціями. Наші члени побратими кожного року відсотково найбільше збирали на УНФонд. Вже в 1949 р. наш член побр. Іван Поритко зорганізував і десять років очолював збірковий комітет УНФонду, і як збирач осягав найбільші суми, як також інші наші члени-побратими: Микола Алексевич. Осип Бережницький, Іван Даньківський, інж. Іван Остапяк, Микола Прасіцький, сл. п. інж. Іван Рубель, Іван О. Тритяк і інші є постійно між успішними збирачами УНФонду.

Відділ ОбВУА активно співпрацює також у харитативній діяльності ЗУАДК-у. 20 років Відділ ОбВУА успішно проводив свою діяльність на принципі понадпартійности і традиції визвольної боротьби за українську державність, співпрацював на цих самих принципах з усіма місце-

вими комбатантськими організаціями. ОбВУА дає своїм членам повну свободу в політичному житті, а зусилля своєї організації зуживає на реалізацію неспірних цілей та намагається об'єднувати всіх наших комбатантів на платформі добра українського народу.

Філядельфія невипадково є осідком комбатантських організацій, бо тут працюють їх верхівки — ОбВУА, що його від 1953 р. очолює др Володимир Ґалан, Братства Українських Січових Стрільців від 1962 р. очолює побр. Іван Поритко та міжкомбатантська Суспільна Служба Комбатантів, що від 1953 р. успішно працює під проводом побр. Івана Поритка.

Річними Зборами, на яких було 68 приявних, проводив Іван Поритко, колишній перший голова Відділу, а секретаріював ред. М. Вайда. Під час Зборів в 20-річчя сердечно вітали ОбВУА представники Братства 1-ої УД УНА побр. Богдан Артимишин, Андрій Кігічак від Б-ва УСС, Стефан Шеремета від Об'єднання кол. вояків УПА, побр. Михайло Ковальчин від Товариства кол. вояків УПА та представник Виконного Органу УНРади п. Володимир Білаїв.

На Зборах відзначено гарними відзнаками найстарших побратимів, що осягнули 80 років і більше: кол. полкового духовника О. Радн. Івана Лебедовича, о. Станислава Лаша, Антона Вознього, пані Марію Марцюк, Івана Тритяка та зокрема кол. голів Відділу д-ра Миколу Рибака і д-ра Володимира Рудницького. Теж вручено Воєнний Хрест: пані Марії Марцюк і побр. Леонтинові Біронт.

До нової управи перевибрано дотеперішний склад управи під головством дотеперішнього довголітного, незвичайно працьовитого і заслуженого побр. Миколи Алексевича.

(ак)

● Продаж зброї та воєнного виряду є люкративною торгівлею на велику скалю, а крім цього відограє дуже поважну ролю в міжнародній політичній розгрі. З тієї причини усі держави як ЗСА, Англія, Франція і СССР, хоч кричать про мир, на випередки стараються здобути ринки збуту зброї та як найбільше її продати. Напр. СССР продав Єгиптові в 31 місяць (від закінчення війни на Середньому Сході до січня 1970 р.) воєнного добра тільки за... $2.25 більйонів.

● В останніх шістьох роках тільки ЗСА продали зброї на суму найменше $13.3 більйонів, а відборцями були 57 держав, не виключаючи Єгипту, якому в той самий час так щедро постачав зброю СССР.

ФІНАНСОВИЙ ЗВІТ КРАЄВОЇ УПРАВИ (КАНАДА) на день 31. 3. 1971 р.

Обороти:

приходи	$6.336.22
розходи	6.975.74
разом	13.311.96

Балянс на день 31. 3. 1971 р.

Активи:

готівки на руках	31.67
готівки у кредитівці	3849.86
винні за книжки Гайке	4652.30
магазин.: шапки і левики	251.35
Гайке: "Укр. Дивізія"	1065.00
разом	9850.18

Пасиви:

не використаний бюджетний фонд	505.62
не використаний інвал. фонд	2.185.96
готівки в дорозі (чек)	300.00
Кредитори:	
а) Головно Управа	
за книжку Гайке	5.626.00
за з'їзд. внески	1.000.00
б) Станиця Торонто	
за "Львів. Брат."	24.00
маґазин: книжки Гайке	
142 по 7.50	1.065.00
балянс надвишки	43.60
разом	9.850.18

МОГИЛИ УКРАЇНСЬКИХ ВИЗНАЧНИХ МУЖІВ І ВОЯКІВ

Вигляд і стан могил і нагробних пам'ятників визначних мужів і вояків свідчать про культуру даного народу, — говорив д-р Роман Дражньовський, голова Братства "Броди-Лев" з Нью-Йорку в доповіді, яку мав 7 березня в Торонті. Доповідача запросила до Торонта Станиця Братства кол. вояків 1-ої УД УНА. Близько сто присутніх на залі заслухали цікавої доповіді й оглянули на прозірках і фільмі могили і нагробні пам'ятники українських визначних мужів і вояків у Західній Европі та в Америці.

Завдання, яке взяло на себе Братство "Броди-Лев" не легке. Піклуватися могилами на українському цвинтарі, який дослівно розсіяний по цілому світі, вимагає багато праці та фінансових засобів. Хотілося б зробити багато більше, але на це не позволяють скромні пожертви на збірках в час Зелених Свят. Все таки Братство виконує свою роботу задовільно.

Українські визначні мужі похоронені по цілій Західній Европі: в Роттердамі — полк. Є. Коновалець, у Парижі — отаман С. Петлюра, у Мюнхені — Ст. Бандера, в Лондоні — гетьманич Д. Скоропадський, у Люксембурґу — полк. А. Мельник. Українські вояки 1-ої Української Дивізії, які впали в боях, похоронені в Австрії, а полонені — в Італії. У спільних могилах спочили українські робітники й вояки Червоної Армії по цілій Европі. Тільки по прізвищах можна їх розпізнати на спільних російських пам'ятниках по різних цвинтарях.

Деякі українські могили добре втримані й ними піклуються, де які знову ж занедбані, бо нема кому зложити вінця бодай раз у рік чи упорядкувати доріжки поміж ними. Деякі могили мають величаві пам'ятники, а деякі стоять скромно в тіні кущів затишного цвинтаря. Ду-

же скромний пам'ятник на могилі гетьманича Данила в Англії. На ньому нема навіть напису, чиїм гетьманичом він був. Шкода, що така сильна українська спільнота в Англії, чи гетьманські організації в Північній Америці не змогли досі поставити гідного пам'ятника нащадкові останнього українського гетьмана.

Деякі українські визначні мужі "мали щастя" спочити на цвинтарях, на яких спочивають такі велетні людства як Бетговен чи Шуберт. Одній групі поляглих вояків поставлено біля австрійської церкви пам'ятник, який новий священик хотів усунути, мовляв, це москалі. Гарне враження зробив ряд могил українських вояків 1-ої УД в Австрії, із скромними хрестами, завершеними вояцькими шоломами. Тепер їх перенесено на інший цвинтар.

Найкращий пам'ятник мають кол. вояки, які померли в таборі полонених в Ріміні. Їх похоронено на спільному зразковому цвинтарі на Фута Пас. Стилевий спільний пам'ятник німецьким та українським воякам видніє на вершку гори, а в крипті українські вояки займають центральне місце із вмурованими оригінальними пам'ятниками, які їм зробили їхні товариші ще в Ріміні.

Насувається питання, як будуть виглядати ці могили за десять-двадцять років, коли старі священики, які ними опікувалися чи опікуються, спочинуть самі біля них. Хочеться вірити, що ними далі будуть піклуватися молоді люди; хочеться вірити, що ідеї, для яких українські патріоти жили й за які віддали своє життя, молоде покоління буде плекати далі. Українські могили — це також частини української традиції, це свідки минулого, які пригадують живим про їхні завдання. Стремління цих людей, яких вже нема між живими, влучно схопив архиєпископ кир Іван Бучко на посвяченні пам'ятника на Фута Пас: "Тут, на італійській землі, в таборі, змучені воєнним лихоліттям, а передусім, змучені тугою за тією рідною батьківщиною — Україною, без якої ані жити ані вмерти, змучені лягли тут спочити. А ми залишилися в живих і прийшли нині пом'янути їх, передусім, в наших молитвах перед Богом, щоб милосердний Господь прийняв їх заслуги... Спіть, хлопці, спіть... Спочивайте, бо заслужений вам спочинок"... Українська громадськість у вільному світі не повинна про них забувати.

Р. К.

З ДІЯЛЬНОСТІ СТАНИЦІ В ТОРОНТІ

Останнім часом діяльність станиці в Торонті дуже пожвавилася. Крім змагань у стрілянні стрілецького гуртка, Станиця знову зорганізувала змагання у стрілянні молодечих організацій Торонта, успішно провела коляду на українських інвалідів, яка принесла приблизно $1.200, що переслано до Крайової Управи в Канаді, та влаштувала Маланчин вечір з участю понад 400 осіб. Члени станиці відзначили ювілеєм громадську й політичну діяльність голови Крайової Управи Канади, інж. Б. Підгайного.

Спільно з дівочим хором "Веснівка" станиця спонзорувала концерт хору при станиці Братства в Боффало "Бурлаки" 14 лютого ц. р. Громада Торонта мала нагоду прослухати концерт жіночого й чоловічого хорів під керівництвом Ю. Лаврівського та знаменитий виступ Ірини Лаврівської. Успіх концерту треба у великій мірі завдячувати адміністраторові хору "Веснівки" А. Пашковському, який зайнявся організацією концерту.

При станиці також почав свою діяльність дискусійний гурток, який організує гутірки на актуальні теми. На другому з черги вечорі говорив о. д-р М. Стасів, кол. викладач Торонтського й Оттавського університетів та кол. вояк 1-ої УД, про питання патріярхату Української Катол. Церкви. О. д-р Стасів підкреслив, що унія Української Католицької Церкви в Берестї дала нашій Церкві права на рівні патріярхату тільки, на жаль, з цих прав українські владики мало користали. На підставі вирішень ІІ-го Ватиканського Собору Українська Католицька Церква стала ближче патріяршого самоврядування, ніж будь-коли досі. Користуючи з цих постанов, кардинал Йосиф Сліпий поробив потрібні кроки для завершення устрою нашої Католицької Церкви. Хоч є на цьому шляху різні перешкоди, доповідач вважає, що найбільшим недоліком був брак основної історичної підготови, щоб мати готові арґументи в разі потреби. Присутні були однозгідні, що роботу для осягнення патріярхату треба продовжувати, головне освідомлювати українську громадськість і священство про користі такого завершення та опрацювувати історичні матеріяли.

Дискусійний гурток відбуває гутірки кожної четвертої п'ятниці в місяці у своїй домівці в Українському Домі при вул. Крісті.

Станиця також бере активну участь у підготові ювілею для д-ра Олекси Яворського, колишнього посла до Польського сойму, кол. старшину Української Галицької Армії, Армії УНР і 1-ої УД УНА.

З ЛИСТІВ ДО РЕДАКЦІЇ

Едмонтон, Альта,

Вельмишановні, Дорогі Побратими,

Сердечно дякую Вам за ласкаво переслану мені книжку "Українська Дивізія Галичина", якої відбір цим потверджую.

До моєї подяки за книжку долучую чеком $20 на Ваші адміністраційні видатки, поштові оплати тощо.

В глибокій для Вас шані остаюсь побратимськи відданий Вам

о. Василь Лаба

ЮВІЛЕЙ БОГДАНА ПІДГАЙНОГО

Заходом Станиці Братства кол. вояків 1-ої УД УНА в Торонті, 6 лютого ц. р. відзначено громадську, політичну й військову діяльність інж. Богдана Підгайного, голови Крайової Управи Братства кол. вояків 1-ої УД УНА. З нагоди 65-річчя від дня його народження Л Татух з Дітройту відмітив в часі ювілею у святковій доповіді важливіші події з життя ювілята.

Б. Підгайний ще молодим юнаком вступив в лави Української Військової Організації, а згодом Організації Українських Націоналістів у Західній Україні. Його життя було повне небезпеки, жертовности та трагедії. Засуджений на кару смерти польським судом за участь у замаху на польського міністра освіти Перацького, він щойно з вибухом війни втікає на волю. Та вже незабаром Організація висилає його в Україну і там він стає свідком жахливого німецького панування над українським народом. Скриваючись перед німецькою поліцією, він вступає в ряди Дивізії "Галичина" і як командир 3-ої сотні 30-го полку бере участь в битві під Бродами. Згодом бере участь у всіх бойових діях Дивізії, а після капітуляції попадає в полон до Ріміні. З полону втікає і займає високе становище в Закордонних Частинах Українських Націоналістів.

Нова трагедія чекає його в Німеччині. Його одинокий син гине в мотоциклетній катастрофі, спричиненій п'яним американським вояком. Згодом він глибоко переживає трагічні смерті своїх близьких приятелів: ген. Романа Шухевича - Чупринки, командира Української Повстанської Армії, та Степана Бандери, провідника Організації Українських Націоналістів.

Опинившися на еміграції в Канаді, наш ювілят негайно включився в громадське, церковне й політичне життя. Тепер він очолює Крайову Управу Братства кол. вояків 1-ої Української Дивізії УНА в Канаді, є членом комітету за створення патріярхату Української Католицької Церкви та членом Організації Українських Націоналістів (з), був членом управи Товариства Українських Інженерів в Торонті, рибальсько-мисливського товариства "Беркут" тощо.

Ні вік, ні важкий пройдений життєвий шлях не забрали в нього бадьорости, життєрадости й товариськости.

Під час бенкету, на якому було приблизно 150 присутніх (побіч його близької сім'ї дочки Ляриси з мужем, родини та приятелів) привітання склали голова Головної Управи Братства кол. вояків 1-ої УД УНА, д-р М. Малецький, голова станиці в Торонті, сот. Ст. Гуляк, та голова Об'єднання кол. вояків УПА, В. Дашко.

На заклик господаря вечора Б. Вігуса присутні зложили на пресфонд "Вістей Комбатанта" 176 дол. **Р. К.**

КОЛЯДА

призначена для Українських Воєнних Інвалідів зі Станиці Братства в Тандер Бей

Л. Адут	$ 3.00
Д. Баковський	5.00
Е. Бачинський	10.00
І. Березніцкий	5.00
І. Боднарчук	5.00
Проф. І. Вишинський	5.00
Г. Ворд	3.00
о. Ю. Гамбрусевич	5.00
Я. Гнатів	6.00
Ю. Головчак	10.00
Ю. Городенко	5.00
Л. Григорович	2.00
І. Деренівський	5.00
В. Дзюра	3.00
О. Дорош	2.00
М. Дудівка	7.00
Д. Заневич	3.00
Л. Івасиків	2.00
Ю. Карпюк	5.00
В. Кахнич	5.00
М. Квич	10.00
В. Кондрат	5.00
І. Корда	5.00
В. Кристомполь	5.00
А. Кузів	5.00
В. Лащук	2.00
С. Листопад	5.00
Ю. Максимів	2.00
о. М. Малюжинський	5.00
В. Марціновський	5.00
Д-р Б. Мигаль	10.00
Г. Мигаль	5.00
П. Михайлишин	5.00
Я. Олексюк	5.00
Д. Пасічняк	5.00
О. Петришин	5.00
О. Піруцький	2.00
С. Пісоцький	5.00
М. Пристайко	10.00
Р. Проців	5.00
С. Пуляк	5.00
Т. Романюк	5.00
І. Савіцький	5.00
М. Савчук	5.00
В. Семкович	2.00
П. Свериденко	5.00
М. Скиб	5.00
В. Стасів	10.00
Б. Стахів	5.00
М. Токарик	5.00
І. Федорчук	10.00
О. Хандон	5.00
Г. Ханас	5.00
Д. Хоптій	5.00
М. Хмарний	5.00
Р. Хомут	5.00
І. Щомак	3.00
І. Яремчук	10.00
В. Романнишин	5.00
Разом	307.00

Управа Станиці в Тандер Бей

Березень 1971 р.

ЧИ ВИ ВЖЕ ПЕРЕДПЛАТИЛИ “ВІСТІ КОМБАТАНТА”

БРАТСТВО УКРАЇНСЬКИХ СІЧОВИХ СТРІЛЬЦІВ

СТАНИЦЯ БРАТСТВА УКРАЇНСЬКИХ СІЧОВИХ СТРІЛЬЦІВ В ФІЛЯДЕЛЬФІЇ

В дні 20 грудня м. р. в присутності 10-ох кол. усусусів філядельфійська Станиця Братства Українських Січових Стрільців відбула Загальні Збори, якими проводила президія під проводом о. радн. Василя Головінського, секретаріював тов. Стефан Конрад..

Звідомлення за час чотирилітньої каденції управи з питомим гумором склав тов. Андрій Кігічак. За звітуючий час з 28-ох членів Станиці залишилося ще 14. Славної пам'яти Товаришам віддано побратимську пошану.

Обговорюючи звідомлення, всі приявні товариші застановлялися над дальшим діянням нашого Братства і рішили бути діяльними аж до останнього живучого усусуса. Однодушно приєдналися до рішень Станиць Братства УСС в Клівленді, Чікаґо та зокрема в Дітройті, щоби продовжити каденцію теперішної Головної Ради до 1973 р., з тим, щоби через кооптацію доповнити на місце вибулих членів Головної Ради товаришами зі Станиць Нью-Йорк і Філядельфія. Головним завданням доповненої Гол. Ради буде підготовити відзначення 60-річчя славного збройного виступу реґулярної української формації У.С.С. до боротьби за волю українського народу, чим започатковано визвольну боротьбу України у новітній добі.

До складу нової Управи Станиці однодушно вибрано товаришів: Івана Поритка, головою, о. радн. Василя Головінського, заст. голови, Стефана Конрада, секретарем та Івана Данківського, скарбником. До Контрольної Комісії увійшли: товариші Андрій Кігічак, Іван Сиротюк і Михайло Хомяк Загальні Збори Станиці проходили у піднесенім зворушенні і закінчено взаємними побажаннями кріпкого здоров'я решткам "старої войни".

М. О.

✠ ТІ, ЩО ВІДІЙШЛИ...

СОТНИК ОСИП СТАНІМІР
(1890—1971)

Дня 13 лютого 1971 р. помер сотник Української Армії, Осип Станімір в шпиталі св. Йосифа в Торонті з причинни короткотривалої недуги серця .

Бл. пам. сотник Осип Станімір народився 21 квітня 1890 р. в селі Ладичин, повіт Тернопіль. Народню школу скінчив в рідному селі, гімназію в Тернополі.

Однорічну військову службу відбув при 27 полку піхоти в Ґрацу, де закінчив старшинську школу в 1913 році.

В часі 1-ої світової війни брав участь в боях на російськім фронті і там попав у російський полон. В часі упадку Росії, звільнившись з полону, повернув до Австрії, тут приділено його до 95 полку піхоти, в складі якого, в ранзі поручника, воював на італійському фронті.

В листопаді 1918 року зголосився до Української Галицької Армії, де приділено його до 8 Самбірської бригади як команданта 2-го куреня, з яким відбув всю нашу визвольну кампанію. На чолі згаданого куреня дня 30 серпня 1919 р. він перший увійшов до здобутого Києва і отримав ключі Міської Ради.

В часі примусового союзу УГА із Червоною армією, сотник Осип Станімір був командантом 3-ої бриґади, з якою він спільно із 2-ою бриґадою, перейшли до військ УНР, в квітні 1920 р. Але союзники Гол. Отамана С. Петлюри обі ці бриґади розброїли і відправили до табору

голонених. В переїзді через Проскурів сот. Станімір і майор Шльосер звернулись до приявного там Гол. Отамана з проханням, щоб обі бриґади УГА приділити до військ УНР, але дістали відмовну відповідь. Помимо цього сот. Станімірові удалося вирватись із цього полону заки їх ще доставили до місця призначення і він дістався до Херсонської Дивізії УНР, яка в більшості складалась із галичан і де вже був і ген. А. Кравс, щоб продовжати боротьбу за українську державність.

Під кінець серпня, на наказ президента Петрушевича, перейшли через Карпати на Чехословаччину галицькі частини Херсонської дивізії й були інтерновані в містечку Ліберці і завдяки цьому оминули жахливого польського полону.

З чеського полону Покійний дістався до Відня, де й закінчив Високу Торговельну Академію в 1924 р.

Повернувши в рідні сторони, посвятився кооперативній праці. Сот. Станімір належав до визначних бойових старшин під час війни, а під час миру належав до визначних діячів кооперації, а також суспільних діячів. З огляду на свою солідарність, обов'язковість і відданість справі, якій він посвятився, з'єднав собі признання і загальну пошану.

На кооперативному полі положив він великі заслуги, як кооперативний організатор Підгаєччини, відтак Директор Союзу Кооператив у Дрогобичі, а потім у Перемишлі.

Покійний був одним із співорганізаторів Української Дивізії "Галичина" на терені Перемищини, віруючи, що тільки сильна і здисциплінована армія може бути засобом до здобуття української держави. Перебуваючи на еміґрації він живо цікавився діяльністю Братства 1-ої УД УНА, був передплатником і постійним співробітником "Вістей Комбатанта".

Щоб передати будучим поколінням вірний образ подій наших визвольних змагань, у яких він брав участь, написав він і видав книжкою свої спомини п. з. "Моя участь у визвольних змаганнях".

Крім того працював ще над виданням дальших споминів п. з. "Критична оцінка наших визвольних змагань", як також "Значення першого Листопада", але несподівана смерть не дозволила видати згаданих споминів.

Похоронні обряди по бл. п. сотн. О. Станімірі відбулись для 17 лютого 1971 р. в Катедральній Церкві св. Йосафата в Торонті при співучасті о. Митрата П. Хомина, о. Шараневича і о. Гощуляка. Крім дружини і родини померпюго взяли участь в похороні численні громадяни, приятелі і побратими зброї.

Тіло Покійного зложено до вічного спочинку на цвинтарі Парк Лон у Торонто, де Його прощали: д-р Ст. Булак, проф. Волицький та Ст. Витвицький.

Вічна Йому пам'ять. **Б. Б. В.**

ІВАН ЮРІЇВ
(1893—1970)

Сотник І. Юріїв народився в селі Козачівка-Борщів у Галичині 28 червня 1893. Мав середню освіту, фахово - торговельну і старшинську військову. Коли в 1914 році, в початках першої світової війни, пішов по Україні клич "А ми тую червону калину піднімемо, а ми нашу славну Україну визволимо" студент Іван Юріїв вступив у ряди першої по Мазепі української військової формації — Українських Січових Стрільців. Воював з москалями від 1914 до 1916 р. і в цьому році попав у московський полон і перебував у місті Ташкенті, в Середній Азії. Як у 1917 році Україна пробудилась жити власним вільним життям, сл. п. сотник І. Юріїв нелеґально опинився в Києві і зразу зголосився як військовик до Корпусу Січових Стрільців, що їх організував у Києві сл. п. полк. Є. Коновалець. В рядах корпусу бере участь в боях з москалями аж до кінця існування Корпусу як формації в грудні 1919 році. Деякий час був командантом штабу Корпусу, а далі військовим командантом столиці України — Києва. Покійний належав до гурту приятелів сл. п. полковника Є. Коновальця і А. Мельника. Був співучасником акту соборности України в січні 1919 і вітав

в імені Корпусу галицьку делеґацію, що приїхала була до Києва включити Галицьку Волость в склад Соборної Української Держави.

По закінченні фронтової визвольної війни сотник І. Юріїв продовжував уже революційну боротьбу в рядах УВО і ОУН. Був замішаний у справі сл. п. Ольги Басараб. Зате довелось йому дещо перетерпіти від окупанта — Польщі. Проживав у Львові й працював у Центросоюзі, а потім став співредактором газети "Нова Зоря". Був членом Т-ва "Просвіта", "Рідна Школа" й "Червона Калина".

У вересні 1939 року, як москалі окупували Західну Україну, сот. І. Юріїв мусів залишити рідні землі. Він зразу зголосився до німецької армії і воював з нею проти Москви аж до кінця війни в 1945 році. В одному з боїв був поранений і до кінця життя відчував це на свому здоров'ї.

До Канади приїхав сл. п. сотник І. Юріїв 28 листопада 1951. Жив і працював як фабричний робітник в Торонті. 12 травня 1952 року вступив у ряди Української Стрілецької Громади і був її зразковим членом до кінця життя. В засягу праці УСГ дав кілька доповідей на актуальні теми.

За останні роки недомагав на заник пам'яті і проживав в домі доні Тамари, одруженої з д-ром С. Тимковим у ЗСА. Там і вмер 23 лютого 1970 р. Тіло його перевезли до Торонта і похоронили поруч могили його дружини Таїси з Виноградських, яка вмерла 12 травня 1965 року.

Хай йому пером буде дружня земля Канади! **М. С.**

БЛ. П. К. РЕДКЕВИЧ

(1899—1970)

В середу, 8 липня 1970 р., відійшов у вічність на 70-му році свого трудолюбивого життя Корнило Редкевич.

Народився він 26 вересня 1899 р. в селі Будилів, повіт Бережани. В часі першої світової війни вступив він до Українських Січових Стрільців з початком 1916 р. Закінчивши свій військовий вишкіл, вийшов він на фронт і був ранений біля села Соснова над Стрипою. Покійний брав участь у боях на Лисоні, під Потуторами і знову повернувся з розбитками УСС до кадри в Пісочній.

В березні 1917 р. відходить знову в поле і під Конюхами попадає в полон 1-го липня з цілим курінем. Під час полону перебував він в Новім Константинові і Винниці на Поділлю.

В березні 1918 р. вдалось йому повернутись до Галичини і знову дістався до коша УСС в Пісочній. Тут перейшов він старшинський вишкіл і одержав ступінь підхорунжого. В місяцях травень-червень того ж року відбувається виїзд УСС на Україну до Єлисаветграду, Грузьке, Іванівки і Александрівки.

В часі Листопадового Зриву всі УСС були перекинені під Львів, де Корнило брав уасть в боях за Головний Двірець, Пошту, Цитаделю та за бібліотеку Оссолінських. В бою під Персенківкою 1-го січня 1919 р. зістав там тяжко ранений і відійшов до шпиталю до Рогатина. За геройський подвиг в боях Начальна Команда піднесла його до ступеня четаря, а для виздоровлення дістав він 6-місячну відпустку і, так перебуваючи дома, застали його поляки.

В 1923 р. Покійний виїхав до Канади і осів в місті Монтреалі, де включився в організаційне українське життя. Він був довший час книговодом при українській православній церкві св. Софії. При ній організував він світське Товариство "Запоріжську Січ", в якому він головував через довгі літа. Він був рівнож членом основником Союзу колишніх Українських Вояків, очолюючи І-шу Станицю через довгі літа, як її командант навіть перед самою смертю.

На Зелені Свята минулого року брав він ще востаннє участь на цвинтарі з нечисленними вже побратимами СБУВояків, віддаючи честь вояцьку тим побратимам, що зложили своє життя за кращу долю свого народу.

Покійний залишив в смутку дружину Катерину, сина, інженера хемії Зенона і донечку Олю та 5 внуків.

Нехай канадійська земля буде для Тебе легкою!

В. И. П. **Яким Редчук**

ЗАМІСТЬ КВІТІВ

Замість квітів на могилу Побратима УСС сл. п. Корнила Редкевича складаю 5.00 дол. на пресовий фонд "Вістей Комбатанта".

Яким Редчук, Монтреаль

ІВАН СІРИЙ

(1899—1970)

Дня 2 листопада 1970 р. по довгій і важкій недузі упокоївся в Бозі гірничий інженер бл. п. ІВАН СІРИЙ колишній вояк УГА, член Товариства Українських Інженерів Америки, Відділ у Філядельфії, член НТШ та інших організацій у Краю і на еміґрації.

Невіджалуваної пам'яти Покійний народився 9 жовтня 1899 р. в селі

Ляшки к. Радимна, повіт Ярослав, з батьків Івана і Марії, в середньо заможній, свідомій селянській сім'ї. Батьки післали другого з ряду надійного сина до української державної гімназії в Перемишлі, примістивши його в бурсі св. о. Николая.

Закінчивши гімназію, відбув військову повинність в австрійській армії, а 1 листопада 1918 р. включився в ряди Української Галицької Армії, з якою перебув усю визвольну війну.

Коли Польща закрила двері своїх високих шкіл перед українською академічною молоддю, Іван Сірий виїхав восени 1922 р. за границю на студії в Гірничій Академії в Леобен, Австрія. Став членом Товариства Українських Гірничих Студентів "Молот" в Леобен, де в роках 1920-30 було 40 членів, в тому нас 8 — колишніх старшин і вояків Української Галицької Армії всіх формацій, два колишні УСС-и, решта з Армії УНР. Всі ми стали душею незламного духа в Товаристві в роки тої братерської спільноти у гармонійній співпраці, незабутній по нинішній день. Перше чолове місце у тій спільноти припало сл. п. Іванові Сірому, що заєдно блистів своїми чеснотами державницької зрілости і товариської толерантности.

Завдяки ініціятиві Покійного у співпраці з найближчими друзями, в домівці Т-во "Молот" була вся преса всіх українських земель із Зеленим Клином включно. Покійний приєднав до Т-ва "Молот" двох українців із Бесарабії (румунських громадян), нав'язав теж близький зв'язок з робітниками-українцями у промислі. Коли ж Управа німецької студентської харчівні при Гірничій Академії несподівано одного дня заявила, що в майбутньому будуть могти користати з дешевої харчівні тільки ті українці, що до 1918 р. служили в австрійській армії, сл. п. Покійний дав почин і зорганізував українську студентську харчівню.

Покійний був одружений з Стефанією, донею о. Ілії Левицького, пароха в с. Лази коло Радимна, з якою мав двоє дітей. Залишив теж шестеро внуків.

На жалібних сходинах Т-ва Українських Інженерів Америки, Відділ у Філядельфії, попрощав Покійного перед Парастасом кол. леобенець інж. Василь Кострубяк, по Парастасі Голова Т.У.І.А. інж. Борис Захарчук, від Товаришів-леобенців гірників інж. Степан Т. Кульчицький і від ОбВУА — Голова сот. Микола Алексевич. Над відкритою могилою попрощав щирим словом від Українського Робітничого Союзу Секретар місцевого Відділу Дмитро Василащук, приятель Покійного та родини — мґр. Теодосій Онуферко та зять Покійного, д-р Олександер Білик — від Родини.

Покійний осиротив не лише свою Родину, але всіх, що Його знали, цінили і любили.

Дипл. гірн. інж. Ст. Т. Кульчицький

ЗЕНОВІЙ РУБЧАК

Несподівано відійшов від нас, полишивши наші дивізійні ряди ще один член нашої Станиці 1-ої УД УНА у Нюарку, Н. Дж., проживши всього 58 років.

Дня 9-го лютого 1971 року помер магістер прав ЗЕНОВІЙ РУБЧАК уродженець станиславської землі, середню освіту закінчив в Станиславові, а опісля правничий факультет в університетах у Львові і Кракові. До вибуху 2-ої світової війни працює як адвокатський аплікант в Бидґощі. Під час останньої світової війни переїздить з родиною спершу до Кракова, в 1941 р. повертається до Львова, а в 1943 році голоситься добровільно в ряди Української Дивізії. З нами переходить фронтові бої, як також бере участь в боротьбі

із тітовськими партизанами. По війні приїздить до Мюнхену, де стає секретарем голови табору на "Кірхкасерне".

В 1950 році переїздить враз з родиною до ЗСА. Тут включається в суспільно-громадську працю нашої спільноти. Був членом Тов. Правників, членом хору "Думка" у Нью-Йорку, як також членом нашої Станиці Дивізійників у Ньюарку.

Покійний Зенон був люблений всіма, хто його знав — за його милу товариську поведінку, джентлменство та скромність.

Йосиф Рейнарович
секретар Станиці в Нюарку, Н. Дж.

МИХАЙЛО РОГОВСЬКИЙ

(1903—1971)

Михайло Роговський помер нагло в шпиталі 4-го лютого 1971 року, залишаючи дружину Анастазію, сина Петра, два внуки та брата в Україні, вуйка Івана у Калгарах та кузинів у Канаді. Ще перед війною перебував у Канаді; повернувся на рідні землі з наміром забрати родину до Канади, але війна перешкодила тому. Один з перших зголосився до Дивізії і ділив її долю і недолю до капітуляції Німеччини. У полоні назначено його перекладачем при англійській команді у Ріміні і там багато помагав друзям.

По звільненню з полону переїздить до Канади і замешкав у Вінніпеґу, де через 19 років працював у Кенедіян Пасифік Рейлвей.

Був примірним членом Братства, а своєю повагою та тактовністю був приміром для багатьох.

Похоронні молитви відправив о. Пакош, хором диригував Ю. Гнатюк, почесну стійку з прапором тримали В. Бартіш, І. Лучка, С. Трошко. Дня 8-ого лютого Службу Божу відправив о. Пакош і попрощав від парохії, від родини та друзів дивізійників. Домовину несли О. Гур, І. Нестор, О. Загорода, В. Бартіш, Я. Щур, П. Яцишин, з прапором Л. Рудницький. На цвинтарі Всіх Святих попрощав від дивізійників заст. голови Станиці І. Нестор.

Л. Рудницький

СПРАВЛЕННЯ ПОМИЛКИ

Просимо справити такі помилки з "Вістей Комбатанта" ч 1/1971: На стор. 14, підпис під клішею помилково подано: Д-р Богдан Стефанюк, має бути: Д-р Богдан Стернюк. На стор. 92 в некрологу проф. Богдана Попеля помилково подано рік народження 1906 р. Має бути: 1903 р.

CONTENTS:

U.S.A.: $1.00
Canada: $1.00

